

III.

Az ige mellett

LÉGY ÉBER! (Jelenések 3:1—6)

A Jelenések könyvében található hét levélből az utolsó három alapján szeretnék írni bizonyos nélkülözhetetlen keresztyén „tulajdonságokról”. *Hideg, meleg és langyos* gyülekezetekről esik szó a 3. részben. Azt hiszem, ma is besorolhatók gyülekezeink e három kategóriába. A besorolást mi magunk is el tudjuk végezni (időnként talán meg is tesszük), de nyilvánvaló, hogy nem az a fontos, hogy hogyan vélekedik egyik gyülekezet a másikról, egyik lelkipásztor a másikról (hisz ilyen vonatkozásban is elképzelhető „besorolás”), hanem az, hogy mit mond a gyülekezet Ura, Jézus Krisztus, aki tökéletesen ismer és ítél, egyértelműen rámutat a hibákra, bűnökre, de a kimenekedés útjára is — minden esetben. Mit mond rólunk (hogy egészen konkrétan legyünk: magyar baptista gyülekezetekről) Krisztus.

Először is azt, hogy *ismeri cselekedeteinket*. Olykor — tudat alatt talán — úgy véljük, hogy amit mások nem tudnak rólunk (emberek), azt Ő sem tudja. Nem arról van szó, hogy ismer bennünket, hanem arról, hogy a cselekedeteinket, a tetteinket, az életvitelünket ismeri. Tudja, hogy mire mi indít bennünket, a motivációkat is ismeri.

Próbáljuk meg alázattal, főhajtással átvenni most tőle az ítéletet és a dicséretet, s induljunk el az általa kijelölt úton a jobbulás, a megváltozás, a hozzá hasonulás érdekében. A mellettünk álló, mindig hívható Szentlélek legyen a Segítőnk abban, hogy ne másoknak osszuk szét azt, amit Jézus Krisztus nekünk szán; abban, hogy szívünk termékeny talajnak bizonyuljon, s hogy a minden igaz hívő által óhajtott jobbulás (elcsépeelt, de találó szóval: a megújulás) ne maradjon amolyan elérhetetlennek látó „örök” cél, hanem beinduló és egyre kiszélesedő folyamommá

duzzadjon, s éreztesse termékenyítő hatását minden területen.

Úgy látszik, hogy élsz, pedig halott vagy! Azt mondják rólad, hogy élsz. A baptisták? Hát igen, ott van élet! Énekkar, zenekar, bibliakörök, fiatalság, különféle műsorok, szolgálatok. Így látszik! És hogy van? Az élet legnyilvánvalóbb jele a növekedés és a fejlődés. Gondoljunk a saját gyülekezetünkre! Milyen növekedés tapasztalható mondjuk az elmúlt 20 esztendőben, vagy az elmúlt 5 évben? A mennyiségi mutatókra gondolok. Hányan merítkeztek be, hányan maradtak el, voltak-e újrafölvételek vagy kizárások, a gyermek- és ifjúsági bibliakör létszáma hogyan alakult, hány gyermek született, hányan haltak meg — röviden: hogyan alakult a taglétszám, az istentiszteletek látogatottsága? Nincs módomban gyülekezetenként áttekinteni a helyzetet, de az országos statisztikai adatok jó 20 éve stagnálást mutatnak. Az a fa, amelyik nem növekszik, vagy beteg, vagy nagyon megöregedett és halni készül.

A fejlődés terén bizonyára vannak örvendetes eredmények. De mit ér az olyan fejlődés, ami végül is nem látszik meg a mennyiségi mutatókon? Hiábavaló a legmagasabb szintű technikai fölszereltség is egy gyárban, ha a termelés nem növekszik. A teológiai, egyházszervezeti fejlődés annyiban eredményes és értékes, amennyiben a misszió terén hasznosítható.

Persze elvileg elképzelhető, hogy egy közösség nem növekszik, viszont beérik, minőségileg javul. Úgy vélem azonban, hogy a gyülekezeti életben sokszor ma is fölvetődnek olyan kicsinyes, „gyermekbetegségről” problémák, amelyek nem vallanak túl nagy minőségi változásra. A szeretetlenségtől kezdve az irigységen át a gyűlölködésig sok-sok hiányosság, bűn található ma is gyülekezeteinkben.

Hadd idézzek néhány sort a legutóbbi országos beszámoló közgyűlés elnöki jelentéséből: „Jelentésem befejezésénél örvendetes tényként említem meg a megújulási folyamatot. Szándékosan nevezem folyamatnak, mert hiszen nem velünk kezdődött a megújulás, és hitünk szerint nem is velünk fog befejeződni. A megújulást a gyülekezet Ura, Jézus Krisztus igényli és sürgeti az egyházban, a Szentlélek pedig munkálja ezt a folyamatot. A mi időnkben is halljuk a „szél” zúgását és látjuk munkáját a gyülekezeteinkben végbemenő megújulásban. Nagy szükség

van rá több okból is . . . A megújulást örömmel tapasztaljuk gyülekezeteinkben és imádságos szívvel támogatjuk mindenhol, ahol igei alapon és a józan tanítás eszközével munkálják testvéreink . . . A Szentlélek által munkált megújulást egyházunk minden tagjának a saját életében történő megújulással kell támogatnia.” (Laczkovszki János egyházelnök.)

Ha úgy érezzük, hogy a mi gyülekezetünk még kivétel, nálunk még nem lehet megújulásról beszélni, tegyünk nagy hangsúlyt az iménti idézet utolsó mondatára: a közösség megújulását a saját életünkben történő megújulással kell támogatnunk. Lelkipásztoroknak, presbitereknek, diakónusoknak, férfiaknak, nőknek, időseknek, fiataloknak. Mit teszek én ennek érdekében?

A megújulás kell hogy konkrétan jelentkezzen az egyének és a gyülekezet életében egyaránt. Nem feltétlenül egyformán. Helyenként és esetenként más-más hiányosságra hívja föl a figyelmünket a Szentlélek. Egyik helyen (vagy esetben) a hittel, a bizalommal, a reménnyel kapcsolatban, másutt a szeretet, a szolgálat, az áldozatkészség, a bizonyágtétel vonatkozásában mutatkoznak hiányosságok. Neked miben kell megújulnod? A megújulás a hiányosságok föltárásával kezdődik!

A szárdiszi gyülekezetnek ezt mondja az Úr: Ébredj föl! Vajon nem ugyanezt mondja ma nekünk is?! Erősítsd meg a többieket, akik szintén haldokolnak! Kell ennél világosabb útmutatás? Térj meg! Szárdiszban ez a megújulás.

Ha elérkezik hozzánk Krisztus szava, nem maradhat következmény nélkül. Vagy megfogadjuk és változunk, vagy: „Ha nem ébredsz föl, eljövök, mint tolvaj, és nem tudod, melyik órában jövök el hozzád.”

Ünnepi ruhát akarok neked adni (ezt jelenti itt a fehér). Azt akarom, hogy győzz, s hogy ne kelljen kitörölnöm a nevedet az élet könyvéből. Ha van füled, meghallod, mit mond a Lélek neked és a gyülekezetnek.

NYITOTT AJTÓ (Jelenések 3:7—13)

Filadelfiában sem volt tökéletes a keresztyén gyülekezet, a levélben azonban az Úr egyetlen hiányosságot sem említ. Vajon miért? A város neve testvérszeretetet jelent. Úgy gondolom, hogy nemcsak városnév ez, hanem a keresztyén közösség legfontosabb jellemvonása is ezen a helyen. Szeretik egymást a testvérek. Nem hagyták el az első szeretetet, mint például Efésusban — vagy éppen megújult a szeretetük — ha netán mégis baj volt vele. Filadelfia — szemben a hideg Szárdisszal — a meleg gyülekezetek megtestesítője.

A megújulás felé számtalan út kínálkozik. Ezek között azonban van egy kiváltképp célravezető: megújulás a szeretetben! Vissza az első szeretethez! Vannak Filadelfiában is hiányosságok, bűnök, de az Úr ezekről nem beszél, mert szeretet van a szívükben, és a szeretet melegében elveszítik a jelentőségüket ezek a motívumok. „A szeretet sok vétket elfedez.” (1Pt 4:8.) Ha viszont nincs bennünk szeretet, hiábavaló minden. A megújulás esetenként szinte kizárólagos megnyilvánulásainak tekintett jelenségek is: az angyalok nyelve, a prófétálás, a titkok ismerete, a teljes hit, a jótékonykodás, a nyelveken szólás. Ha szeretet nincs bennem, semmi vagyok. (Vö. 1Kor 13.)

Nyitott ajtó: megújulás a szeretetben. Ezt az ajtót senki sem zárhatja be. Sok-sok keserű csalódástól kímélhetnénk meg magunkat azzal, ha az Úr által biztosított utakat járánk, s nem keresnénk azokat az eldugott ösvényeket, amelyekről ugyan úgy hírlik, hogy jó felé visznek, de amelyeket még senki sem járt végig, vagy ha mégis, akkor kiderült, hogy elvesznek a sűrűben, csak visszafelé lehet kijutni róluk, zsákutcák. Vegyük sorra, hogy miféle nyitott ajtókat ajánl a filadelfiai üzenetben az Úr!

Az Ige megtartása. A gazdag ifjú úgy hitte, úgy tudta, biztos volt benne, hogy gyermekségétől fogva minden parancsolatot megtartott, szóval hogy nincs semmi bűn benne. Vajon nem esünk sokszor az ő hibájába? Azt hisszük, hogy megtartjuk az Igét. Elhittetjük magunkkal — könnyű, hisz mások is mondják ezt rólunk. De mit mond az Úr? Azt, amit a filadelfiaiaknak:

„...bár kevés erőd van, mégis megtartottad az én ígémet”, vagy azt, amit a gazdag ifjúnak? Kijózanító, ledöbrentő, leleplező leckét. Csak úgy találomra kiemelve egyet a sok parancs közül: nézzük hát, ezzel hogy állsz? S a gazdag ifjú szomorúan kullog el. Erre nem számított. Az Úr a lényegre tapintott. A mi megújulásunknak is akadálya lehet a gazdagság, az elméletieskedő keresztyénség, a lezserség vagy épp a törvényeskedés, a közömbösség, az érdektelenség! Néha mi is csak úgy akarunk megújulni, mint ez a fiatalember, helyeseltetni akarjuk véleményünket, életvitelünket az Úrral: Ugye milyen jól csinálom!? — s ha Jézus valamit nem helyesel, ha változtatást javasol, máris elszáll a követési vágy, a megújulási szándék. Változni nem, anélkül üdvözülni! Változzon az Úr! Változtasson normákat! Alkalmazkodjék Ő! Ha vágyunk a megújulásra, készüljünk föl arra, hogy első őszinte fohászuk után az Úr a lényegre tapint: Változz meg ebben! — s amiben változtatást javasol, abban *kell* is változnunk, ha a megigazulás új örömét el akarjuk nyerni. Tartsd meg az Igét! Újulj meg ebben! Nyitott kapu.

Ne tagadd meg az én nevemet! Filadelfiában e tekintetben minden rendben volt. És Budapesten vagy épp Szigetszentmiklóson, nálad vagy nálam? Mindig megvalljuk Őt, amikor bizonyosságtételre indít? Soha sem tagadjuk meg szóval vagy cselekedettel, meg azzal, hogy nagyon is hallgatunk vagy semmit sem teszünk? Megújulás a bizonyosságtételben. Nyitott kapu.

Őrizd meg, amid van! Ragaszkodj ahhoz, amit már birtokolsz! Az egyre újabb értékek utáni vágy és törekvés gyakran feledteti a becsületesen kereső hívővel is, hogy miközben több és több értéket igyekszik megszerezni, vigyázni kell a már meglévő kincsekre. Egy képpel élve: Olyan nagy lelkesedéssel keresünk egy leejtett pénzdarabot, úgy belefeledkezünk a keresésbe, hogy nem vesszük észre, amikor a pénztárcánkat kilopják a zsebünkből. Ha mindig nyerünk ugyan valamit, de a meglévő értékeinkből többet veszítünk, gyakorlatilag szegényebbek leszünk. Konkrétan: Annyira leköt bennünket például a próféta-tálás vagy a gyógyítás kérdése, hogy közben elveszítjük az első szeretetet, az élő reménységet. A Sátán egyik legeredményesebb hadviselési módja alapos hívők között az, amikor úgy rabolja el komoly értékeinket, hogy közben engedi a kevésbé értékes

dolgokat megtalálni. S amíg az üveggolyónak örülünk, elveszi aranykincseinket. Miért engedjük? Talán azért — mint annak idején a bennszülöttek sokfelé —, mert az értéktelen csecsebecse újdonság, régi kincseink pedig már megszokottak, megkoppott a fényük.

Nem azt mondja az Úr, hogy ne keressünk, nem azt, hogy ne törekedjünk többre, de azt igen, hogy közben vigyázzunk arra, amink már van és ne legyünk olyan szolgák, hogy a „szerzés mámorában” megfélekedünk az értékek őrzéséről és kamatoztatásáról. De sok olyan kincsünk van, amiről már megfélekedtünk, és már nem kamatoztatjuk őket! Családi áhítat, rendszeres, alapos bibliatanulmányozás, imádkozás, olvasás (építő, buzdító lelki táplálékokra gondolok itt), gyermeknevelés (imára, énekre tanítás, bibliai történetek elmesélése stb.), a testvéri közösség ápolása (látogatás), aktív bibliaköri munka, bizonyágtétel, szeretetszolgálat — és sorolhatnám. Nem biztos, hogy nyerünk az-
zal, hogy egy-egy új kegyességi formát gyakorolni kezdünk, miközben más, régi — de hasznos — tántumok kamatoztatásáról megfélekedünk vagy tudatosan lemondunk. Megújulás a kincsek őrzésében. Nyitott kapu.

Kevés hatalma van a filadelfiai gyülekezetnek, de a szeretet hatalom nélkül is mindenre képesíti. Íme a győzelmes élet jutalma: Nyitott ajtó. Mindig legalább egy nyitott ajtó. „Akinak van füle, hallja meg, mit mond a Lélek a gyülekezetnek!”

TÉRJ MEG! (Jelenések 3:14—22)

A hét kisázsiai gyülekezet közül a laodiceaira az jellemző, hogy langyos. Írtam már a hideg szárdiszi és a meleg filadelfiai gyülekezetéről. Most vizsgáljuk meg a langyos gyülekezetnek szóló üzenetet! A szokványos igemagyarázati módszereket figyelmen kívül hagyva és a részletek magyarázatát is mellőzve, egyetlen alapvető üzenetre szeretném fölhívni a figyelmet: Vannak olyan keresztyén gyülekezetek, amelyek jöhírűek, gazda-

gok, nincs szükségük semmire, csak éppen az Úrnak az a véleménye róluk, hogy nincsenek megtérve. Félelmetes! Nem arról van szó — amibe többnyire beletörődünk —, hogy minden gyülekezetben akadnak megtéretlen tagok, hanem arról, hogy *a gyülekezet* nincs megtérve, más szóval: egyetlen tag sincs megtérve, de külön-külön és közösségileg is azt hiszik, hogy minden rendben van a hitükkel, sőt már minden célt elértek, semmire sincs szükségük. Derült égből érkező villámcsapásnak számít ilyen körülmények között az Úr józanító üzenete: Nyomorult, szegény, vak és mezítelen vagy! Értékeid hamisak, nem tőlem valók. Tanácsolom: Vásárolj *tőlem* igazi aranyat, fehér ruhát és orvosságot, hogy ne légy becsapott, mezítelen és vak, igyekezz megtérni! Szeretetből mondom mindezt. Ez az igazság. Ne légy öncsalás áldozata. Végre rá kell döbbed arra, hogy nem vagy megtérve. Igyekezz megtérni! Ezért álltam az ajtód elé, és várok bebocsátásra nálad, hogy közösséget vállaljak veled, hogy győzelemre segítslek. Így — ahogy rád nézek — undor fog el, hányinger. Így, ahogy vagy, reménytelen a jövőd. Kiköplek. Mások is ezt teszik majd. Felüdülést várnak tőled, mint a friss forrásvíztől, aztán amikor „megkóstolnak”, és megbizonyosodnak arról, hogy langyos, poshadt, áporodott vagy, undorral és mélységes csalódással köpnek ki. Talán általánosítani is fognak, vagy egyenesen azt mondják: ilyen a gazdag, nagy gyülekezet, milyenek lehetnek a szegény, kicsik?! — S ha egy táblát fedeznek föl valahol egy falon: Baptista Imaház — rád gondolnak, a langyos gyülekezetre, és a gyomrukban furcsa szorongással fordulnak el, friss levegőért kapkodva. Lehet, hogy temiattad mondanak le arról, hogy egyáltalán keressék a felüdülést. Lehet, hogy temiattad állapítják meg: mindenütt érdemes inkább örömet keresni, mint keresztyének között.

A letragikusabb az, hogy a langyos keresztyén egyáltalán nem így látja a dolgot, magát buzgónak, lángolóknak véli. Vizsgáljuk meg magunkat és gyülekezetünket! Hogyan ismerhetjük föl ezt a veszedelmes lelkiállapotot? A legbiztosabb jele a langyosságnak a megelégedés. Nálunk minden rendben van. Az imaélet, a látogatottság, az adakozás, a különféle szolgálatok, bibliakörök, az előljáróság, az ének- és zenekar — mindent megdoltunk, mindent megfontoltunk, mindent megszerveztünk,

elégedettek lehetünk. — S ebben a „tökéletes” szervezetben az Úrnak nincs helye, az ajtón kívül áll és zörget, várja, hogy fölfedezze a „tökéletes közösség”: lehet, hogy minden rendben van, és langyos, zsongító békesség jellemző a gyülekezeti életre, csak éppen Krisztushoz nincs senkinek semmi köze. Meg kellene térni!

Filadelfiában, a gyenge adottságokkal rendelkező szegény gyülekezetben az Úr arról beszél, hogy az állhatatosság gyümölcseként már megvan a korona. Nekik már magasabb osztályokba kell járniuk a megszentelődés területén. Bizonyára vannak ilyen gyülekezeteink, de talán vannak olyanok is, mint a laodiceai.

Miben nyilvánulna meg Laodiceában a megtérés? Először abban, hogy fölismernék a féltő szeretet hangját az intésben, és nem „személyeskedésnek” vennék a konkrét figyelmeztetést. Aztán abban, hogy megváltoztatnák a gondolkodásukat önmagukkal és vélt értékeikkel kapcsolatban, és elfogadnák az Úr ítéletét: hamis kincs az, ami birtokukban van. A tűzpróbát nem állja. Ennek nyomán belátnák, hogy valójában nincstelenek, és igazi kincsekért fordulnának az Úrhoz.

Minderre természetesen nem is olyan egyszerű eljutni. Esetleg egy élet fölhalmozott vélt kincseiről kell belátni, hogy hamisak. Esetleg egy gyülekezeti struktúráról, évtizedek hosszú során kialakult, nagyon is biblikusnak tűnő rendről kell elismerni, hogy emberi találmány, mégpedig amolyan „középutas”, „se hideg, se meleg”. Hányszor lehet hallani: Azért nem én adakozok a legkevesebbet, nem a mi gyülekezetünk az utolsó — különösen ha a létszámot is figyelembe vesszük — a Békehírnökben közölt országos adakozási lista szerint. Igaz, hogy nem vagyunk elsők, de utolsók sem! Íme egy példa — az adakozás — arra, hogy mennyire nem érzékeljük: nem valahol középen kell lennünk! Aki győz, azaz aki az első lesz, az ül majd velem trónra — mondja Jézus. Nem azok, akik idejük nagyobb részét amolyan „önhőmérőzésre” fordítják, nehogy az általuk ideálisnak tartott középhőmérséklettől lefelé vagy fölfelé „elmozduljanak”. A langyos keresztyén és a langyos gyülekezet sorsa a legkeményebb ítélet. Mivel ismeri az igazságot, súlyosabb a bűne, mint a hideg, Istent egyáltalán nem ismerő embereknek.

Egyetlen út kínálkozik, s ez nem valamiféle lassú bemelege-

dés, hanem a *megettérés*. Vajon nem erre lenne szükség esetenként, amikor módszertani, pedagógiai, s ki tudja miféle manőverekkel próbáljuk saját lelki életünk vagy gyülekezeteink hőfokát emelni?

A langyos szeretet nem szeretet, a langyos ragaszkodás hűtlenség! Istent és az embereket vagy forrón szeretjük, vagy sehogyan. Vajon átsüt-e rajtunk és gyülekezeteinken a Szentlélek éltető melege? Vajon fölmelegszenek-e közöttünk a fázó emberek, és megtalálják-e a szeretet forrását? „Akinek van füle, hallja meg, mit mond a Lélek a gyülekezeteknek!”

EZSDRÁS ÉS NEHÉMIÁS KÖNYVE

Dániel próféta megérte Círus perzsa király uralomra jutását. Ezsdrás könyvének ez az uralkodó az egyik főszereplője. Ő az, aki hazaengedi a fogságban élő izraelitákat. Az ő idejében indul meg az a restauráció, amelyről Ezsdrás és Nehémiás könyve számol be. Valamit ezekről a könyvekről.

Ezsdrás könyvének első versei megismétlik a 2Krón befejező részét. Közeli rokonságra vall Ezsdrás, Nehémiás, valamint a Krónikák könyve tekintetében a nyelvezet, a stílus és az egész eszmevilág.

A bibliai könyvek fölirata rendszerint nem arra utal, hogy ki írta a könyvet, hanem arra, hogy miről (kiről) szól az írás. Józsué könyvének pl. nem azért ez a neve, mert Józsué írta, hanem azért, mert róla szól. Így van ez Ezsdrás és Nehémiás könyvével is. A szerző hol beszélteti Ezsdrást, hol pedig maga beszél róla. A Biblia hitelessége, üzenet, kinyilatkoztatás jellege természetesen nem a szerzők kilététől függ!

A föltevésék szerint Ezsdrás és Nehémiás könyve eredetileg a Krónikák könyve után következett a kánonban, azzal szerves egységet alkotva. Később azonban leválasztották Ezsdrás és Nehémiás könyvét a Krónikákról, és a héber kánonban a Krónikák elé tették (talán azért, mert a Sámuel és Királyok könyvével paralel a Krónikák könyve). Ezt a beosztást követi Kittel Biblia

Hebraicája is. Bentzen szerint ez a sorrend abból adódik, hogy Ezsdrás és Nehémiás könyvét előbb vették föl a kánonba, mint a Krónikákat, ui. e két könyvvel a Királyok könyvének elbeszélését akarták kiegészíteni. Miután Ezsdrás és Nehémiás könyvét leválasztották a Krónikákról, sokáig (talán Origeneszig) egy könyvként szerepeltek. Még Origenesz Ezsdrás és Nehémiás könyvét Ezsdrás I. és Ezsdrás II. könyveként jelöli. Később (főltehetően közvetlenül Origenesz után) mind a Szeptuaginta, mind a latin fordítások két részben közlik az addig egységes könyvet. Idővel a héber biblia is átvette ezt a kettéosztást (Weiser szerint 1448-ban).

A zsidók eredetileg egy könyvnek számították Ezsdrás és Nehémiás könyvét. A Krónikák könyve, valamint Ezsdrás és Nehémiás könyve együtt — ez a hatalmas történelmi mű — Ádám-tól a restaurációig közöl adatokat, természetesen az Ádám-tól Dávidig terjedő időről vázlatosan. Az egész munkán érezhető a levetikus-papi hatás. A szerzőt elsősorban a kultusz története érdekli. Az események közlésénél is oktató jellegű. Nem maguk az események a fontosak, hanem a tanulságok. Kizárólag Júda érdekli, a tíz törzs története ugyanis szerinte a gyűlölt samaritánusok előtörténetének tekintendő. Az a pedagógiai cél vezeti, hogy bemutassa: a történelem a folyamatos isteni elégtételszerzés bizonyossága. E cél elérése érdekében az időrendet figyelmen kívül hagyja, s a történeteket szabadon csoportosítja.

A könyvek szerkesztője értékes és hiteles forrásanyagot használt. Első helyen az ún. memoárokat említhetjük. Ezek Ezsdrás és Nehémiás egyes szám első személyben mondott tudósításai. Figyelemre méltók az arám szakaszok (Ezsdr 4:7 — 6:18 és 7:12 — 16). Találunk héber nyelvű dokumentumokat, listákat, nemzetségtáblázatokat. Az egész mű olyan, mintha valami különös (számunkra már igen nehezen rekonstruálható, de akkor nagyon fontos!) szempont szerint átírták, átszerkesztették volna. Mindenesetre az biztos, hogy minden olyan adatot, ami pl. Dávid idealizált képét sértené, elhallgat a szerkesztő. Az is valószínűnek látszik, hogy a papi körökhöz közel álló személyeket a nem papokkal szemben idealizálja. Különösen igaznak tűnik ez a megállapítás Ezsdrás vonatkozásában.

A két könyvnek az a célja, hogy bemutassa az új jeruzsá-

lemi kultuszközösség létrejöttének körülményeit. Tartalmilag két nagy részre osztható Ezsdrás és Nehémiás könyve: 1. *Első restauráció* (Ezsdr 1—6), Círus korában — 538-tól a 2. templom fölépítéséig, 516-ig. 2. *Második restauráció* (Ezsdr 7 — Neh 13) Ezsdrás és Nehémiás reformjai 458 (?) — 433, ill. 398-ig.

1. A hazatérés

Círus 546-ban elfoglalta Babilont. Kikiáltotta magát a „világ négy országa királyának”. Hátra volt azonban még az örökös nagy ellenfél: Egyiptom. Az Egyiptom ellen tervezett háború nem valamiféle egyszerű csatározásnak ígérkezett. Nagy volt a távolság, ezért Círusnak Egyiptomhoz területileg közel fekvő „támaszpont” után kellett néznie. Elhatározta, hogy Júdeának függetlenséget ad, és így biztosít „közeli hátországot” magának az Egyiptom elleni háborúban.

Círus politikája merőben más volt, mint babiloni elődeié. Azok áttelepítéssel, „népkeveréssel” próbálták elejét venni a nemzeti függetlenségi mozgalmaknak. Círus e politika eredménytelenségét látva kompromisszumos megoldást választott. Engedményekkel igyekezett őszinte barátokat, szövetségeseket szerezni. Az izráelitáknak és Istenüknek, JAHVE-nak jó híre volt Mezopotámiában. Ezt a jó hírt Dánielnek és társainak következetes hűsége alapozta meg. Nebukadneccartól Círusig a különböző birodalmak uralkodói a maguk istenének is vallották JAHVE-t, nagy tiszteletben tartották — kivéve néhány uralkodót.

Ezsdr 1 szerint Círus, uralkodása első évében, engedélyt adott a zsidó népnek a hazatérésre. Az imént vázolt politikai körülmények mellett (vagy éppen azokban) mi elsősorban a prófécia, az isteni ígélet teljességét látjuk abban, hogy jött egy király, aki megszabadította a számkivetésből a választott népet. Az említett első év: 538. Ezsdr 1:7—11 szerint Sésbaccar, Júda fejedelme átvette Círusától a Nebukadneccar által elrabolt templomi kincseket. A hazatérés szervezésében fontos szerepe volt Zerubbábelnek és Jésuának. Zerubbábel minden bizonnyal Sésbaccar hivatali utóda volt. Dávid-házi, s mint ilyen, természetesen fontos szerepet kap a restaurációban. Egyesek azonos személynek

tekintik Sésbaccarral, az azonosításnak azonban nincs komoly alapja. Jésua (JEHÓSUA) neve megfelel a görög IÉSZUSZ (Jézus) névnek. Áron-házi. A hazatérés után ő végzi a főpapi teendőket. Neve sokszor együtt szerepel Zerubbábel nevével. Kezdetben teljes köztük az egyetértés, később azonban — ahogy Aggeus és Zakariás könyvéből kitűnik — nem tökéletes közöttük az összhang. [Izrael történetében a királyság megalakulásával kettévált a főpapi és királyi tiszt. Ez abból a szempontból, hogy mindkét tiszt egész embert igényel, szerencsés — viszont megteremtette a lehetőséget a király és a főpap (vagy éppen próféta) közötti hatalmi villongásnak.] Zerubbábel a politikai és gazdasági élet irányítója volt Júdában, Jésua a kultikus élet irányítója — főpapi rangban.

Ezsdr 3 tudósít bennünket arról, hogy megkezdődött a templomépítés előkészülete. Megtörtént a faanyag megrendelése. A kőfaragók és a szállítók (szidóniak és tírusziak) megkapták az „előleget” a munkához. A terv szerint — most is, mint hajdan, Salamon idejében — a Libánonról szállítják a cédrusfát tengeri úton Jáfóba (Joppá, Joppé, Jaffa), onnan pedig szárazföldön Jeruzsálembe. Minderre engedélyük volt Círustól.

A hazatérés utáni második évben letették a templom alapkövét. Ennek történetét Ezsdr 3:8—13 mondja el részletesen. Kisebb zökkenőktől eltekintve eddig problémamentes a tudósítás. Elérkeztünk azonban Ezsdrás könyvének 4. fejezetéhez, amely talán a legtöbb fejtörést okozza azoknak, akik ezen a területen kutatnak.

A 4. rész első értelmi szakasza az első 5 vers. Arról szerzünk tudomást belőle, hogy az alapos előkészület ellenére megakadt a templomépítés. „Júda és Benjámin ellenségei” Zerubbábelhez és a vénekhez mentek, és kérték őket, hogy engedjenek nekik segíteni az építkezésnél. A nép vezetői azonban nem egyeztek bele a közös munkába. Azonnal felötlik bennük a kérdés: Miért nem engedték meg, hogy segítsenek nekik? Az elutasító válaszban Círusra és az ő parancsára hivatkoznak. Ez azonban csak ürügynek tűnik. Az a valószínűbb, hogy az ősi birtokukat királyi rendelet alapján visszafoglaló zsidókat nem nézik jó szemmel a szomszéd népek. Talán egy alattomos beépítő akcióról van szó, hogy aztán a siker reményében indíthassanak támadást

a telepések ellen. Ebben az esetben csak dicsérhetjük a zsidók döntését. Persze őszinte is lehetett ez a följajlás, s az elutasító válasz alapja lehetett a júdaiakra mindig jellemző északgyűlölet s a királyi rendelet eredményezte túlzott biztonságérzet. Válaszukból mindenesetre nem hiányzik a nacionalista gőg — amely nyilvánvalóan megvolt a kevert néppel szemben —, s ez méltán válthatta ki az esetleg őszintén közeledő samaritánusok viszontgyűlöletét.

Az mindenesetre tény, hogy az építkezés leállt.

2. A templomépítés szünetel

Miért állt le a nagy lelkesedéssel megkezdett templomépítés? Arról nem tudunk, hogy Círus visszavonta az engedélyt, arról sem, hogy valamiféle tiltó rendeletet adott ki. Inkább arról van szó — ahogy ez a szövegből is világosan kitűnik —, hogy a környező népek tették lehetetlenné a munka folytatását. Az a megfogalmazás, hogy „az ország népe elcsüggesztette Júda népét, és elrettentette őket az építéstől” (4:4), arra enged következtetni, hogy az „öslakók” rémítő propaganda-hadjáratba kezdtek. Emellett bizonyára leállították az anyagszállítást, igyekeztek elszigetelni a hazatelepülőket. Júdea az ellenség harapófogójába került. De vajon a nép vezetői miért nem fordultak Círushoz, hisz végtére is ő a „világ ura” volt, és a templomépítést ő rendelte el?! Hogy a fölvetett kérdésre válaszolni tudjunk, érdemes néhány pillantást vetnünk a Perzsa Birodalom politikai helyzetére.

Az 530-as évek közepe felé közeledünk. A valóban nagy hadvezér, Círus, Egyiptom elfoglalását tervezi. Arra törekszik, hogy keleti határait biztosítsa, hisz Egyiptom távol esik az anyaországtól, s a hadjárat fölbátorítja a környező nomád törzseket az esetleges betörésekre, ha Círus messze Egyiptomban hadakozik. Ezek a nomádok azonban szinte minden erejét lekötötték. Az egyiptomi hadjárat tervei tehát lassan formálódtak. Ami a belpolitikát illeti — a birodalom népeinek nagy függetlenséget adott. Ha az adó befolyt, az egyes népek belső ügyeivel nem sokat törődött. Nem feltétlenül biztos, hogy a zsidó főemberek

írtak panaszlevelet Círusnak, de ha írtak is, a távoli tartományokban harcoló Círus bizonyára nem sokat tett (nem is sokat tehetett) a Júdát körülvevő népek agresszív destrukciónak megszüntetése érdekében. Egyébként is, ha Círus beavatkozik e villongásba, valamelyik felet feltétlenül magára haragítja, s az egyiptomi hadjárat szempontjából éppen úgy (ha nem jobban!) szüksége van a Júdát körülvevő népek támogatására, mint a júdaiakéra.

Círus keleti csatározásai mindaddig eredményesek voltak, amíg védekezett a nomád betörések ellen. 529-ben azonban támadó hadjáratba kezdett az Aral-tótól keletre élő szaka maszszageta törzs ellen. A csata vereséggel végződött, Círus is életét vesztette. Ezsdr 4:5 megjegyzi, hogy az építkezés Dárius perzsa király uralkodásáig szünetelt. Tehát Círus utóda (aki egyben az említett I. Dárius elődje volt) sem tett semmit a templomépítés újrakezdése érdekében. Azon a politikai zűrzavaron, amely Kambiszesz, az új uralkodó halála után jellemezte a Perzsa Birodalmat, I. Dárius (Darejawas, Hisztaszpasz fia) lett úrrá. Mielőtt azonban rátérnénk Dárius tevékenységének értékelésére, tegyük vizsgálat tárgyává Ezsdr 4:6-ot. Ez a vers egyesek szerint az imént ismertetett korra vonatkozóan tartalmaz utalást, amikor megjegyzi, hogy Ahasvérós uralkodása kezdetén vádoló levelet írtak Júda és Jeruzsálem lakói ellen. A tudósok egy része ezt az Ahasvéróst Kambiszesszel azonosítja. Bár e föltevésnek sincs sok alapja, az azonban biztos, hogy témánk szempontjából akkor sem jelentene sokat, ha igaznak bizonyulna, hisz Ezsdr 4:6 csak arról tudósít, hogy kapott Ahasvérós egy panaszlevelet, arról nincs szó, hogy erre tiltó rendelkezéssel válaszolt volna.

Szenteljünk néhány szót az Ahasvérós-problémának! Általánosan elfogadott az az álláspont, hogy e név (perzsa iratokban Khsajarsa) a méd-perzsa uralkodók rangját jelöli. Nem jelent többet, mint pl. az egyiptomi fáraó vagy a filiszteai Ábimelek — tehát csak arra utal, hogy az illető uralkodó: király. A Biblia kánonikus könyveiben három személyt jelöl az Ahasvérós név (Ezsdr 4:6, Eszter és Dániel könyvében). Különböző helyzetükből adódóan lehetetlen, hogy egy személyre vonatkozzanak ezek a megjelölések. Föl kell tételeznünk, hogy legalábbis

a „méd Dárius” apja (Dán 5:31 kk) és Eszter könyvének Ahasvérósa különböző személy.

Az Eszter könyvében szereplő Ahasvéróست általában Xerxeszel azonosítják. Vannak olyanok is, akik Kambiszeszre gondolnak, ez az azonosítási kísérlet azonban Eszter könyvének dátumai szerint kizárható. Szemben Josephusszal, aki Nehémiás működését Xerxesz idejére teszi, és Eszterrel kapcsolatban csak az Ahasvérós nevet emlegeti, úgy gondoljuk, hogy ez az Ahasvérós azonos Xerxessel. Nem lenne meggyőző az az érvelés, amit Neh 2:6-ra építhetnének az ellenkező vélemény hívei. A jelzett vers szerint Nehémiás utazásával kapcsolatban folytat megbeszélést az uralkodóval — s a szerző szükségesnek látja megjegyezni, hogy a megbeszélés alatt a király felesége is jelen volt. Ez a kitétel valóban furcsa. Messze mennénk azonban, ha ennek alapján arra gondolnánk, hogy ez a királyné Eszter volt, és hogy az ő befolyásának köszönhető az egész nehémiási restauráció, ugyanis Damasziáról, a Nehémiás korában uralkodó Artahszasta főfeleségéről is köztudott, hogy különösen szimpatizált a zsidókkal. Neh 2:6-ban tehát bizonyára róla esik szó.

Szerintünk Ezsdr 4:6 Ahasvérósa is Xerxesz. E fejezetben a szerkesztő megemlíti azoknak az uralkodóknak a nevét — tematikusan szerkesztve —, akiknek idejében panaszleveleket írtak a zsidók ellen. Ezért állhat itt Artahszasta neve is, abban az arám betétben, amely Ezsdr 4:7—23-ig tart. Az 5. vers kronológikus folytatása a 24., amely megjegyzi, hogy ekkor (a 4:1—5-ben meghatározott események következtében) szüntették meg a munkát Jeruzsálemben az Isten házánál, és szünetelt az Dárius perzsa király uralkodásának a 2. esztendejéig. Ez az uralkodó nemcsak területileg, hanem politikailag és államszervezetileg is hatalmassá tette Perzsiát. Méltán nevezik Nagy Dáriusnak. Ő volt az, aki engedélyezte a jeruzsálemi templom fölépítését.

3. Az új templom fölszentelése

A 27 éves Dárius 522-ben kezdődő uralkodásával újra az Achaimenida nemzetség kezébe került a hatalom. Dárius nagyjából Círus politikáját folytatta. Círus kitűnő hadvezér volt. Megte-

remtette a Perzsa Birodalmat. A birodalom azonban távolról sem volt egységes, csupán a katonai erőfölény tartotta össze az egymás mellett élő népeket. Dárius lett az Achaimenida-uralom alapos megszervezője. Már uralkodásának elején radikálisan föl-számolt minden nemzeti jellegű megmozdulást. A behisztuni sziklafalon azzal dicsekszik, hogy csupán egy év alatt 19 győzelmet aratott. Az államigazgatást jól megszervezte. Az országot 20 tartományra (satrapia) osztotta. Bevezette a rendszeres adózást. A perzsák adó- és robotmentességet élveztek. Egyes tartományokban meghagyta a régi (esetleg bennszülött) kormányzókat perzsa helytartói minőségben.

Nehéz magyarázni azt a kedvező fordulatot, amit Dárius uralomra jutása jelentett a fiatal ország, Júda életében. Miért nem akadályozta Dárius a templomépítés újratekintését? A mi hívő válaszuk egyértelmű: Isten így látta jónak. Ha a mögöttes szubjektív okokat vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az új király közvetlen elődeinél tisztultabb gondolkodású volt a valási kérdések tekintetében. Ebben is hasonlít a birodalom megalapítójához, Círushoz. Egyistenimádó. Zaratusztra vallásának feltétlen híve. Gyűlöli a kép- és bálványtiszteletet. Ezek alapján elképzelhető, hogy rokonszenvezett a monotheista zsidókkal, akik szintén gyűlöltek mindenféle bálványtiszteletet. Mindenesetre az tény, hogy uralkodásának 2. évében, tehát 520-ban (ha uralkodásának első évét postdatálnak vesszük), engedélyt ad a jeruzsálemi templom fölépítésére.

Az építkezés azonban nem Dárius engedélye nyomán kezdődött meg. Ez csupán jogi keretet biztosított a nem sokkal korábban — Aggeus és Zakariás, a két lánglelkű próféta buzdító prédikációi nyomán elindult munkának. Több mint 20 évig állt a munka. A júdaiak enerváltan, sorsukba beletörődve várták a csodát. Isten azonban tétlenül tehetetlenkedő emberek között ritkán tesz csodát, de akkor, amikor a nép már egy szívvel és egy lélekkel akar dolgozni, biztosítja a föltételeket. Az a nép, amelyik korábban rettegett (Ezsdr 4:4), most félelem nélkül kezd a munkához. Erről tudósít bennünket Ezsdr 5:1—2. Az 5. rész további versei, valamint a 6. rész a Dárius idejében támadt problémákat taglalja, beszámol a templomépítés befejezéséről és a templomszentelésről.

Ezsdr 5:3—5 alapján világos előttünk, hogy a gyors munka fölkelte az Eufrátesztől nyugatra fekvő területek helytartójának, Tattenajnak a figyelmét. Jeruzsálembé ment hivatalnokaival, és kérte az „építési engedélyt”. A szerzett információk nyomán (Ezsdr 5:11—16) nem állította le az építkezést (5:5), hanem levélben kérte Dárius instrukcióit. Ez a levél Ezsdr 5:7—17-ben található. Kiténik belőle, hogy a zsidók Círusra hivatkoznak és Sésbaccar nevét emlegetik. Ezsdr 6:3—5 közli a Dárius által előkerestetett Círus-féle engedélyt. Az okmányt Médiában, Ahmetá várában (Ekbatana) találták meg. Ezsdr 6:6—12 közli Dárius válaszlevelét, amely szerint minden támogatást meg kell adni — ami szükségesnek látszik —, hogy a zsidók befejezhessék a munkát.

Ezsdr 6:15 szerint az új templom Dárius 6. esztendejében, Adár hó 3-ra teljesen elkészült. Ez az idő 515. február—március havának felel meg.

Megkezdődhetnek a templomszentelés előkészületei. Megtörtént a papok és léviták beosztása. Az első hó (Nisán) 14. napján megtartották a páskát, majd a hét napig tartó kovásztalan kenyerek ünnepét. A dátumok egyeztetése alapján az új templom fölszentelése 515. ápr. 1-re tehető.

Jer 25:11 hetvenéves fogságról beszél. Ezt a 70 évet sokféleképpen próbálják számíthatni. Tudnunk kell, hogy az ilyen időértékek közlésénél a szimbolikus jelentés is számításba jöhet (olykor csak ilyen jelentése van a számoknak!). A hetvenes szám csábít az ilyen értelmezésre. Mindenesetre Jeruzsálem pusztulásától számítva (587 ? 586) az új templom fölszenteléséig valószínűleg is szinte hajszálpontosan 70 esztendő telt el.

Círus rendeletétől számítva több mint 20 év telt el, míg végre elkészült a kultikus élet központja, a templom. A templomszentelés utáni évtizedeket nem tárgyalja részletesen a Biblia, csupán néhány utalást találunk e korra vonatkozólag. Közel 60 év múlva Ezsdrás hazatéréseivel (ha Artahasztá 7. évében tér haza Ezsdrás) megkezdődik a második restauráció.

4. A hiányzó fél évszázad

Dárius 486-ban meghalt. A trónon fia, Xerxesz (Hsajarsa) követte. 484—481-ig Egyiptom ellen csatázik. 480-ban Szalamisz-nál vereséget szenved a görögöktől. Xerxesz minden becsvágyát elvesztette. Ettől kezdve csak a gyönyörhajhászásnak él. Erre az időre datálható az Eszter könyvében található történet. 466-ban az athéni hajóhad megsemmisítő vereséget mér a perzsa flottára. A király ezt a vereséget nem sokkal élte túl, Artabanosz, a testőrség feje 465-ben meggyilkolta. Szólnunk kellene még itt Artahaszasztá uralkodásának első néhány esztendejéről, az ő személye azonban sokkal inkább a második restaurációhoz tartozik. Az e korra vonatkozó utalások közül az egyik: Ezsdr 4:6.

Az Ezsdr 4:6-ban szereplő Ahasvérós minden bizonnyal Xerxesz. Nem nagy csoda, ha tőle nem kaptak segítséget a zsidók, mint ahogy az is valószínűtlen, hogy egyáltalán eljutott hozzá az említett vádoló levél.

Ezsdr 4:7—23 egy arám nyelvű levelet tartalmaz, amely Artahaszasztához van címezve. Itt még nincs szó engedélyről, sőt Artahaszasztá éppen egy olyan levelet küld Rehúmnak és Simsajnak, amelyben a zsidóknak mindennemű építkezést betilt. Sem a vádoló, sem a válaszlevél nincs datálva. Amennyiben uralkodásának 7. éve előtt íródott, úgy a most tárgyalt korszakhoz tartozik. Sokkal valószínűbb azonban, hogy a letiltó irat a jelzett 7. év után nem sokkal, tehát Ezsdrásék hazatérése után hamarosan keletkezett. Artahaszasztá uralkodásának 7. éve előtt ugyanis semmiféle építkezés sem volt Júdában — egészen Ezsdrás hazatéréséig —, ha pedig nincs építkezés, nincs is mit leállítani. A levélből azonban világos, hogy van építkezés. Hogy nem alaptalanok a vádak, azt a leállító szankciók bizonyítják leginkább. Rehúm és Simsaj levele egyébként konkrétan is megfogalmazza: „Tudtára adjuk a királynak, hogy a zsidók, *akik eljöttek tőled*, megérkeztek hozzánk Jeruzsálembé, építik ezt a *lázadó* és gonosz *várost*, helyreállítják a *várfalakat*, és javítgatják az alapokat” (Ezsdr 4:12). (Rehúm és Simsaj a Babilóniából, ill. a legigazott országokból Samáriába telepített népek vezetője.) Azokról a zsidókról van tehát szó, akiket Artahaszasztá engedett haza. Ő viszont Ezsdrásék előtt senkit sem engedett el országából (leg-

alábbis erről nem tudunk). Kézenfekvő tehát a föltételezés; a helytartók Ezsdrás csoportját vádolják. Ha viszont így van, mért nem menti ki őket a király, s mért nem írja azt, hogy ő engedélyezte az építkezést. Csak egy válasz látszik logikusnak: Azért, mert város- és várfalépítést nem engedélyezett. Valószínűnek látszik, hogy Ezsdrás, a hazatérő foglyok vezetője túllépi hatáskörét. Arról ugyanis nem szól a Szentírás, hogy Artahasztá bármiféle építést is engedett volna Ezsdrásnak (Ezsdr 7:1—10:44). A király beszél áldozatról, templomi kincsekről, belefér engedélyébe egy nagyszabású kultuszreform, de nem szól építkezésről.

A jelzett 7. év 458 (457). A fenti események tehát a 450-es évek közepére datálhatók. Mivel közel 60 évig mindennemű építkezés szünetelt Júdában, nem csoda, ha Artahasztát meglepte a várfalépítésről szóló hír. Nem csoda, hogy leállította a munkát ideiglenesen (4:21—22), addig, amíg alaposan utánanézt a dolgoknak. Egyesek föltételezik (pl. Harrison), hogy vissza is rendelte Ezsdrást. Mivel Ezsdrás személye és mozgalma külön témának számít, a továbbiakban nem taglaljuk részletesen a vele kapcsolatos problémákat.

A templomépítés befejezése óta, az imént vázolt fél évszázadban a perzsák keveset törődtek a hazatelepült zsidókkal. A maroknyi népességet számláló Júda vitézül küzdött a környező népekkel, de képtelen volt az ország stabilizálására. A főváros még mindig romokban állt, nem védték erős falak, ki volt téve a rablótámadásoknak. Ezt a lehetőséget a samaritánusok és társaik nem hagyták kihasználatlanul. Jeruzsálemben soha nem kerültek szembe szervezett ellenállással. Az anyagi biztonságra nézve oly kedvezőtlen helyzet miatt a fogságból hazatértek lelkesedése a szent városért hamar alábbhagyott. A templomépítés idején mindent megtettek, az idegen nyomás azonban egyre erősödött. Ilyen körülmények között kevesen vállalták azt, hogy Jeruzsálemben lakjanak. Sokan költöztek vidékre. Artahasztá engedélye hozta meg a várva várt fellendülést, Ezsdrás és Nehémiás reformmozgalmát.

5. Ezsdrás reformmozgalma

Ezsdrás Áron házából való pap volt. Neve (EZRA) azt jelenti, hogy segítség. Szerája fia, akit Jeruzsálem elfoglalásakor Nebukadneccar öletett meg. Életét nagyon hézagosan ismerjük. Artahaszta uralkodásának 7. évében tűnik föl — a Szentírás kronológiáját tekintve — mint tudós pap, aki a fogságban is ortodox szigorral ápolja az atyai hagyományt. A törvény megerősítése érdekében megy Jeruzsálembe kíséretével. Nehémiás munkatársaként is találkozunk vele a 2. restauráció idején. Josephus szerint Eljásib főpapságának kezdetén halt meg.

Ezsdrás szigorúan megköveteli a törvény pontos — betű szerinti — betartását. Kicsit elméleti embernek tűnik, aki idejének nagy részét a „dolgozószobában” tölti, s nincs igazi kapcsolata népével. Alakja — talán éppen ezért — egyenessége, megalkuvástól való mentessége ellenére sem valami megnyerő. Hideg szigorúsága miatt aligha népszerű. Amikor Sirák fia a nemzeti hősök névsorát közli (Eccl 49:11—13), szól Zerubbábelről, Jósuáról, Nehémiásról, de Ezsdrást meg sem említi. A Makkabeusok könyve (II. 1:18—36) szintén nem említi Ezsdrást, Nehémiásnak ugyanakkor olyan tetteket is tulajdonít, melyeket nem ő hajtott végre (templomépítés!). A későbbi tradíció azonban növelni kezdte Ezsdrás tekintélyét. Ezsdrás radikalizmusa jól beleillett az egyre fokozódó júdai nacionalizmusba, összhangban volt a szintén egyre fokozódó samaritánusgyűlölettel. Ahogy múltak az évek, úgy tulajdonítottak egyre nagyobb dolgokat Ezsdrásnak. A hagyomány őt tette meg a Nagy Zsinagóga alapítójának. Ez a 120 főből álló testület a IV. század végéig működött. A zsidó hagyomány szerint ő a Malakiás könyvének szerzője, ő az, aki a Jeruzsálem pusztulásakor elégett szent iratokat külön inspiráció nyomán újra írta, sőt ki is bővítette (Ezsd IV). Hogy a hagyomány illetén alakulása mennyire érthető, arról később még szölok.

Személye átmenetet képez a próféták és az írástudók között. A próféták szigorú, de mindig életszerű igehirdetése nála dogmatikus prédikációvá degradálódik. Nem barompásztor vagy fügetermelő, mint egyik-másik nagy próféta, hanem papi sarjadék, aki maga is inkább tudós, mint a nép gondjait megértő, a néppel

együtt szenvedő, Isten parancsaihoz ragaszkodó, de azokat nem túllicitáló, túlbonyolító nagynevű elődök.

Az előzőekből úgy tűnhet, mintha az lenne a célom, hogy a szent történelem egyik tisztességben megőszült képviselőjét megfosszam babérjaitól. Erről szó sincs. Arról azonban igen, hogy az utókor által ráaggatott sallangoktól megszabadítsam. Ez viszont elengedhetetlenül szükséges, hisz ez a sallangozó utókor az írástudók és farizeusok kora, az a kor, amelyben a papi tekintély növelése a cél, amelyben nem bűn a harácsolás, a kizsákmányolás, amelyben a fajgyűlölet a legmagasabbra csap. Ez az a kor, amely kitermeli a testvérháborúkat, a későbbi Heródeseket, Annásokat, Kajafásokat, vagy éppen Heródiásokat, kitermeli a törvény betűjét halálíg tisztelő, de annak szellemétől oly távoli zsidóságot, amely a törvény igazi képviselőjét, betöltőjét a törvény nevében ítéli halálra, s adja keresztre a Messiást. Az Ezsdrást túlbecsülő, neki természetfölötti dolgokat tulajdonító hagyomány a bölcsője annak a gondolkodási formának, amellyel Jézus Krisztus szinte folyamatosan kénytelen harcolni, amely egyfelől az Isten törvényét a legapróbb részletekig betegesen komolyan veszi — amíg az elméletről van szó —, de magatartásában, életvitelében annak terhét — ahogy Jézus fogalmazta — a kisujjával sem érinti. Nincs tehát másról szó, csak arról, hogy Ezsdrás tevékenységét is ráhelyezzük a mérlegre, s ha netán valahol könnyűnek találtatik (az ő esetében inkább úgy kellene fogalmaznunk, hogy túl nehéznek), akkor is tárgyilagosak maradunk, s cselekedeteit a teljes Írás fényében értékeljük. Az iménti exkurzus emlékezetbe idézése különösen szükséges lesz akkor, amikor Ezsdrásnak az idegen asszonyok elbocsátásával kapcsolatos követeléséről esik szó.

Nem foglalkozom itt azokkal a politikai körülményekkel, amelyek jellemezték Ezsdrás és csoportja hazatérésének korát, csupán megjegyzem, hogy sok tekintetben hasonlítottak a Círus idejének körülményeihez, hisz Artahaszta is Egyiptom ellen harcolt 460-tól, s e háború idejére esik (458) Ezsdrásék hazabocsátása.

A hazatérés meglehetősen gyorsan zajlott le. Artahaszta uralkodásának 7. évében (458) az első hó első napján indultak, és az ötödik hó első napján érkeztek meg Jeruzsálembe (Ezsdr 7:7—

9). Vajon mi indította a Perzsiában élő zsidókat arra, hogy hazatérjenek, hisz Zerubbábel már több mint 40 000-en hazatértek? Zerubbábel óta közel 80 esztendő telt el. Az azóta felnőtt nemzedéknek nem volt módja a hazatelepülésre. Nem túl nagy azoknak a száma, akik úgy döntenek, hogy hazatérnek Ezsdrás-sal. A 8. részben található névsor 2227 személyt említ. Ebben nincsenek benne Sérébjá fiai (8:18), valamint Hasabjá és Jesaja testvérei (8:19), akikről nem tudjuk, hogy hányan voltak. Természetesen itt csak a férfiak vannak említve. Asszonyokkal és gyermekekkel együtt, ha családonként csak három gyermeket számolunk is, több mint tízezer főnyi tömegről van szó.

Nem kis lendületet és természetesen nem kevés problémát is jelentett a Jeruzsálemben élők számára a hazatelepülők megérkezése. Úgy tűnik, hogy Ezsdrás az otthoni papság körében nem nagy népszerűségnek örvendett. Ehhez talán maga is hozzájárult, hisz a Perzsiából hozott kincsekkel nem a főpapot kereste meg, hanem az alsó papság képviselőit (8:33—34, a főpap ekkor Elsájib, Jojákim fia volt). Ennek az is lehet a magyarázata, hogy alkalmatlannak látta Eljásibot a főpapi tiszt betöltésére. Elképzelhető, hogy tudatosan mellőzte, hisz maga is jogos főpapjelöltként jöhetett számításba. Másrészt az is érthető, hogy Ezsdrásban a Perzsa Birodalom kiszolgálóját láthatták, s ez is oka lehetett a népszerűtlenségnek.

Ezsdrás tevékenysége rövid időre korlátozódik. Az „Ezsdrás memoár” mindössze néhány napról tudósít bennünket. A kincsek átadása után egy-két nappal megkezdődik a vádaskodás Ezsdrásnál az idegen asszonyok miatt. A problémát az jelentette, hogy a jeruzsálemi zsidók — megszegve a mózesi törvényt (2Móz 34:16, 5Móz 7:1—4 stb.) — nem zsidó nőket vettek feleségül. Ezsdrás véleménye szerint a pogányokból zsidóvá lett prozeliták felvehetőek a közösségbe, de összeházasodni nem szabad velük, elkülönülve éljenek. A zsidó faj maradjon tiszta. Példaként említhette a gibeonitákat, akik szinte egy évezreden át beékelődve éltek a zsidók között, hisz azok nem voltak hajlandók összeházasodni velük. Hogy Ezsdrás törvényértelmezése helyes volt-e, azon lehet vitatkozni. Az imént említett mózesi törvények célja ugyanis nem az, hogy a faj tiszta maradjon, hanem az, hogy a valláserkölcsön ne essék csorba. Azért tiltja az idegenekkel

való összeházasodást Mózes, mert ezek az idegenek pogányok, bálványimádók. Alapvetően megváltozik azonban a helyzet, ha idegen nemzetiségű, de zsidó hitű partnerekről, prozelitákról van szó. Ez esetben ugyanis nem áll fönn az a veszély, hogy eltéríti JAHVE mellől a prozelita házastárs a zsidót. Az, hogy itt prozelitákról van szó, biztos — ha ugyanis nem így lenne, elképzelhetetlen, hogy a minden negatívumot összegezni igyekvő vádolók ne térnének ki arra, hogy az idegen asszonyok — amellet, hogy idegenek — most is imádják pogány isteneiket. Márpedig a leg-radikálisabb vád is csak faji kérdéstről tud: „megegyedett”, összekeveredett a szent mag az ország népeivel (9:2). Ezsdrás azt követeli, hogy bocsássák el az idegen asszonyokat. Ennek az lenne a következménye, hogy családok bomlanának föl, gyermekek maradnának anya nélkül, férjek feleség nélkül, esetleg Ruthhoz hasonló — idegen nemzetiségű, de „igazán izráelita” nők kényszerülnének hontalanságra. Úgy tűnik, túl szigorú ez a követelés. A törvény nem tér ki arra, hogy a zsidók prozelitákkal összeházasodhatnak-e. Ilyen kitérés Mózes korában fölösleges lett volna. Csak Ezsdrás törvényértelmezése, az értelmezés szolgáltat alapot e követelésnek, s hogy ez az értelmezés helyes-e, arról lehet vitatkozni. Nyilván nem utalhatunk itt újszövetségi ígéretekre, amelyekből még inkább kitűnik a törvény spirituális értelmezésének szükségszerűsége. Az, hogy a vádolók szerint „a fejedelmek és főemberek jártak élen ebben a hűtlenségben”, arra enged következtetni, hogy azok, akik a vádat előterjesztik (9:1/a), esetleg hatalmi problémák miatt nincsenek megelégedve azokkal, akiket vádolnak, Ezsdrás néhány napos törvénytánításából megállapíthatták, hogy a hazatért pap érzékeny a törvény verbális betartására. Az idegen asszonyok kérdése tehát alkalmasnak látszott arra, hogy maguk mellé állítsák Ezsdrást az említett főemberekkel szemben.

A tudósításból kitűnik, hogy az egész nép közül 113 férfinak volt idegen felesége. Ez a szám, ha Júda lakosságát vesszük alapul (de akkor is, ha csak Jeruzsálemre gondolunk), elenyészően kicsi. Valószínűnek látszik, hogy inkább hatalmi problémák miatt kiéleződő személyi ellentétek motiválják a szigorú törvényértelmezést. Arról mindenesetre nem tudunk, hogy eredményes lett-e ez a misszió. Az a fogadalom, amelyet 10:19-ben olvasha-

tunk, csak a papokra vonatkozik, és csak fogadalom. Hogy bárki is elbocsátotta volna feleségét, arra nézve nincs adatunk, márpedig a könyv szerkesztője minden bizonnyal megemlítené, ha lett volna erre példa.

A 10. rész végén megszakad a tudósítás. Ezsdrásról nem hallunk egészen Nehémiás idejéig. Ennek a hallgatásnak bizonyára az az oka — amire korábban már utaltunk —, hogy Ezsdrás túllépte hatáskörét és építkezésbe kezdett. Ezzel kapcsolatos Rehúm és Simsaj vádoló levele, valamint Artahsasztá tilalma (4:7—23).

Ha a bibliai tudósítást vesszük alapul, akkor Ezsdrás életművének legfontosabb része az, hogy egy kb. 10 000 főnyi tömeget hazavezetett Perzsiából Júdába. Amit ezenkívül sikerül könyvelnek el, az már csak a hagyományokra alapozható.

Ezsdrás reformtörekvései alapot jelenthettek Nehémiás munkájához, de egy olyan határozott, a reális helyzettel számoló, a mindennapi életet jól ismerő ember nélkül, mint Nehémiás, soha nem erősödött volna meg Júda és Jeruzsálem.

6. Nehémiás hazatérése

Nehémiás nevének jelentése: Isten vigasztalása. Júda törzsből származik, Artahsasztá pohárnoka. A fogságban született nemzedékhez tartozik. Igaz ember, nemes jellem. Nagylelkű, őszinte, hűséges, nagyszerű hazafi. Személye azonnal fölkelti érdeklődésünket. Jó diplomata. Szívében végtelen szeretet ég Isten iránt, de nem felejt el, hogy emberekkel van dolga. Jó vezető, gyakorlati érzékkel bőven meg van áldva. Nagy szíve, Isten iránti ragaszkodása az ismert életszakaszban mindig jellemzi. Értelme, rátermettsége biztosította munkájának eredményességét. Mindenkiel bátran szembeszáll Isten és az igaz ügy érdekében.

Artahsasztá és főfelesége, Damaspia különösen kedvelte a jó megjelenésű, okos férfit. Az a tény, hogy pohárnok volt, egyben azt is jelentette, hogy a király legnagyobb bizalmát élvezte.

Könyvét így fejezi be: „Emlékezzél meg rólam, Istenem, az én javamra!”

A profán történelem tudósítása szerint próbáljuk vázolni Nehémiás hazatérésevel kapcsolatban a kor eseményeit. Artahszasztá uralkodásának 20. évét kell vizsgálnunk. Ez az év 445.

A Perzsa Birodalmat ekkor már csak a jólszervezettség erős váza tartja össze. A Megabizosz-féle lázadás 450-ben robbant ki. Ezután egymást érik a lázadások. Néhány év múlva Megabizosz fia, Zopirosz szít felkelést Kariában és Lídiában. E vállalkozások sikere még inkább fölbátorítja a többi tartományfőt is. Hűségük már csak a körülményektől, olykor szeszélyeiktől függ. A „nagy király” lassan „bábkirály” lesz.

Nehémiás hazabocsátása a sikeres lázadássorozat utánra datálható, mégpedig időben egész közelre ezekhez a lázadásokhoz. Palesztinában aligha tarthat lázadástól a király, ha az ottani problémák rendezését egy olyan hű alattvalóra bízza, mint Nehémiás.

A hazatérés feltétele a királyi jóváhagyás volt. Nehémiásnak ezt kellett először megszereznie. Mielőtt ezzel próbálkozott volna, Istenhez fordult segítségért. Ezt az őszinte esdeklő fohászt tartalmazza az 1. rész. (Hanáni, akiről 1:2 szól — ha a szöveget szó szerint értjük — Nehémiás testvére. Az a kép, amelyet Jeruzsálemről fest társaival együtt, arról tanúskodik, hogy jelen volt Jeruzsálemben akkor, amikor a környező népek, főleg a samáriaiak, Artahszasztá levelére támaszkodva a már épülőben levő falakat lerombolták. Artahszasztá levele csak annyit mond, hogy meg kell állítani az építést, ez azonban már elegendő alap a rombolásra is.)

A királyi hozzájárulás megszerzéséhez néhány hónap múlva jött el az alkalmas idő. Nehémiást megtörte a bánkódás Júda miatt, és ezt észrevette a király is. A pohárnok leleményessége mutatkozik meg abban, hogy úgy tudja rendezni az eseményeket, hogy a király éppen felesége társaságában van, amikor ő a legszomorúbb. Damasziával kapcsolatban már említettük, hogy rokonszenvezett a monotheista zsidókkal. Szinte baráti körben vannak most, amikor Nehémiás előhozakodik kérésével: Jeruzsálemet szeretné újjáépíteni! A királynak csak annyi a kikötése, hogy ne telepedjen le Jeruzsálemben, hanem jöjjön vissza az udvarba. Nehémiás készséggel megmondja az időpontot, amikor visszatér. Ajánlólevelet kap, némi katonai kíséretet, és

elindul. A Libánonhoz érve valószínűleg elintézi a farendelést. Samáriában bemutatja a királyi engedélyt az ottani kormányzónak, ezen a réven aztán Szanballat és Tóbijjá is megtudja, hogy az új júdeai kormányzó Nehémiás, a király kedvelt pohárnoka. Nem csoda, hogy bosszankodnak emiatt (2:10).

Nehémiás munkásságát (445—432) Jeruzsálembe érkezése után azzal kezdi, hogy titkon fölméri a romokat, terveket készít, majd közli szándékát Jeruzsálem vezető embereivel, akik mindenben támogatják őt. Az építkezés megkezdésével egyidőben megindul az ellenpropaganda is (2:19), Nehémiás azonban radikálisan elszigeteli magát az ellenségtől (2:20).

A 3. rész a tervszerű építkezést részletezi. A falak építése aránylag problémamentes volt, hisz a követ nem kellett bányászni és szállítani, ott volt a régi fal kőmaradványa, amit fel lehetett használni. Nehezebb feladat volt a kapuk elkészítése, hisz a fa nem egy-két nap alatt érkezett meg a Libánonból, Júdeában pedig erre alkalmas fa nem volt. A „munkavezető” szerepét Nehémiás személyesen töltötte be. Voltak vidéki városok, különféle „céhek”, sőt magánemberek is, akik bizonyos falszakasz építését vállalták. Építettek a papok, Eljásib főpap vezetésével, építettek a lévíták is.

Hagyományos bibliafordítások az eredeti héber szövegtől eltérően a 4. részt a 3. rész 33. versével kezdik. Az új fordítás a helyes részfelosztást követi, azaz a 4. rész 1. verse megegyezik a régebbi fordítások 4. részének 7. versével.

Az építkezéssel kapcsolatos munkafelosztást a 3. rész 1—32. versei közlik. 3:33—4:17-ig a falépítők elleni szervezkedéseket és az építők óvintézkedéseit találjuk rögzítve. A legtöbb problémát a samáriai Szanballat, az ammóni Tóbijjá és az arab Gesem okozta.

7. Nehémiás és ellenségei

Bajkeverők mindig akadnak. Nehémiás munkája sem volt zavartalan. Az első bajkeverő *Szanballat*, Samária helytartója volt. Horonból (Béthoron) való. Befolyását növelte, hogy Eljásib főpappal rokonságba került. Eljásib egyik unokáját, aki Szanballat veje volt, Nehémiásnak csak második júdai útja alkalmával si-

került elűznie. Mindezt nemcsak a Szentírás közli, hanem az elefantinei papiruszok is.

A második bajkeverő *Tóbijjá*. Történetiségét az újabb kori archeológia bizonyítja. A „Zeno papirusz”, amelyet Egyiptomban, Bezara mellett találtak, tartalmaz egy levelet „Tóbijjától, Ammón kormányzójától”, amely a palesztinai ügyekkel foglalkozik. Ez a dokumentum egy egyiptomi tisztviselőtől érkezett, aki II. Ptolemaiosz (Philadelphusz, 285—246) uralkodása idején élt és kétség nélkül annak a Tóbijjának volt a leszármazottja, aki ellensége volt Nehémiásnak. (M. Burrows: „What Mean These Stones?” New Haven, 1941., 111. old.)

Tóbijjá törzse családjainak tönkrementét a mai napig bizonyítja egy sziklaföliirat Transzjordániában, Ammóntól keletre az ősi sírok közelében (i. m. 133. old.). Egyébként ő is rokonságban volt Eljásib főpappal (Neh 13:4).

A harmadik bajkeverő *Gesem*, akit Nehémiás Gasmunak nevez (6:6), már köztudomású, hogy a perzsa korban ÉNy-Arábia kormányzója volt.

Az építkezést sokféle módon próbálták hátráltatni. Módszereik között szerepelt a gúny, megfélemlítés (4:1—3), erőszak (4:8). A falvakban élő zsidók a határszéleken látták az ellenség készülődését, és a munka leállítására biztatták hittestvéreiket (4:12). Végül is ezek a módszerek csődöt mondtak. Nyílt támadásra, a jól megszervezett védelmet látva (4:13—23), nem mertek vállalkozni Tóbijjáék.

A külső támadások mellett nagy problémát jelentett a belső egység hiánya is. Ezekkel a belső problémákkal foglalkozik az 5. rész. Ezsdrás példáján okulva nagy lelkesedéssel ugyan, de a zsidóknál különösen fontos tapintattal intézi az ügyeket Nehémiás. A perzsa udvarban kifejlődött diplomáciai érzéke különösen hasznára volt most. Jeruzsálemben nagy volt a nyomor. Egyesek gyermekeiket rabszolgának voltak kénytelenek eladni. Pénzt csak uzsorakamatra adtak kölcsön. Sokan eladósodtak. A beszéd keveset használt volna a zsidó főembereknek. Hatott azonban a példa. Nehémiás nem kérte vissza a kölcsönadott pénzt, gabonát (5:10). Az előző helytartókkal szemben ő nem követelte meg, nem is fogadta el a helytartói járandóságot. Katonáit nem engedte zsarolni. (Egyébként a katonák is kölcsönöz-

tek a népnek, és el is engedték a kölcsönöket 5:10 szerint.) Maga is dolgozott (5:16). A környező falvak népét saját költségén naponként étkeztette (5:17). Mindez elégnek bizonyult ahhoz, hogy a főemberek átok alatt fogadják meg, hogy a kizsákmányolást beszüntetik (5:12—13).

Szanballat, Tóbijjá és Gesem nem elégedett meg a már említett propaganda-hadjáráttal. Nehémiás helyzetét az is nehezítette, hogy sok júdai főember az ellenséghez húzott titkon, és így Szanballaték mindenről azonnal értesültek, ami a városban történt. Jelentkeztek a hamis próféták is, akik az ellenség szolgálatában álltak, és a megfélemlítést tartották feladatuknak (6:14). Tudunk egy Semaja nevű hamis prófétáról, aki igyekszik rábírní Nehémiást arra, hogy a templomban keressen menedéket magának az összeesküvők elől. Ha enged ennek a kérésnek, akkor szentségtörőnek nyilváníthatják. Nehémiás fölismeri a cselvetést és nem költözik be a templomba (6:10—13). Miután a falak elkészültek — a kapuk fölszerelése előtt — Szanballaték érezve az utolsó alkalom elérézését, ki akarják csalni Nehémiást, hogy elveszítsék. Tisztában vannak azzal, hogy ezen az egy emberen múlik minden. Ha ő nem lenne, könnyűszerrel megakadályozhatnák a munka befejezését, sőt le is rombolhatnák a megépült falakat. Már csak azért is biztosak ebben, mert sok segítőt találnának céljuk eléréséhez Jeruzsálemben is, olyan főembereket, akiket csupán Nehémiás jelenléte akadályoz meg abban, hogy nyíltan az ellenség mellé álljanak. Nehémiás azonban nem hajlandó elhagyni a várost (6:1—4). Szanballat végül a legveszélyesebb rágalmat eszeli ki, Gesemre hivatkozik és azt állítja, hogy Nehémiás el akar szakadni Perzsiától, és királyságra tör. Nem mindenki tudta volna elviselni ezt az idegtépő pszichológiai háborút. Nehémiás azonban bírta. Elul hónap 25. napján (szeptember eleje, kb. 10-e) elkészült a várfal. (Josephus közlése szerint a munka 2 év és 4 hónapig tartott.)

Az ellenség megszegyenült és visszavonult. Hidegháborús módszereit azonban tovább alkalmazta.

8. Nehémiás mint helytartó

A viszonylagos konszolidáció után Nehémiás kijelölte a főváros katonai vezetőit, a kapuőröket, rendeletet adott ki a kapuk zárásával és nyitásával kapcsolatban. Miután látta, hogy a város gyéren lakott, népszámlálást tartott. Ez a népszámlálás előkészítése volt Jeruzsálem benépesítésének. A benépesítésnél nagyon vigyáztak arra, hogy az új lakók zsidók legyenek. Az igazolásnál nagy segítséget jelentett az előkerült zerubbábeli lista.

A népszámlálás bizonyította Nehémiás föltételezését, azt, hogy a városnak túl kevés a lakója. Ez különös veszedelmet jelenthetett volna, hisz egy esetleges ostrom idején elsősorban nem a falak erőssége számít, hanem a védők száma és bátorsága. Nem is beszélve arról a nyomasztó légrétegről, amely egy olyan városban kialakulhat, ahol minden második utcában laknak csak. Nehémiás mindezt látva elhatározta, hogy a szükséghez mérten benépesíti Jeruzsálemet. Erről tudósít bennünket a 11. rész.

Először azokra számíthatott, akik valaha, a fogságból való hazatérés után Jeruzsálemben telepedtek le, de a vagyon- és életbiztonság hiánya miatt vidékre költöztek. A zsidó hagyomány szerint Nehémiás ezekhez felhívást intézett, hogy térjenek vissza Jeruzsálembe. Arról már a Szentírás is tud, hogy voltak, akik önként visszaköltöztek (11:2). Mindez azonban kevésnek bizonyult. Nehémiás a nép beleegyezésével megkezdte a sorsvetés által való kiválasztást. Minden 10. család beköltözött Jeruzsálembe. Ezek között voltak Júda, Benjámin, sőt Efraim és Manassé törzséből valók, voltak papok és lévíták is. A betelepülők számát nehéz lenne pontosan megállapítani. Némi eligazítást adnak a 11. rész adatai. Júda törzséből 468, Benjámin törzséből 928, a papok közül 1192, a lévíták közül 456 férfi települt be. Összesen tehát 3044 férfi. (Itt csak összegszámokat vetünk figyelembe.) Ez a szám körülbelül ugyanennyi családot jelent. Ha családonként csak öt főt számolunk, akkor is kb. 15 000 fővel növekedett Jeruzsálem lakossága. Persze az is elképzelhető, hogy ezek a listák a sorsvetés által kiválasztottak neveit közlik csupán. Ha az önként betelepülők nincsenek itt említve, akkor ez a szám még nagyobb.

A 11. rész végén egy városjegyzéket találunk (25—36. vers),

mely azoknak a városoknak és falvaknak a nevét tartalmazza, amelyekben zsidók laktak. Ha az egymástól legtávolabb eső két várost kiemeljük a listából (Hácór, Beér Sebá), akkor körülbelül azt a területet kapjuk, amelyet az ismert „Dántól Beér Sebáig” kifejezés jelöl. Nem jelenti ez azt, hogy visszatért a „régí dicsőség”, csupán annyit, hogy szétszóródva, egymástól elszigetelve, de mégis szinte mindenütt vannak zsidó települések.

Neh 12:1—26-ban a papok és lévíták névsorát találjuk. 12:27—13:3, bár Nehémiás emlékirataiból származik, a krónikás átdolgozásának jegyeit hordozza. Ez a szakasz foglalkozik a várfalak fölszentelésével, valamint a szent ajándékok begyűjtésével.

A felszentelési ünnepre Jeruzsálembé érkezett a környék lakossága. Összegyűjtötték a szolgáló lévítákat. Nehémiás két seregre osztotta az ünneplőket. Az egyik sereget Ezsdrás, a másikat ő maga vezette, a főemberekkel, papokkal együtt. Mindkét menet a Völgy-kaputól indulhatott, Ezsdrásék a Szemét-kapu, Nehémiásék az Ó-kapu irányába. Az Ezsdrás-féle csoport a Vízi-kapuig ment, a nehémiási a Börtön-kapuig. Valószínű, hogy a két sereg a megjelölt kapukon vonult be, és a templomtéren találkozott. Az énekkar elfoglalta helyét a templomban, és megkezdődött az áldozás. Mindenki örült. Az örömjaj messzire halatszott.

Ugyanezen a napon rendelt Nehémiás kincs-, szentajándék-, zsenge- és tizedraktárosokat. Feladatukká tette a járandóságok begyűjtését és őrzését.

Szorosan ide tartozik még 13:1—3. Ugyanerre a napra datálja 5Móz 23:3—6 felolvasását, melynek alapján elkülönítettek Izráeltől minden keverék népet.

A kultuszreform megvalósításáról tudósít bennünket a 8—10 rész. Most csupán a tényközlés értékelésére szorítkozunk.

Ezsdrás tanítása, törvényértelmezése kezd népszerűvé válni. A népgyűléseken áhitattal hallgatják az Isten parancsait. A sátoros ünnep első napján bűnbánat ébred a szívekben, a nép kesereg bűne miatt. Nehémiás és Ezsdrás alig tudja a kesergő népet örömmre hangolni. A 8 napos ünnep jól telt el. Az „új”-ság erejével hatott a népre, hisz hosszú időn keresztül nem ünnepeltek már így. 9:1 szerint a hetedik hónap 24. napján, azaz az ünnep befejezése után következő második napon (a sátoros ünnep

15—22-ig tartott) a nép böjtnapot ült és gyászba öltözött. A 2. vers sokféle értelmezési lehetőséget rejt magában. Vannak, akik arra gondolnak, hogy itt az idegen asszonyok elbocsátásáról van szó. Szerintünk helyesebb az a vélemény, hogy egyszerűen a böjti nap miatt különülnek el a tiszta zsidók és a prozeliták.

A 9. rész a böjtnap programját közli. 9:38-at a héber szöveg 10:1-ként kezeli. Az új bibliafordítás is ehhez alkalmazkodik.

A 10:1—28 szerint a nép írásos okmányokban tesz bizonyágot arról, hogy megújította az Úrral való szövetséget.

10:29—31-ben újabb fogadalmat találunk a vegyes házasságokkal kapcsolatban. Előzőleg már említettük, hogy Ezsdrás próbálkozása ezen a téren sikertelen volt. Ezt bizonyítja az a tény, hogy Nehémiás idejében is fölvetődik ugyanaz a probléma. Arról, hogy ezt a fogadást betartották-e vagy sem, nem esik szó.

10:32—40 a szombattal és a törvény megtartásával kapcsolatos fogadalmakról tudósít.

Nehémiás júdai helytartósága nagy lendületet adott mind Jeruzsálem, mind az ország fejlődésének.

9. Nehémiás, a kitartó reformátor

A 13. rész mintegy függelékként foglalkozik Nehémiás második júdai utazásával és munkásságával. 13:4—31 minden kétséget kizáróan Nehémiás egykorú lejegyzése. Aránylag pontos kor meghatározó adatot találunk 13:28-ban. Nehémiás visszatérése akkor történt, amikor Jójáda, Eljásib fia volt a főpap. (Az is elképzelhető azonban, hogy ebben az időben már Jóhánán, Eljásib unokája töltötte be ezt a tiszteletet.)

A főpapi család kezdetben támogatta Nehémiás reformtörekvéseit, amikor azonban Nehémiás (Ezsdráshoz hasonlóan) kinyilvánította, hogy helyteleníti az idegenekkel való keveredést, úgy tűnik, hogy éppen a főpapi családban talált a legnagyobb ellenállásra.

Nehémiás — ígéretéhez híven — visszatért Artahasztá udvarába 12 évi júdai helytartóság után (13:6). Ahogy kitette a lábát Júdából, erőre kapott az ellenpropaganda. Ennek irányítói elsősorban azok voltak, akik rokonságba kerültek az idegenekkel, és

nem akarták ezt a kapcsolatot megszakítani, vagy az esetlegesen megszakított kapcsolatokat vissza akarták állítani. Eljásib főpap úgy érezte, itt az ideje, hogy mellőzött helyzetéből fölemelkedjék, és ő állt élére az ellenakcióknak. Eljásib — amint erre már utalás történt — mellőzve, sőt sértve érezhette magát, hisz Nehémiás nem vonta be a tárgyalásokba, a gyűlések, fölvonulások alkalmával nem jelölte ki számára a főpapot megillető helyet. Az a Nehémiás, aki Zerubbábelt tekinti példaképének, Jósua egykori ellenségeskedésére emlékezve nem is biztos, hogy főpapnak ismerte el Eljásibot, aki Jósua leszármazottja volt. Akár Eljásib volt még a főpap ebben az időben, akár a fia, az biztos, hogy a főpapi család igyekezett kihasználni az alkalmat arra, hogy visszaszerezze előjogait és érvényesítse saját elképzeléseit. Ez a „saját elképzelés” legszembetűnőbben az idegen asszonyok kérdésében ütközött Nehémiás nézeteivel. Hogy hatásos példát állítson a nép elé, Jójadá egyik fia, Wellhausen szerint Manassé, Szanballat lányát vette feleségül. A példa hatott. Fokozta az idegenekkel való barátkozást az is, hogy Tóbijjá, Eljásib hozzájárulásával Jeruzsálembé költözött, mi több: Eljásib a templomban jelölte ki rezidenciáját. Teljes „rendszerváltozás” állt be Júdában. Minderről értesülve Nehémiás újabb szabadságot kért Artahszasztától, hogy rendbe hozza Júdát. Tevékenységét Tóbijjá kilakoltatásával kezdi. Ezzel teljesen elszigeteli magát a főpapi családtól, és jelzi, hogy előtte nem számít a rang. Tóbijjá valószínűleg nem várja be Nehémiás megérkezését, akitől van oka félni. Minden bizonnyal Nehémiás egyszerűen mindent kidobáltat Tóbijjá templomi lakosztályából. Ezután elrendeli, hogy pontosan fizesse be mindenki a papi járandóságokat. Összegyűjti a lévítákat, akik tized hiányában vidékre szállingóztak, és új raktárosokat nevez ki. Betiltja a szombati piacozást. Meglátogat olyanokat, akik idegenekkel házasodtak össze, és gyermekeik már nem is tudnak zsidóul beszélni. Ő maga így vall erről: „megszidtam és átkoztam őket, sőt egyeseket meg is vertem”. Megeskette őket az élő Istenre, hogy nem adják fiaikat és leányikat vegyes házasságra. (Arról azonban itt sincs szó, hogy a családok fölbomlottak, és hogy a zsidó férjek elküldték idegen feleségeiket.)

A tudósítás befejeződik. Nehémiásról nem mond többet a

Szentírás. Nem tudjuk, meddig maradt még Júdában, nem ismerjük élete végét sem. Az az ember, aki helyreállította a júdai közösséget, aki teljes szívével azon volt, hogy a nemzet megmaradjon és tisztán szolgálja JAHVÉT, aki ennek érdekében nem sajnált pénzt, időt, fáradságot, bevégezte küldetését és most az ÚR ítéletét kéri: „Emlékezzél meg rólam, én Istenem, az én javamra!”

Ezsdrás és Nehémiás könyvét vizsgálva befejezésül hadd utaljak a fogság előtti állapotokra. A választott nép elfordult a kiválasztó Istentől. Úgy vélték Ábrahám fiai, hogy Isten megelégszik azzal, hogy a szentélyben lakozik. Az élő Isten azonban nem zárható falak közé. A mindennapi áldozásnál jobban kedveli a bűnbánó szívet. Bűnbánatról pedig a fogságot megelőző időben nemigen beszélhetünk a választott nép körében. Isten is elfordul tőlük. Amikor a templom már romokban áll és a nép fogságban görnyed, rádöbbennek bűnösségükre, és érzik, hogy szükségük van a szabadító ÚRra. A szabadítás megtörténik. A Perzsa Birodalomban lehetővé válik a hazatérés és a restauráció. Mindez nem az Achaimenidák műve, hanem Istennek, a Történelem Urának cselekvése.

A LEGSZEBB ÉNEK (Énekek 2:10—13)

Újhéber szótárak a tavaszt rendszerint az ÁBIB szóval próbálják visszaadni. A bibliai héberben ez a szó az állatoknak (szarvasmarha) szánt füvet jelenti. A zsidók, miután szétszóródtak és a szubtrópusi Palesztina után mérsékelt éghajlati övben fekvő területekre kerültek, olyan országokba, ahol van tavasz, ezt a szót látták alkalmasnak a számukra új évszak jelölésére. Nagybarmoknak való fű, bő legelő. Ez jelzi — többek között — a tavaszt. No meg a kalászó árpa. (A kalászóást is az ÁBIB jelöli az Ószövetségben, igaz, mindössze egyetlen helyen, 2Móz 9:31-ben.) A tavasz jele a fakadó bimbó, a sarjadó, zöldellő fű vagy éppen vetés, az élet indulása. Palesztinában a tél és a nyár

ismerős, az esős tél és a forró nyár. A nyár szinte berobban, s egyik napról a másikra változik a táj képe, kipattan a szunnyadó élet. Ezért hát a Bibliában sem olvasunk a mi fogalmunk szerinti tavaszról mint évszokról, de olvasunk a tavasz jeleiről. Az ÁBIB egyébként a zsidó vallási év első hónapját is jelölte az ősi időkben (zöld kalászos hónapja). Később ezt a nevet teljesen kiszorította a babiloni eredetű NISZÁN hónapnév. ÁBIB (NISZÁN) a mi márciusunk második és áprilisunk első felének felel meg.

A páskaünnep eredetét kutató tudósok hajlanak arra, hogy az áldozat legősibb és legkifejezőbb képének ne az oltárt, ne is a leölt állatot, hanem a *vért* tekintsék. Föltételezik, hogy a páska-áldozat mint *jellegzetes tavaszi normád ünnep*, az Egyiptomból való szabadulás előtt is élt. Ekkor fiatal állatokat öltek le, evőeszközök nélkül fogyasztották el a húst és a vadon termő zöldségfélét. A vándorlás mindennapjaira emlékeztető ruhákat viseltek, kezükben pásztorbot volt.

Izráel vallása történeti vallás. A páskának az imént vázolt föltételezett története semmit sem von le annak igazságából, hogy az egyiptomi szabadulás után *a páska* a kovásztalan kenyerek ünnepével együtt *a szabadulás ünnepévé lett*. De az is kétségtelen, hogy ez az ünnep mind a mai napig *megőrizte tavaszi ünnep jellegét*. Erre utal többek között az, hogy a páskaünnepen felolvasásra került (és kerül ma is) az Énekek éneke. Erre a könyvre sok mindent rá lehet fogni, de azt aligha, hogy az egyiptomi szabaduláshoz bármiféle köze lenne.

Az Énekek éneke egyedülálló könyv a Szentírásban, ugyanis kizárólag *egy témája van, a szerelem*. De hát mi köze van a szerelemnek a Bibliához, Istenhez? Ezt a szemérmeskedő kérdést sokan és sokszor fölvetették. Azon is hosszú vita folyt, hogy maradhat-e egyáltalán a Bibliában ez a könyv. Próbáljunk válaszolni! A zsidók a szerelmet Isten ajándékának, mégpedig az egyik legértékesebb ajándékának tekintették, és ezt a véleményüket nem szégyellték hangsúlyozni. Úgyannyira nem, hogy egyik legnagyobb ünnepükön fölolvasták ezt a könyvet, amelyről igazán nem mondható el, hogy nem elég szókimondó a szerelem vonatkozásában. A keleti ember természetesen, magától értetődőnek tekintette az egymásra találás örömét és annak minden megnyilvánulását. Salamon király lehet szerelmes. Lehet,

mégpedig nem feltétlenül a fáraó leányába, hanem Szulamitba. Ez a bájos leány — a nép gyermeke — a maga varázsos szépségében is tisztán áll előttünk, nincs egyetlen fölösleges szava, mozdulata. Ez a természetesség jellemző kapcsolatukra is. Egyszerűen szeretik egymást. És ez a legnagyobb érzés két ember között.

Persze mindig voltak — ma is akadnak még —, akik Isten tekintélyét féltve JAHVE és az ő népe, vagy Krisztus és az egyház kapcsolatát „látják” ebben a könyvben, minden alap nélkül. Az tény, hogy mindkét vonatkozásban alkalmas kép ez a magasrendű szeretetkapcsolat ábrázolására, de hogy ez lenne a célja a Szentírásban, arra nincs semmiféle utalás. Szabad hát benne nekünk is a legmélyebb emberi kapcsolat, a szerelem dicséretét látni. A héber cím jó magyarsággal azt jelenti: „A legszebb ének”. Ahogy a szentek szentje a legszentebb hely a szent helyek között, úgy ez a legszebb ének az énekek között. S hogy amit mondok, az nem valamiféle divatos modernkedés, arra nézve hadd álljon itt egy idézet nem mai szerzőtől, hanem a méltán népszerű Bibliai lexikonból (Czeglédy—Hamar—Kállay, Bp., 1931.): „Vannak, akik az Énekek éneke stílusát több helyütt nagyon érzékinek tartják és megbotránkoznak rajta. Az ilyeneknek nincs érzékük a keleti költészet jelképes nyelve iránt, amely a lelki valóságot gyakran érzéki vonásokkal ábrázolja, de az érzéki vonások is komoly és mély erkölcsi eszméket rejtenek. Ha az allegorizálással nagyon messze megyünk, s a költemény minden vonásában valami allegorikusan kifejezett lelki dolgot akarunk belemagyarázni, akkor az egész könyv friss tavaszi búbája szertefoszlik. Így történt ez a rabbinusok és a középkori keresztyén tudósok nehézkes magyarázatainál.”

Vannak szakemberek, akik föltételezik, hogy maguk a zsidók is erősnek találtak bizonyos részleteket, és ezeket kihagyták, a megmaradó anyagot pedig úgy szerkesztették meg, hogy az eredetileg (föltételezetten) összefüggő szerelmi történet mozaikszerűen töredezetté vált.

Szulamittal (7:1) rendszerint a sunémi Abiságot szokták azonosítani. A neve tehát azt jelenti, hogy sunémi származású. 1Kir 1:3-ból tudjuk, hogy „országos szépségverseny” győzteseként került Dávid palotájába, hogy az idős, beteg királyt ápolja.

A 4. vers megjegyzi, hogy „igen szép volt... de a király nem élt vele”. Salamon, még Dávid életében az idős király társuralkodója lett, Adónijjá lázadása miatt. Miután Adónijjá kegyelmet nyert, Betsabé közbenjárásával feleségül kéri Szulamitot Salamontól, az új királytól. Amikor Betsabé előadja Adónijjá kérését, Salamon szinte dührohamot kap és a következőket mondja: „Miért csak a sunémi Abiságot kéred Adónijjának? Kérd neki mindjárt a királyságot is, hiszen bátyám ő!” — Majd így folytatja: „Úgy segítsen engem az Isten most és ezután is, hogy az életébe kerül Adónijjának ez a dolog” (1Kir 2:22—23). Még azon a napon megölette Salamon Adónijját. Nem kétséges, hogy miért volt ilyen kemény a király!

A cím alatt jelölt szakaszban a tavaszt a következő sorok jelzik: „Vége van a télnek, elmúlt az esőzés, elment. Megjelentek a virágok a földön, itt az éneklés ideje, gerlebúgás hangzik földünkön. Érleli első gyümölcsét a fügefafa, és a virágzó szőlők illatoznak.”

Tavasz, szerelem. Amilyen színes és illatos ez a tavaszkép, olyan színes — önmagától bomló bimbó, pompázó virág, megfogat gyümölcs — az a meghatóan gyöngéd kapcsolat, a szikrázóan tiszta szerelem, amit a költő eszményít.

És hogy mit tanuljunk a legszebb énekből? Tisztán szeretni! Adni! Értékelni a szerelmet, mint Isten ajándékát. Mindez nem jelenti azt, hogy megfélelkezzünk a Forrásról, az Alkotóról, aki jónak látta az embert úgy megteremteni, ahogy teremtette, a Szeretetről, aki Egyetlenét is értünk adta, hogy boldogok legyünk már itt a földön — az Ő tervei szerint — és odaát.

GONDOLATOK A HÁLAADÁSRÓL

A hálaadás fogalmát — többek között — a „tódáh” szó jelöli a héber nyelvben. Kalandozzunk most egy kissé e szó körül, hogy még teljesebb legyen a hálaadásról alkotott képünk!

1. A szó elsősorban konfessziót, hitvallást jelent. Valóban. Hálaadásunk *irányulása* hitvallás. Az, hogy ki felé fordulunk hálánkkal, jellemző igazi énünkre.

A sorrend is fontos. Kinek vagyunk *először* hálásak? Megszabadulás után sokan mondják: „Hála Istennek!” Kérdés, hogy komoly-e ez az *első* hálaadás, vagy az a komoly, ami sokszor ezután következik, a logikai megfejtés: „igen, ez nem is történhetett másként — csak egy kicsit megijedtem —, azt hittem, Isten segített, pedig nem kellett ehhez a szabaduláshoz Isten, végeredményben én voltam bölcs, ügyes . . . ?!” Elnémul ajkunk, napirendre térünk a történetek fölött, Isten újra sokadrangú „tényező” lesz csupán életünkben. Legyen komoly a hálaadásunk Isten felé! Először Isten felé!

Konfesszió hálaadásunk olyan szempontból is, hogy miért adunk hálát. Általában hajlamosak vagyunk arra, hogy az anyagi áldások érzékenyen érintsenek bennünket. Azonnal hálát vált ki belőlünk pl. valami ajándék. Ez helyes, de hol van még az igei tanács mércéjétől: „mindenben hálát adjatok!” (1Thessz 5:18), nem is szólva Jakab biztatásáról, mely szerint örömmel kell fogadnunk a próbákat is, hisz megerősítésünket célozzák (Jak 1:2—3).

Tegyünk hitvallást érett férfiúságunkról azzal, hogy *mindenben hálásak legyünk!*

Hálánk milyensége is hitvallás. Gondolok itt a hála mértékére, jelképes vagy gyakorlati, őszinte vagy képmutató voltára, esetlegességére, kizárólagosságára, tartósságára.

Kérjük Urunk segítségét ahhoz, hogy hálánk mellette szóló pozitív hitvallás lehessen, és mi magunk is igyekezzünk erre!

2. A „tódáh” jelentésköréhez tartoznak a következő szavak is: dicséret, magasztalás, dicsőítés, hálaadás.

Igyekeztem bizonyos fokozati sorrendet alkalmazni e fölsorolásban. Mind a négy említett fogalom a hála megnyilvánulása.

Az első tipikusan emberi jellegű. A legminimálisabb jutalom a *dicséret*. Jólesik. Arra gondolunk ilyenkor, hogy megbecsülnek, értékelnek bennünket. Vannak, akik megelégednek a dicsérrettel, de kevesen. Sokan — gondolnánk, túl emberi módon — valami kézzelfoghatót várnak: „hallottuk már ezt, valami honoráriumot kérnénk inkább”! Valóban — úgy tűnik — milyen emberi gondolkodás! Pedig Isten is így gondolkodik. Kegyelmeivel egyenértékű ajándékot adni képtelenek lennénk. Ezt nem is várja, de a dicsőítő imákkal sem elégszik meg. Cselekedetekre is szükség van. Hálából fakadó jó cselekedetekre! Persze fordítva is igaz lehet ez, töredelmes, bűnbánó, hálás szívet nem pótolhat a legbuzgóbb anyagi áldozat sem (1Sám 15:22).

A *magasztalás* és a *dicsőítés* Istenre vonatkozhat csupán, hisz egyedül Ő Isten. A hódolat csak Istent illeti meg.

A *hálaadás* a hálamondás magasabb foka. Az előzőekben már esett szó arról, hogy a hála és a cselekedet szorosán egybekapcsolódik, így is mondhatnánk: el nem választható. A hálamondás mint összetett szó, szinte kiveszett nyelvünkől, annál patinásabb a hálaadás. Ennek oka talán az, hogy a „hálamondás” összetétel túl gyengének, erőtlennek tűnik. Igen, többre van szükség!

Ha a „hálaadás” összetevőit vizsgáljuk, világos, hogy a hála Isten felé, az adás az emberek felé irányul. Kik ezek az emberek? Ma már nincs szegény ember — mentegehetőzhetne valaki. Valóban, örömmel látjuk, hogy egyre kevesebb a szegény, de azért lehet jót tenni (Mt 26:11). Ezt a jót szolgálják pl. a szociális otthonok, szeretetintézmények stb., de szolgálhatja ezt a mi cselekvő életünk is.

3. A „tódáh” *kollektív* jelentést is hordoz magában. Nem csupán az egyénnel kapcsolatos, hanem az egész emberközösséggel. Az egész emberiség hálaadását is jelöli.

Missziós feladatunknak kell tekintenünk az emberiség jólétéért folytatott harcot. Krisztus képviselte ezt a vonalat: prédikált, de gyógyított is; beszélt, de kenyeret is adott. Ami a gyógyítás és kenyéradás területét illeti, van tennivalónk. Nem elvonakoztatva gondolok itt e két fogalomra, lelki gyógyításra és lelki kenyérre, hisz Krisztus testileg is gyógyított és materiális kenyeret is osztott.

Azokat, akiket gyógyítható kór emészt, akik kenyér híján vesznek el, mi, Krisztus követői, „keresztyén világ” eljuttathatnánk olyan életkörülmények közé, hogy nemcsak nekünk köszönnék meg, de Istennek is hálások lennének érte, fölismerve cselekedeteinkből hitünket, és megismerve hitünk tárgyát, a Mindenható Istent.

A „tódáh” ezekről beszél.

A TEMPLOM MEGTISZTÍTÁSA (Mt 21:12—17)

Az Úr Jézus nagyon fontosnak tartotta, hogy tiszta legyen az Isten háza. Föllépése után nem sokkal megtisztította a templomot, s igénk szerint halála előtt még egyszer, épp virágvasárnap — a farizeusok szemében mindenképpen ünneprontó módon — tisztogatni kezd.

Ahelyett, hogy szokványos exegetikai alapvetést, szoros igemagyarázatot írnék, csupán egyetlen kérdés alapján szeretnék eszmélni és eszméltetni: Tiszták-e ma a mi templomaink? Legyünk kissé konkrétabbak, és gondoljunk most kizárólag magunkra: Tiszták-e imaházaink? Valóban imaházak-e, vagy csak „imádság házának mondatnak”? Hogyan érezné magát Jézus ma, ha belépne egy baptista imaházba, és végigülne velünk egy vasárnapot — netán egy virágvasárnapot? Nincsenek-e fölösleges limlomok, áruk, mutatós „áldozatok”; vagy épp kufárok, pénzváltók, hangoskodók olykor az imaházakban? Ez a csodálatos név, hogy imaház, nagyon keményen kell hogy figyelmeztessen bennünket!

A templomot természetesen nem a galambok és a különböző pénznemek tették tisztátalanná, hanem az a lelkiület, ami lehetővé tette a „galamb- vagy pénzuralmat”, azt, hogy a kellékek fontosabbá legyenek, mint maga az istentisztelet és az ima.

Kellékek, istentiszteleti kellékek. Legalább egyszer egy évben, ilyenkor: virágvasárnap át kellene gondolnunk, nem túl gazdag-é a kelléktárunk, s nem hiányzik-é maga Jézus az Ő

saját házából, akire kellékeinkkel utalni akarunk. Vajon mi mindent tartana fölöslegesnek az Úr manapság, s mi mindent hiányolna?

Bizonyára örülne, ha lelkes, imádságra buzdító szavakat hallana az imaóra-vezetőktől. Nem magyarázatokat, hanem örömtől áradó, életteljes bizonyágtételt. Örülne egy-egy új hangnak az imaórán. Egy-egy rövid, bűnbánó imának. És bosszankodna — ha nem fogna ostort — a szokványos, felszínes imádságok hallatán, azon, hogy egy-egy imaórán percenként nyílik az ajtó az „imádság házán”, mert épp imádkozni nem tudunk odaérni pontosan, vagy azon, hogy a gyülekezet egy része egyszerűen szinte nem érzi szükségét annak, hogy ott legyen az imaórán, s természetesen azon is, hogy sokan ugyan ott vannak, csak éppen sosem, vagy csak nagyon ritkán imádkoznak hangosan, egy-mást is építve.

Örülne, ha jól szerkesztett „szentbeszédék” helyett a „Mégfeszített Krisztust” hallaná hirdetni. De sok mindenről *tudunk mi* a szószéken, s de messze vagyunk a „normától”: semmiről sem akarok tudni, beszélni, csak Jézusról, a Megfeszítetttről. De sokszor úgy érezzük: tudunk mi a teljes Írás minden részéről fontos dolgokat mondani, és elfelejtjük, hogy nem az a feladatunk, hogy a *Bibliát*, hanem az, hogy *Krisztust*, mégpedig mint Megfeszítettet prédikáljuk. Elfeledkezünk a parancsról: „Hirdessétek az *evangéliumot!*”

Örülne Jézus, ha imaházainkban boldog, önfeledt gyermekénekeket hallana a bibliaórákon. Örülne, ha látná, hogy a gyermekszívekbe az arra legalkalmasabb testvérek próbálják beplántálni az iránta való szeretetet, az Ő ismeretét — szívből szívbé. — És szomorkodna a helyenkénti elavult módszerek, a fölösleges „kellékek” láttán.

Boldog lenne, ha az énekesek és zenészek arcán a szolgálat örömét fedezné föl túltengő hivatástudat, a fontosság, sőt nélkülözhetetlenség érzésének furcsán sugárzó „fényei” helyett. Ha a muzsika Őt próbálná „közvetíteni”: az Ő örömét, az Ő békéjét, az Ő alázatát, az Ő szeretetét — szóval ha az ének és zene az evangélium *eszköze* maradna, s nem válna soha „*kellékké*”, amely tulajdonképpen már régen *nem kell*, mert nem tölti be szolgálatát. — Nem arról van szó, hogy ne énekeljünk, ne mu-

zsikáljunk, de arról igen, hogy csak akkor és csak addig, amíg ezek a csodálatos „eszközök” eszközök maradnak, és nem lesz belőlük cél. Ha ugyanis cél lesz belőlük, a templomtisztító Krisztussal kerülnek szembe. Ugyanez érvényes természetszerűleg az összes szolgálatra. (Itt gyökereznek a reformáció idejének és egyéb történelmi koroknak radikális „templomtisztogató mozgalmi”, amelyek sokszor kerültek rossz beállításba, és kultúraellenes akcióknak minősültek!) A megnevezés ősien tiszta: szolgálat. Ennek és csak ennek van helye az imaházakban. Jézus a templomtisztítás után szolgál, mégpedig a lehető leggyakorlatibb módon: betegeket gyógyít. Ez szolgálat. — És szolgálat az erőt kölcsönző, gyógyító vers, a bűnbánatra hívó bizonygató, a Krisztusra mutató ének- vagy hangszerszóló, a fenséget megjelenítő orgonahang — és sorolhatnám, de nem szolgálat a *produkció*. Nem azt mondom, hogy a szolgálat nem *produkció* is bizonyos értelemben, de ha *csak* *produkció*, akkor már *egyáltalán* nem szolgálat. Mitől szolgálat a szolgálat? Attól, hogy úgy érzem utána, hogy valakinek tudtam segíteni — legalábbis: akartam segíteni. S mikortól kezdve csak *produkció*? Amikortól értéknek érzem, „könyvelem”, olyan jó „teljesítménynek”, amiért *joggal* várhatok valamit, ha mást nem, elismerést mindenképp. S ha az elismerés nem egyértelmű, akkor esetleg sértődötten félreállok, és nem „szolgáló” többé. Nem az a megoldás, hogy ne csináljunk semmit, hanem az, hogy gondoljuk át dolgainkat, helyezük rá magunkat — s mindazt, amit teszünk — a másokon segítség mérlegére, s azonnal kiderül, mi szolgálat és mi nem, mi hasznos, mi nem. Jézus segítségével még pontosabban megtanulunk különbséget tenni: képesek leszünk választani a hasznos és hasznosabb, a jobb és a még jobb között is — sőt: a legjobb, a leghasznosabb szolgálatokat is fölfedezzük.

Bizonyára örülne Jézus az adakozókedv láttán sok-sok gyülekezetben, de az is biztos, hogy elszomorodna — ha nem fogna ostort — kufárkodó lelkületű keresztyének láttán. De sokszor meghatározza véleményalkotásunkat a pénz! Vajon nem üzné ki egyikünket-másikunkat a gyülekezeti óráról vagy előljárósági tanácskozásról? Ki az közülünk, aki azt meri mondani, hogy soha, de soha nem került még a pénz bűvöletébe?

„Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz!” Ma tőlünk várja, hogy Igéje nyomán fedezzük föl imaházaink (vagy épp szívünk) tisztátalanságát, és az Ő segítségével induljunk vi-rágvasárnapi szent tisztogatásra.

„TIÉRETTETEK” (Lk 22:19—20)

A fõnt jelzett igébõl kiragadott címadó szót most mindõssze eszméltetõ kifejezésnek tekintem, és csupán azt próbálok megvilágítani, hogy *kikre vonatkozatható* ez a „tiérettetek”.

Általánosan igaz, hogy nem sok fáradozás árán szembe lehet egymással állítani a Biblia sok-sok kijelentését, ha csak a betûre figyelünk, és összefüggéstelen mozaikkockáknak fogjuk föl az egyes bibliaverseket. Ez a kísértés most is jelentkezhet, hisz az Úr Jézus az utolsó vacsorán elhangzott mondatot: „Ez az én testem, amely tiérettetek adatik” — a tizenkettõnek mondta. Következésképpen a „tiérettetek” *a tizenkét apostolt* jelölné. Ha azonban emlékezetünkbe idézzük mondjuk a híres János három tizenhatot, akkor nyilvánvaló, hogy Krisztust az Atya mindenkiért adta, aki csak hitre jut Őbenne, vagyis fölismeri, hogy Jézus a Megváltó. A „tiérettetek” tehát *a hívõkre vonatkozik*. 1Tim 2:4 szerint viszont Isten azt akarja, hogy „minden ember üdvözüljön”. Úgy tûnik, mintha a „tiérettetek” végül is *minden emberre vonatkozna*.

Mindhárom értelmezési lehetőség bizonyos tekintetben hibátlan, akár tantételeket lehet rájuk építeni (mint ahogy építenek is), de mindegyiknél érezzük, hogy csak bizonyos megkötéssel, toldalékokkal, ha tetszik: kiegészítésekkel válik teljes értékûvé. 2Tim 3:16 ritkán emlegetett értelmezése azt az igazságot is magában foglalja, hogy a Biblia csak kompletten, azaz a bizonyos témákra vonatkozó igék összességének figyelembevételével (s ezen belül is figyelmet szentelve a kijelentés folyamatában mutatkozó progresszivitásnak) Isten szava. Egészen közérthetõen: Hasonlítsuk az egyes bibliaverseket színes mozaikkockákhoz.

Ezek önmagukban is mutatósak lehetnek, színükkel is jelölhetnek valamit, pl. tilalmat (piros) vagy „szabad utat” (zöld) stb. Lehet a birtokunkban sok-sok értékes színes kocka, tetszhetnek nekünk, játszadozhatunk velük, „építkezhetünk”, „zsonglörködhetünk” — üzenetet, eszmét közvetítő kép, műalkotás azonban csak akkor lesz belőlük, ha művészkéz kezdi rendezni őket. Olyan művész, aki mindig korszerű, nekünk üzenő képet tud kirakni, szerencsére nem található az emberek között (bár sok „bűvész” művésznek véli magát!). Az egymásnak sokszor ellentmondani látszó bibliaverseket a Szentlélek képes egyedül üzenetet, aktuális jó (netán rossz) hírt közvetítő egységes képpé formálni. Ha az igehirdető, az emberi eszköz engedi szóhoz jutni a Művészt, úgy ez a csoda mindig megtörténik.

Kire vonatkozik a „tiérettetek”? Ha Krisztus kenyér a számodra, rád is. Ha hiszel benne, rád is. Ha nem hiszel, akkor is, csak valahogy másként. A kilátásba helyezett kegyelem, a mindenkiért bemutatott áldozat szubjektív elfogadást, aktív részvételt szücsékel ahhoz, hogy szubjektíve „aktivizálódjék”.

Persze, mondhatja valaki, hogy „a hit Isten ajándéka”, mit tehetek, ha képtelen vagyok hinni, ha nekem nem adja Isten. Igaz, hogy „nem mindenkié a hit”, de az is igaz, hogy „Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön”. Elképzelhető, hogy Isten az üdvösség általa meghatározott „szubjektív feltételét”, a hitet nem adja valakinek? Aligha! Különösen nem akkor, ha kéri valaki. Az ilyenféle okoskodás rendszerint a döntéstől való félelmet vagy a nemtörődöm felelősségáthárítási kísérletet próbálja „szalonképesen” öltöztetni.

Hogy vonatkozik-e rád a „tiérettetek”, az ma, Krisztus áldozata után közel két évezreddel csak rajtad múlik. Az Atya megtette a magáét, odaadta egyszülött Fiát. A Fiú vállalta az önáldozatot. A Szentlélek összeállítja az emberre szabott üzenetet a Szentírásból. Ha akarod, te is megérted. Ha akarod, te is ott lehetsz a választottak között. Ha akarod, te is üdvözülhetsz.

SZENTÍRÁS-ÉRTELMEZŐ IRÁNYZATOK

Néhány oldalon még a legfontosabb tudnivalók vázlatát is képtelenség összefoglalni a fenti témakörben, ezért kiemelek néhány fontos kérdést, olyanokat, amelyekre feltétlenül meg kell találnunk a helyes válaszokat ahhoz, hogy megértsük és jól értjük Isten üzenetét.

A szentírási értelmezéstan (hermeneutica) a teológiai tudományok egyike, komoly irodalommal rendelkezik. Címzavakban a következő kérdésekkel foglalkozik: Mi az értelmezés? Az értelmezés fajtái, a jelentés és az értelem fajtái, a nyelvszokás befolyása az értelemre, az összefüggések (nyelvszokási, nyelvtani, történeti, szemléleti, lélektani stb.) vizsgálata, a párhuzamos helyek tárgyi és szó szerinti összevetése, a szerző és az olvasók ismerete, a hitelesség kérdése, értelmezéstörténet stb. Lehetne aztán az értelmezésről a különböző egyházak szempontjai alapján szólni, a különböző teológiai és kegyességi irányzatok vélekedéseit ismertetni, s az iménti témák közül mindegyikkel meg lehetne tölteni akár egy-egy kötetet is.

Mindenekelőtt vessük föl a kérdést: Szükséges-e egyáltalán értelmezni a Szentírást? Nem közérthető a Biblia? Vegyünk egy példát! A magyar *hamu* szónak megfelelő hangzású finn *kulmu* szénát, *polyvát*, szemetet jelent. Másik rokon népünk hasonló hangzású szava *lúgot*. (Mi még érezzük a hamu és a lúg közelségét „lényegileg”, mert emlékszünk arra, hogy néhány évtizede fontos mosószernek számított a hamu, de mi sem gondolunk hamura, ha a lúg szót halljuk kimondani — és mennyivel inkább elkülönül ez a két fogalom mondjuk kétszáz vagy félezer év múlva!) Ha a Halotti Beszéd ismert sorát idézzük: „pur es chomuv uogmuc”, s a hamu helyett szénát vagy szemetet mondunk, érthető marad a mondat, de ha *lúgot*?! Pedig hát a Halotti Beszéd nem is olyan régi! Mennyivel inkább jelentkezik az értelmezési probléma, ha a Biblia van a kezünkben a maga ősi, eredeti nyelveitől ki tudja hányszor „elrugaszkodott” értelmező fordításban. Nem azt akarom mondani, hogy a Bibliát lehetetlen helyesen értelmezni, de azt igen, hogy nem lehet úgy olvasni, mint egy napilapot, nem lehet elvárni tőle, hogy azonnal és tel-

jesen érthető legyen. Nyilvánvaló, hogy a „teljes igazságra vezérlő Szentlélek” lehet az egyetlen tökéletes kalauz a helyes értelem megtalálásában, azonban nekünk is van tennivalónk. Miszióink kezdeti szakaszában sokan voltak, akik kizárólag azért tanultak meg olvasni, hogy maguk is átvehessék az Ige írott üzenetét. Nem a Szentlélek tanította őket olvasni, ezt nekik kellett megtenniük. Hányszor veszünk kezünkbe térképeket, időrendi táblázatokat, kortörténeti munkákat annak érdekében, hogy jobban értsük a Bibliát? Mindezekre akkor is szükségünk lenne, ha Mózes és Jézus Krisztus magyarul beszélt volna, ha a bibliai szerzők anyanyelve magyar lett volna, s ha a szöveg eredetileg is magyarul íródott volna.

Bővíti a problémakört, hogy a Szentírás nagy része bizonyos alkalmakhoz kötődő beszédek kivonatos közlése. Vegyünk egy példát: Jézus egy-egy kijelentésének az igazi értelmét az *akkori hallgatónak* könnyebb volt átvenni, mint a *mai olvasónak*, aki egy tudósítás fordítását tartja a kezében. A hallgató látta a beszélőt, hallotta a hangját, érzékelte a hangszín és az arcjáték, a gesztikuláció és a hangerő, no meg a hangsúly által oly nagymértékben befolyásolt hangulatot, azt a légkört, amit a szavak elhangzása támasztott. Az elhangzó szó sokkal pontosabban értelmezhető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az egykori hallgató hallhatta a korábbi beszédeket, ismerhette társai véleményét, röviden: benne élt abban a környezetben, amelyben megszületett a kijelentés.

Különös, hogy a velünk szemben ilyen előnyöket élvező korabeli hallgatók sem mindig értik Jézust. Ez a megállapítás még a tanítványokra is igaz. Akkor is szükség volt értelmezésre, magyarázatra. Mennyivel inkább ma! A néger főember is igényelte a magyarázatot, Fülöp kérdésére adott válasza ezt világosan érzékelteti: „Hogyan érteném, ha nem magyarázza meg senki sem?” Kell tehát értelmezni, kell magyarázni! Igen, de hogyan?

A szentírás-értelmező irányzatok közül az egyik — ma is akadnak hívei — nem hajlandó csak arra, hogy mindent szó szerint értsen. Primitív gondolkodásra vall az ilyen konok ragaszkodás a betűhöz, és ellenkezik a Szentírás tanításával, miszerint „a betű öl”. Arról nem is beszélve, hogy nehéz dolog szó szerint érteni mondjuk a példázatokat, melyeket maga Jézus is

értelmez, magyaráz. A Jónás jele, az Isten Báránya, a szegletkő, a szikla, a jó pásztor — és sorolhatnánk vég nélkül — szó szerinti értelmezésben egészen mást jelent, mint amit a Bibliában. Az Írás maga is értelmezi önmagát. Jézus értelmezi pl. Mózeszt (válási törvény), a Tíz ige egyik-másikát stb.

A probléma nem mai keletű. Már az első századokban különbséget tettek a bibliamagyarázók szó szerinti és ún. dologi (lényegi) értelem között. A II. századtól kezdve divatos lett az allegorizálás. Azóta is sokszor érte meg reneszánszát ez az értelmezési mód, amely bizonyos esetekben egyedüli helyes magyarázatot eredményez, legtöbbször azonban végzetesen elhomályosítja a valóságos értelmet és üzenetet, „mesteri” ügyeskedéssé válik, amikor mindig és mindenben megtalálni véli a Krisztusra vonatkozó szellemi utalást. Különösen veszélyes az allegorizálás, ha teljesen mellőzi az eredeti szöveg adta értelmezési lehetőséget.

Az antiochiai iskola mesterei kezdik hangsúlyozni a szó szerinti értelem föltárásához nélkülözhetetlen nyelvszokás, szövegösszefüggés, stílus, történelmi háttér stb. ismeretének szerepét. Természetszerűleg fáradságos munkát igényel minderre figyelni, egyszerűbb a fantáziára bízni az „üzenet” kihámozását. (Néha akkor is „fantáziaüzenetek” hangoznak a szószékekről, amikor az igehirdető meg van győződve arról, hogy ő a Szentlélek tolmácsa!) Az első keresztyének „foglatosak voltak az apostolok tudományában” is a könyörgés mellett. Akár a tudomány, akár a könyörgés kap túlzott hangsúlyt (vagy túlzott mellőzést), tévútra vezethet! Igaz, hogy mit sem ér az Írás-tudomány a Szentlélek nélkül, de az is igaz, hogy a kegyesség látszata sem ér semmit, az is, hogy Istenre hagyatkozásunk hangoztatása nem eredményezheti azt, hogy tétlenségben ülünk! A Jelenések könyve végén olvasható bővítési és szűkítési tilalom kérés-tilalomban is értendő!

A nyugati egyházatyák a IV. századtól kezdenek különös hangsúlyt tenni a mondatról mondatra (szóról szóra) történő magyarázás helyett a főgondolatok (eszmei mondanivaló) föltárására. Fokozott mértékben érvényesül a kérés-tilalomban szempontra, a kérdés tehát ez: mit üzen ma nekünk ez az ige? (Mintha mai igehirdetéseink e kérdés megválaszolására csak egy-két befejező

mondatot hagynának, s elvesznének a részletekben, a magyarázkodásban, pedig a jó igehirdetés nagyobbik fele mai üzenet kell hogy legyen. Csakhogy ennek átvétele valóban nem olyan egyszerű. Föltételezi az alapos, becsületes fölkészülést és a valóságos közösséget az Üzenetküldővel.)

Hieronymus munkássága nyomán válik egyértelművé, hogy az eredeti nyelvek ismerete szinte nélkülözhetetlen a helyes értelmezéshez. Augustinus szerint is a szó szerinti értelem megállapítása az igehirdető első feladata. (Megjegyzem itt, hogy nem biztosítja feltétlenül az írásmagyarázat helyességét az eredeti nyelvek ismerete, s nem zárja ki a helyesség lehetőségét az, ha a magyarázó nem tud héberül vagy görögül, de nem lehet tőkét kovácsolni sem a tudatlanságból, sem a tudásból. Az biztos, hogy Isten első renden alázatos és odaszánt életű embereket keres a szolgálatra, de nagyon hasznos lehet az ismeret. Gondoljunk pl. Pál apostolra.)

Luther, Kálvin és Melancthon is fontosnak tartja a biblia-magyarázatban az eredeti értelem föltárását. Ugyanez jellemző az anabaptistákra is. A reformált egyházak kezdeti biblikus magyarázatait — különösen a XVIII. század végétől — fölváltja a racionalista gondolkodás nyomán kialakult értelmezés. Csak a XIX. század második fele hoz újabb biblikus fordulatot a protestáns teológiában.

Említettem már a ma is kísértő két végletet: 1. Mindent szó szerint, 2. Mindent allegorikusan — lehetőleg Krisztushoz érkeztve. Reális veszély manapság is a racionalista értelmezés, divatosabban szólva: sok igehirdető hajlamos arra, hogy „demitologizált Bibliát” magyarázzon. Gyakori hiba a túlzott spiritualizálás is. A szellemvilág „berendezkedésére” vonatkozó erőltetett következtetésekre gondolok, melyek bizonyos igék elvonatkoztatása útján keletkeznek. A józantalan, saját elképzeléseinket kivetítő értelmezés veszélye különösen a prófétai könyvek értelmezésekor jelentkezik (fenevad, 144 000, 666, vörös, fehér, fakó, fekete ló stb.).

Talán érezzük, hogy milyen nagy felelősség magyarázni, értelmezni a Szentírást. Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy jól értsük az Igét! Ne sajnáljuk az időt (olykor a pénzt egy-egy segédkönyv megvásárolására)! És ami a legfontosabb:

— éppen azért, hogy a bibliaértelmezés mai dzsungelében el ne tévedjünk — kérjük a Szentlélek segítségét! Ne legyünk „bölcsék”, akik letörjük a titokpecsétet és megmagyarázunk mindent, hanem legyünk jó fülű és alázatos Sámuelek, akik talán először nem ismerjük meg Isten hangját, de aztán annál jobban megjegyezzük, s más hangra nem is vagyunk hajlandók figyelni. Engedjük, hogy az Úr maga törje le a pecsétet, s aztán mi, akiket szolgálatra méltat, legyünk alázatos látók és láttatók, hallók és továbbítók — az Ő dicsőségére.

AZ ÚJ BIBLIA MARGÓJÁRA

Annak idején Károlyi Bibliája a *Bibliát* jelentette a magyarság számára. Nagyon remélem, hogy a most megjelent új fordítás az *új Biblia* néven lesz közismert. Nem azért, mert alapjában véve mást mond, mint a régi, hanem mert az örök élet beszédét — éppen azért, hogy örök maradjon (már ami a beszédet illeti) — mai nyelven szólaltatja meg.

Bizony ez a mai nyelv sokszor túlságosan is az újság erejével hat, nehezen tudunk ui. szabadulni attól a belénk ivódott nézet-től, hogy a vallásos irodalom (különösen is a Biblia) természetes, sőt szükségszerű velejárója a régiesség — alig merem leírni: az ósdiság. Márpedig a Biblia régisége ellenére minden kornak — a jövőnek is — tud újat mondani. Az Élet Könyve az élők könyve kell hogy legyen, s bizony a régi Biblia a tegnap éltek nyelvén szól. Örülünk hát, nagyon örülünk, hogy megszólalt a mi nyelvünkön is!

Azon persze sokat lehetne vitatkozni, hogy mi a *mi nyelvünk*, s hogy valóban ezen a nyelven szól-e az új Biblia. Mindenesetre — ahogy a fölvetett probléma többes számú fogalmazása is jelzi — kompromisszumok nélkül nem megyünk semmire: a mi nyelvünk nem az én nyelvem! Vannak olyan részek az új Bibliában, amelyeket a mai olvasó (az eredeti nyelveket ismerve vagy azok ismerete nélkül) nem érez eléggé mainak, s vannak olyanok is, amelyeket holnapinak gondol, idegennek, távolinak

érez. Igen, mert a mi nyelvünk nem az én nyelvem! S ezen egyikünk sem sértődhet meg. Vannak olyan szakaszok, amelyeket szívesebben idézgetünk majd az archeikus hangulatú Károlyiból, s ez nem baj, de lesznek olyan részek is, amelyek a mai nyelven a szó szoros értelmében is új üzenetet jelentenek, s talán éppen ezért lehet a legértékesebb számunkra az új Biblia. Régi, régi jó hír, de frissen, üdén fogalmazva. Furcsa lenne, ha század eleji plakátokkal ragasztanák tele egyik reggelre a házak falait, a hirdetőtáblákat, -oszlopokat. Megdöbbenve olvasnánk a különös hirdetéseket! Éppen ilyen furcsa a mai olvasónak a század eleji Biblia, helyenként éppen ilyen érthetetlen. Öröm számunkra, hogy a jó hír, az evangélium most újszerűen, valóban friss hírként szólal meg.

Nem céлом az, hogy e széljegyzetben alapos elemzéssel próbáljam bizonygatni az új Biblia erényeit, vagy hogy rámutassak esetleges hiányosságaira. Egy dologra azonban szeretném fölhívni a figyelmet. Az utóbbi évtizedekben sok olyan fölfedezést tettek az archeológusok, a nyelvészek, a teológusok, amelyek a Biblia bizonyos részeit — olyan részeket, amelyeket korábban a titkok vagy csodák „birodalmába” voltunk kénytelenek sorolni érthetlenségük és furcsaságuk miatt — megvilágították, közérthetővé tették. Ezek a kutatási eredmények már tükröződnek az új Bibliában. Amit nem érthetett vagy nem értett Károlyi (esetleg az átdolgozók sem), azt a mai fordító — éppen az új kutatási eredményekre támaszkodva — érti, s egyértelműen, pontosan adja vissza. Egy ószövetségi példa: A Birák könyvében ezt olvashatjuk:

„És mikor Lehi felé közeledett, és a Filiszteusok már ujjongtak elébe: felindítá őt az Úrnak lelke, és olyanok lettek a karján levő kötelek, mint a lenszálak, melyeket megperzsel a tűz, és lemállottak a kötések kezeiről.

És egy nyers szamarállcsontot talála, és kinyújtván kezét, felvevé azt, és agyonver vele ezer embert. És monda Sámson:

Szamar állcsontjával seregeket seregre,
Szamar állcsontjával ezer férfit vertem le.

És mikor ezeket elmondotta, elvetette kezéből az állcsontot, és elnevezé azt a helyet Ramath-Lehinek. Azután

megszomjúhozék felette igen és felkiáltott az Úrhoz, és monda: Te adtad szolgád kezébe ezt a nagy győzelmet, és most szomjan kell meghalnom, és a körülmetéletlenek kezébe jutnom.

Akkor meghasítá Isten a zápfogat, mely az állcsontban volt és víz fakadt ki abból. Ő pedig ivott, ereje megtért, és megelégedett. Azért nevezetik a »segítségül hívás forrásának« e hely Lehiben mind a mai napig.”

(Bír 15:14—19.)

A történetből megtudjuk, hogy a „kemény munkában” ki-melegedett Sámson fölfohászzkodott: „most szomjan kell meghalnom e nagy győzelem után...?” — majd az Isten az állcsontban levő zápfogat meghasította, s az abból fakadó vízzel oltotta szomját a nagy győző. Mit mondjunk erre? Istennél semmi sem lehetetlen, egy zápfogból is fakadhat víz.

Igen-igen, de miért ilyen furcsán itatta meg az Úr Sámson? Miért nem valahogy természetesebben? Miért nem úgy például, mint a szomjazó népet a pusztában: sziklából fakadó vízzel? Az eredeti szöveg ismerői tudták eddig is, hogy mi tévesztette meg Károlyit, de a Biblia utolsó átdolgozása sem javította ezt a fordítási hibát. Arról van szó, hogy Sámson a verekedésbe belefáradva elhajította a szamarállcsontot, s elnevezte azt a helyet RÁMAT LEHI-nek (Állcsont magaslat), majd miután szomjas lett, az Úr meghasította a LEHI-ben (állcsont) azaz a közelben levő (vagy a Sámson által LEHI-nek nevezett helyen levő) mélyedést (Károlyi: zápfogat mond, hisz ha nem az állcsontról elnevezett helyre gondolunk, hanem magára az állcsontra, akkor ez a kézenfekvő gondolat!), és forrást fakasztott. A szerző hozzáteszi (s ez a megállapítás az új fordítás helyességében esetleg kételkedőket is bizonyára megnyugtatja): Ez a forrás megvan Lehiben mind e mai napig. Lehi tehát itt már nem állcsont, hanem az állcsonttól elnevezett hely. A szöveggel kapcsolatos további elemzés helyett idézzük az új fordítást:

„Amikor Lehibe ért, a filiszteusok ujjongva mentek eléje. De megszállta az Úr lelke, és olyanná lettek karján a kötelek, mint a tűz égette lenfonál, úgyhogy a béklyók lemállottak a kezéről. Talált egy még ki sem száradt szamar-

állcsontot, utánanyúlt, felkapta és agyonvert vele ezer embert. Ezt mondta Sámson:

Szamár állcsontjával rakásra vertem őket,

Szamár állcsontjával agyonvertem ezret!

Amikor ezt elmondta, eldobta kezéből az állcsontot, és elnevezte azt a helyet Állcsont-magaslatnak. De nagyon megszomjazott, és így kiáltott az ÚRhoz: Te ilyen nagy szabadítást vittél végbe szolgál által, mégis most szomjan kell meghalnom, vagy a körülmételetlenek kezébe esnem! Akkor Isten kettéhasította azt a mélyedést, amely Lehiben van, és víz fakadt belőle. Ő ivott, életereje visszatért, és feléledt. Ezért nevezik azt Kiáltó-forrásnak. Ott van Lehiben még ma is.”

(Bír 15:14—19.)

A csoda csoda marad. Isten vizet fakaszt, a szomjazó Sámson inni kap, de nem egészen úgy, ahogy eddig — évszázadokon át — a bibliás emberek hitték. A Biblia nem vesztett a hiteléből, hanem nyert azáltal, hogy jobban értjük.

Fogadjuk szeretettel az új Bibliát! Forgassuk sokat, s ne hibát keressünk benne (ezt minden készmunkában könnyű találni!), hanem üzenetet, Isten mai, üde beszédét. — S ha megértettünk valamit, valami újat, ha felüdültünk a friss Ige által, fiatalosan induljunk tenni azt, amire indít az Örök Ige!

Lássunk most néhány újszövetségi példát! Jakab levelében a 2. rész 18. verse így áll előttünk a régi fordításban: „De mondhatja valaki: Néked hited van, nekem pedig cselekedeteim vannak. Mutasd meg nekem a te hitedet a te cselekedeteidből, és én meg fogom néked mutatni az én cselekedeteimből az én hitemet.”

Ösztönösen érezte az olvasó, hogy Jakab apostol különböző véleményen levő hívőket szólaltat meg, s hogy azt akarja bizonyítani, hogy nincs a cselekedetektől elvonatkoztatható hit, vagy ha van, az halott hit, halott attól kezdve, hogy nem eredményez cselekedeteket. Mindezt azonban azok, akik a magyar Bibliát olvasták, csak érezhették, ui. a szövegből nem tűnik ki. Nem, mert ha valakinek hite van, és azt hangsúlyozza, hogy másra nincs is szükség, azzal szemben mért támasztaná azt az igényt a vitapartner, hogy mutassa meg a hitét „cselekedetektől”? Nem

is erről van szó! A Károlyi Biblia ugyanis a görög szövegben szereplő prepozíció (KHÓRISZ = nélkül) helyett az egyes kéziratokban valóban előforduló -ból, -ből jelentésű prepozíciót (EK) fordítja. Az új fordítás helyreigazítja a szöveg logikáját: „Viszont mondhatja valaki azt is: neked hited van, nekem pedig cselekedeteim vannak. Mutasd meg nekem a hitedet cselekedetek nélkül, én is meg fogom neked mutatni cselekedeteim alapján a hitemet.”

Örömmel olvassuk a 7. boldogmondás pontosabb fordítását is: „Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak nevezetnek” (Mt 5:9). A görög szövegben szereplő kifejezés (EIRÉNOPOIOSZ) ugyanis jóval többet jelent a „békességre igyekezés”-nél. Mellékesen: a békességre igyekezés olykor éppen nem jár együtt a boldogsággal, nem eredményezi azt, hanem gyakran pontosan az ellenkezőjét. Ha azonban valakinek sikerül megteremtenie a békességet, akkor az az ember erőfeszítésének gyümölcse (a békesség) láttán valóban boldog lehet — sőt: biztosan boldog.

Az 1. boldogmondás fordítását viszont nem érzem feltétlenül kielégítőnek. Nem akarok abba a hibába esni, hogy sok neves igemagyarázóval szemben egyedüli helyes értelmezésnek tekintsem a következőt, de úgy gondolom, hogy egyértelműen gazdagítja ezt a boldogmondást ez az értelmezés. Azzal is tisztában vagyok, hogy egy-egy nyelvi fordulatot nagyon is sokféleképpen vissza lehet adni, és hogy a sok-sok jó variáns együtt adja az igazi értelmet. A fordítónak viszont nincs lehetősége a magyarázkodásra, kénytelen kiválasztani a szerinte legmegfelelőbb variációt. Tulajdonképpen ezt teszem én is, amikor egy-két fordítási lehetőséget ismertetek, s ezek közül kiválasztom a számomra leggazdagabbnak látszót. Ehhez persze némiképpen kénytelen vagyok „nyelvészkedni”, s ezt bizonyára megértéssel fogadja az olvasó.

Először is a görög szöveg a PNEUMA szót használja, aminek jelentése elsődlegesen szellem. Lassan-lassan már belenyugszunk abba, hogy a bibliafordítók — hivatkozva e szó negatív csengésére — a „lélek” kifejezést használják helyette. Nem célunk itt vitatni ennek az álláspontnak a helyességét, de azt szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy a PNEUMA gyakran vonatkozik

a Szentlélekre (magában állva is!). Máté evangéliumában például 5 esetben egyértelműen a Szentlelket jelöli (s még néhányszor kettős értelmű). Minden további nélkül gondolhatunk tehát a Szentlélekre az 1. boldogmondás boncolgatásakor.

A „TO PNEUMATI”-t rendszerint dativus modinak veszik a fordítók. Ennek megfelelően a PNEUMA egyszerűen a lelki (szellemi) *módon* szegényekre utal, ezért mondja az új fordítás: „Boldogok, akik szegények lelki értelemben” (lelki módon!). Amennyiben Jézus a PNEUMÁT itt valóban csak a lelkiekre való utalás céljából használja, a fordítás jó. Akkor azonban, ha a Szentlélekre gondol, egészen más, sokkal gazdagabb a szöveg értelme. Bizonyára helyes a fenti fordítás is, mindenestre problémák adódhatnak az értelmezés körül.

Szerintem itt sokkal inkább dativus respectivusról (dat. limitationis) van szó, mint dativus modiról. A dativus respectivust akkor használja a görög, amikor a mondatban rendszerint állítmányként szereplő melléknévi jelzőben foglalt tulajdonság csak bizonyos „megkötéssel”, „bizonyos tekintetben” (respectus), „bizonyos területre korlátozva” (limitatio) igaz. Ennek megfelelően az értelmező fordítás így hangozna: *Boldogok a szegények* (bizonyos tekintetben), ti. a PNEUMA tekintetében, *a PNEUMÁRA nézve*. Itt a PNEUMA nyilván a Szentlelket jelöli, és nem valamiféle testi gyötrelmek között is létező lelki boldogságra utal. (Ezt anélkül állítjuk, hogy tagadnánk az ilyen boldogság lehetőségét!)

Mit is jelent hát akkor az 1. boldogmondás? Kezdjük talán azzal, hogy mit nem jelent!

1. Nem jelenti azt, hogy a szegények boldogok.

2. Ennek megfelelően nem alkalmas arra, hogy exegetikai alapot biztosítson a „szegénység dicséretének”, arra sem, hogy a javakban dúskáló gazdagok közt élő szegényeket a lelki (esetleg távoli) boldogság malasztjával nyugtatgassa, sorsukba való bele-törődésre ösztönözze.

3. Egyáltalán: a boldogság — mint olyan — nem a szegénységgel, hanem a Szentlélekkel van összefüggésben.

4. Nem a szegénység miatt boldog emberekről, hanem a Szentlélekkel való közösség eredményeként — a szegénység ellenére is boldogokról van szó.

Szó van arról, hogy:

1. A szegény is lehet boldog, de nem azért, mert szegény, hanem valami másért. (A boldogság eléréséhez a gazdagság is kevésnek bizonyul!)

2. Indirekt módon arról, hogy a gazdagság nem feltétlenül eredményezi a boldogságot, s hogy a szegénységből nem következik szükségszerűen a boldogtalanság — sőt: addig, amíg a gazdagság nem boldogít, addig a szegény ember — *bizonyos tekintetben* — szegénysége ellenére is mindig boldog lehet.

A kulcs: *bizonyos tekintetben, valakire nézve*. Hogy milyen tekintetben? A Szentlélek tekintetében, TO PNEUMATI, a *Szentlélekre nézve*. A nyelvi fordulat ugyanaz, mint az ApCsel 18:25-ben amely igére dr. Varga Zsigmond professzor is hivatkozik a dat. resp. illusztrálásánál: zeón tó pneumati = „a Lélekre nézve buzgó”. Megjegyezzük itt, hogy ezt a helyet is dat. modinak fogja föl az új Biblia, és „buzgó lélek”-ről beszél, holott a Szentlélekre való vonatkozás egyértelmű, ahogy arra Varga professzoron kívül pl. a Jubileumi Kommentár is utal). Az 1. boldogmondás TO PNEUMATI-ja ugyanezt jelenti.

A fordító természetesen nem magyarázkodhat. Persze talán magyarázkodás nélkül is közérthető lenne pl. egy ilyen fordítás: Boldogok a szegények — a Lélekre nézve, vagy: A Lélekre nézve a szegények (is) boldogok.

Ami pedig az igemagyarázatot illeti, az teljesen egyértelmű: Az Istenben bízó, a Szentlélekben reménykedő, a Reá néző emberek akkor is boldogok lehetnek, ha nem jutott nekik osztályrészül valami nagy gazdagság, akkor is, ha szegények. Az ő boldogságuk forrása ui. valóban nem az esetleg múló örömet vagy boldogságot eredményező vagyon, hanem az örök boldogság forrásával, Istennel, a Szentlélekkel való közösség.

Mindezt természetesen nem azért írtam le, hogy az új Biblia szerencsés fordítási megoldásai mellett „negativumról” is szó essék, hanem azért, mert hangsúlyozni szeretném: *a fordítás csak fordítás!* A jó fordítás, az új fordítás sem teszi fölöslegessé a Kinyilatkoztatást alaposan érteni kívánó ember számára az eredeti szöveg tanulmányozását.

SZÁMOK A BIBLIA FÉNYÉBEN

1.

Ha jelszámokról beszélünk, sokan természetszerűleg a szerencsétlen számokra gondolnak, babonás értelmezésekre, a számok mágikus erejére, kabalisztikus jellegére, és arra, hogy ha a Biblia számainak is hasonló jelentést tulajdonítunk, akkor az Ige, a Kinyilatkoztatás az „álmoskönyvek”, az asztrológiai irodalom szintjére süllyed, tehát mindenképpen ártunk a Bibliának. Persze minden bibliás ember érzi, hogy bizonyos számoknak csak jelképes értelme lehet a Szentírásban. Ilyen szám pl. a Jelenések Könyvében szereplő 666, vagy a $12 \times 12\,000$, a 144\,000 stb. Ezeknek — különösen a 666-nak — aligha lehet valóságos számérték alapján értelmet tulajdonítani. Érdemes tehát a számokkal foglalkozni, mert a Biblia helyes üzenetét a számok jelképes értelme nélkül aligha lehet megtalálni.

Van persze még egy veszély — amellett, hogy valaki a Bibliát értéktelenebbnek, „varázskönyvszerű” régiségnek tekintheti —, nevezetesen az, hogy belevész a számokba, nagyobb jelentőséget tulajdonít nekik, mint a valóságos, amolyan bibliakutatóvá válik, s megfélekedezik arról, hogy a cél a megértett üzenet továbbítása, a bizonyágtétel, mégpedig nem a számokról, amik csak az eszköz szerepet tölthetik be a közlésben, hanem a megfeszített Jézus Krisztusról. Mi a Krisztust prédikáljuk, nem mesét, nem számokat, nem jelképtant — és sorolhatnám —, de a mesék, a számok, a jelképek is érdekelnek bennünket —, amennyiben elősegítik az üzenet jobb megértését és az evangelizációt.

Bevezetésképpen néhány szót a számrendszerekről. A valós számokat valamelyik természetes szám hatványai szerint szokták rendezni a jobb áttekinthetőség kedvéért. Hogy milyen számrendszerben gondolkozunk, az attól függ, hogy melyik számot választottuk alapul. Ma leggyakrabban a 10-es számrendszerrel használjuk, a modern ember számára évszázadok óta ez bizonyult a legpraktikusabbnak. Az ősi azonban a 2-es számrendszer. A mi évszázadunk azt is bebizonyította, hogy ez a rendszer nemcsak azért érdekes, mert ősi, hanem azért is, mert

jobb, praktikusabb, mint a tízes. A modern számtechnika ezt a rendszert használja. (Egy kis kitérő: Nem biztos, hogy rosszabb a régi, mint a megszokott új. Mi ugyan a 10-es számrendszert érezzük közelebbinek, de ez nem jelenti azt, hogy az a jobb abszolút értelemben. Az ősi — ugyan ki találta ki?! — kettes számrendszer ma reneszánszát éli és az óriás számítógépek alaprendszere.) Miért praktikusabb a 2-es, vagy ahogy nevezni szokták még, a 12-es számrendszer? Egy példával megvilágítva: Ha a 10-et 2-vel osztjuk, páratlan számot kapunk, ha a 12-t osztjuk kettővel, páros számunk marad, ami tovább osztható akár kettővel, akár hárommal. Tökéletesebb a rendszer. A 12 osztói: 2, 3, 4 és 6. A 10 osztói: 2 és 5.

A 2-es számrendszer számos ősi emléke él napjainkig: A nap 24 órából áll (2×12), 1 óra 60 percből, egy perc 60 másodpercből. A különböző régi mértékek (nálunk már alig használatosak) vallanak e számrendszer ősiségéről. A nyelvek közül jó néhány őrizte meg a tőszámnevek egyedi nevét 12-ig és nem tízig (twelve, zwölf stb.).

A Biblia használja természetesen mindkét számrendszer számait, és használ további jelszámokat — éppúgy, mint a keleti mesék vagy a számok „bűvös” hatásával foglalkozó „szakkönyvek”. Az alapszámokon túl a négy alapművelet segítségével előállítható számok is lehetnek jelképesek, sőt a két számrendszerből kiemelt egy-egy szám egymásra hatása (összeolvasztása) sem véletlenszerű. Erre a legjobb példa a $12 \times 12\ 000$, ahol a 12 egyszerűen a teljességre utal, ezt különösen hangsúlyozza a 12×12 . A szám tömegszerűségét jelzi a 10-es számrendszerből hozzávett 1000, ami egyszerűen annyit jelent, hogy sok. Az eredmény, a 144 000 jelentése tehát: nagy tömeg, amelyben mindenki ott van, akinek ott kell lennie, és senki sincs ott, akinek nem kell ott lennie, a „betelt szám”.

Való igaz, hogy az emberiség története során a számokat (bizonyos mértékig ez napjainkig így van) egy furcsa, sejtelmes bűvkör övezte. A természeti törvények, törvényszerűségek fölismerése azt sugallta, hogy a világban rend van. A rendet könnyű volt a viszonyítás alapján regisztrálni. A viszonyítás eszközei pedig a számok. Az ókori filozófia a törvény kifejeződését a számokban látta. A számok tehát a lényegét, a valóságot

próbálták leírni. Azok a számok, amelyek valamilyen törvényből voltak levezethetők, különös jelentőséget kaptak, szerencsés vagy szerencsétlen, rendet vagy rendetlenséget stb. kifejező jelképekké is váltak. Amikor a számok „elszakadtak” a törvénytől, „külön életre keltek”, természetszerűleg jelentkezett az a veszély, hogy a törvény helyébe lépjenek, hogy a számnak tulajdonítsák az erőt (esetleg bűverőt), hogy önálló hatalomra tegyenek szert. Kialakult a babona, a varázslás, a számokkal való manipuláció.

A Biblia szerint Isten a világ teremtője és fönntartója. Ő bizonyos törvényeket helyezett a világba. Ezek a törvények számokkal leírhatók. És mit tett az ókori ember? Istenről nem akart tudni. A törvényt látta, a törvényt leíró számokat (már amelyiket) ismerte. Az erőt, a törvények, törvényszerűségek érvényesülését a számok bűvhatásának tekintette, azaz *Isten helyére tette a számokat*. És mit tesz a mai ember? Nagyjából ugyanezt: Istenről nem akar tudni, a törvényt látja (egyre jobban), számokkal leírja, büszkén vallja, hogy a számoknak nincs bűvereje, nem a számok uralkodnak a világ fölött. Se nem Isten, se nem a számok: akkor ki vagy mi? A törvények, a természeti és erkölcsi törvények. Szóval egyet léptünk vissza. Azt már látjuk, hogy nem a számok. Most egy „fejlettebb” balgaságot állítunk: a törvények uralkodnak — s ezt értelmesnek véljük. A Biblia szerint a számokkal leírható törvényeket Isten helyezte a világba, és Ő uralkodik egyelőre e törvények szerint. De Ő, aki ezeket a törvényeket adta, fenntartja a változtatás jogát, s ha szükségesnek látja, változtat. Erre utal a Szentírás, amikor a régi (jelenlegi) anyagvilág „átlényegüléséről”, az ember szellemi testbe öltözéséről és hasonló dolgokról beszél. A számok tehát a törvények leírására alkalmas jelek. Nincs hatalmuk, csak a következetes törvények jelei — ha tetszik, Isten által adott jelei. És mint jelek (a számértéktől elvonatkoztatva) még egy szerepet betölthetnek: visszautalhatnak a valóságos törvényre, az erőre, — ami a szellemvilágot illeti — a negatív és pozitív mögöttes erőre egyaránt. Ilyen felfogásban is használ számokat a Szentírás. Visszautalhatnak Istenre, de visszautalhatnak a Sátánra is. Ez a pozitív vagy negatív „visszautalás” más irodalmi termékekben vagy épp a népmesékben is megfi-

gyelhető, bár nem olyan nagy következetességgel, mint a Bibliában. Vegyük pl. a meséket: 3 királyfi, a szegényember 3 fia, 7 törpe, 7 gida, 12 királyfi vagy királykisasszony, 12 öregasszony (a világ bölcsességét őrzik) vagy épp 12 rabló. A mesében is kétféle mögöttes szellemi hatalom van, negatív és pozitív. Sárkányok, boszorkányok, de jótévő öreganyók, táltosok vagy épp óriások. A kettő a mesében is a világ száma. Az egyik az ún. valóságos, a másik a szellemi, vagy: az egyik a jó, a másik a rossz. A szellemi jó és a fizikai jó összefog a szellemi rossz és a fizikai rossz ellen. Az egyik (felső) világból a másikba (alsó) kúton keresztül lehet lejutni. Az alsóból sokszor úgy kerülhet valaki fel, hogy az „égig érő fára” mászik. — És sorolhatnánk. Hány és hány párhuzam. A számok, 3, 7, 12 stb. megtartják állandó jelentésüket. Nem feltétlenül a pozitív-negatív viszonylatban, de valamilyen szempontból mindenképpen. A 12 rendszerint pozitív szám, de negatív módon is jelölheti a teljességet (pl. 12 rabló, 12 fejű sárkány), ugyanez elmondható a többi jel-számról is.

A számoknak tehát van valóságos és jelképes értéke. Eddig mindössze fölvetettük a problémát. A továbbiakban megkíséreljük összefoglalni, hogy mit üzen az Úr a számok által a Szentírásban. Ezt a gondolatsort hadd fejezzem be egy tanáccsal: Ne úgy tanulmányozzuk az Írást, mint azok, akik úgy vélik, hogy annak ismeretétől függ az üdvösségük, hanem mint akik tudjuk, hogy az ismeret kevés. Az Úr életünket vizsgálja.

A számok boncolgatása is csak annyiban értékes, amennyiben elősegíti az Ige jobb megértését és ennek nyomán a gyümölcsözőbb életet.

2.

A betű- és számmissztika hívei szerint a kabala segítségével megismerhető az isteni akarat és elkerülhető a szenvedés. A kabala (héber szó, jelentése hagyomány) a magyar szóhasználatban inkább szerencsét hozó tárgyat jelöl. A mágia (mezopotámiai tudós papok, mágusok nevéből képzett görög szó, jelentése va-

rázslat) is különös jelentőséget tulajdonít a számoknak. Említetük már a néphagyományban élő különös számokat. Sokak szerencsében ma is szerencsétlennek számít a 13. Különösen szerencsétlen pl. a 13-ára eső pénteki nap. Él a babona. Annak ellenére, hogy küzdünk ellene. Modern fiatalok számon tartanak szerencsés és szerencsétlen napokat, kritikus időszakot. A számok, mintha még ma is (sok egyéb dologgal együtt) bűvöletben tartanak az embereket.

A Biblia jelképes számai nem sugároznak erőt, nem misztikusak, egyszerűen csak utalnak valamire, jelölnek, jelentenek valamit. Nem közömbös, hogy tudjuk-e, mit. Mielőtt belemélyednénk a bibliai számok elemzésébe — bár talán szerencsésebb lenne később tenni ezt —, készítsünk egy összefoglalást a jelképes számokról, arról, hogy mit jelentenek. Az 1 Isten száma, a 2 a világé. (Említettem már a két világ jelölésére szolgáló eszközöket.) A 3 szintén Isten száma. Ez azonban nem azt hangsúlyozza, hogy egy Isten van, hanem azt, hogy a világban a világegyetért hármasságban van jelen (Atya, Fiú, Szentlélek). A 4 az Istennel ellenséges világ száma. Azt jelöli, ahogy az Istentől elszakadt világ él és „tájékozódik” (pl. 4 égtáj). De erre utal a 40 éves pusztai vándorlás, a 40 napi böjt, vagy az embervilág felé Isten hatalmát közvetítő kerubok négyes száma is. És most ugorjunk a 7-hez, ami a 3 és 4 összege. A világon és a világegyetért dolgozó Istent jelöli (7 Szellem, 7 fáklya, 7 szem stb.). A hét nap is bizonyos időszakot jelent, amelynek utolsó napja Istené, így teljes a hét. A 6 jelentése (az iménti 7 nap analógiájára) a teljesből épp az Istené hiányzik, a munka napok jelölésére szolgál, amit Isten nélkül végez az ember (pl. 666). A 12 a befejezettséget jelöli. Ezzel kapcsolatban már említettem a $12 \times 12\ 000 = 144\ 000$ képét. 12 törzs, 12 tanítvány, 24 vén stb. A hetet az adja, hogy Isten (3) és a világ (4) újra egymásra talál. Ennek érdekében dolgozik Isten. A 7 az Isten művének befejezését jelöli. Nagyjából ugyanazt jelöli a 12 (3×4), Isten áthatja a világot.

A történelmi eseményekkel kapcsolatban rendszerint a 10-es számrendszer számait használja a Biblia. A törtszámok is lehetnek jelképesek. A 7 fele, a 3,5, a félbetört, félig kész isteni munkát jelöli, de lehet egyszerűen a befejezetlenség jelölése is. A há-

rom és fél év hónapokban is szerepel (42 hónap), sőt napokban is. A fél nap is a végzetlen munka jele.

A képes számok természetesen lehetnek esetleg valóságok is. Az 1000 éves békeországgal kapcsolatban az 1000 jelképesen a hosszú időre, a korszakra utal, de 1000 év valóságosan is hosszú idő. Nagy hiba lenne azonban a jelképes számoknak valóságos számértéket tulajdonítani. A kijelentésnek olyan területén vagyunk (különösen az apokaliptikus irodalomban, Jelenések könyve, Dániel könyve stb.), ahol csak nagy alázattal, levett saruval járhatunk.

És most nézzük kissé módszeresebben a jelszámokat! Szeretném itt megjegyezni, hogy ezek a számok nem jelentenek feltétlen bizonyítékot a hitetlenek felé amellet, hogy a világot Isten teremtette, de megerősítésül szolgálhatnak a hívőknek. A 3 és a 4, valamint ezek összege és szorzata, a 7 és a 12 valóban fontos helyet foglal el a természeti törvények leírásában. Egyesek hivatkoznak pl. a Mengyelejev-féle periódusos rendszerre, amely a kémiai elemeket 7 periódusba sorolja. Való igaz. Sőt az is, hogy annak idején Mengyelejev egy csomó üres helyet hagyott táblázatán és állította, hogy még föl nem fedezett, de létező, sőt elméletileg meghatározható elemek helyéről van szó. Az idő öt igazolta. A hetes szám szerepel a kristályok kialakulásával kapcsolatos tudományos megfigyelésekben is. Bravais francia kristallográfus állapította meg, hogy mindössze 14 elemi cella lehetséges (2×7). Az is igaz, hogy a szimmetriaelvek alapján 7 rendszerbe lehet sorolni a kristályokat, az anyagnak e remek, mestermívű megjelenési formáit. Már nem ennyire egyértelmű a kép földünk légkörét tekintve. A szakirodalom ugyan tud a légkör hetes fölosztásáról, de a két részre osztás az általánosabb: I. 1. troposzféra, 2. sztratoszféra, II. 1. ionoszféra (vagy termoszféra) és 2. az exoszféra. Így viszont a 4-es szám kap hangsúlyt, amelynek jelképes értelméről már szoltunk. Az is érdekes, hogy (a kisbolygókat nem számítva) a Föld a bolygók sorrendjében a Nap felé közelítve a hetedik, a Naptól számítva viszont a harmadik bolygó. És még egy szám: a Nap a Föld tömegénél 333 000-szer nagyobb. Miért pontosan ennyiszor? A három 3-as jelképesen olyan szám, mint pl. a 666, csak épp pozitív értelmű! A Föld tengely körüli egy fordulatához 24 óra, azaz egy

nap szükséges. (Ha játszani akarnánk a számokkal, a 23 óra 56 perc és 4 másodperces pontos fordulatidő is adna erre lehetőséget.) A Nap körüli egy fordulat ideje egy év, vagy 12 hónap, vagy 365 nap. A forgástengely a földpálya síkjával 66 fok 33' 1"-es szöveget zár be. Érdekes szám! Ez a „dőlés” teszi lehetővé a 4 évszak kialakulását. Egy-egy évszak három hónapból áll. 4 és 3. A szorzatuk adja az év hónapjainak számát, a 12-t.

A Hold szinodikus keringési ideje kereken 30 nap. Négy holdfázisról beszélünk (újhold, első negyed, holdtölte, utolsó negyed). Egy-egy fázis kereken hét nappól áll. A holdévet főleg az ókorban használták időszámításra. (A mohamedánok ma is ezt használják.) A holdév 354 napos.

És néhány apróság: a búzaszemnek hét héja van, a madártojásnak hét része. A csibe 21 nap (3×7) alatt kel ki a tojásból (a háziállatoknál a különféle ciklikus élettani folyamatok vonatkozásában is fontos szerep jut a 7-es számnak.)

Említettem, hogy mindezzel aligha lehetne meggyőzni bárkit is arról, hogy van Isten. Az is nyilvánvaló, hogy sokkal többször fordulnak elő más számok — mint jellemzők — az említett jelszámokon kívül. Túlzás azt állítani, hogy ezeknek a számoknak és a Biblia jelszámainak azonossága a Szentírás hitelességének bizonyítéka. A Biblia használja ezeket a számokat jelszámként is, de ez nem bizonyíték arra, hogy e számok forrása, sugalmazója is. Nem bizonyítja mindez azt, hogy Isten ilyen módon (azáltal, hogy a természetben és a Bibliában is megtalálhatók e számok) akarja magát kinyilatkoztatni. Sokkal természetesebb, hogy a törvényszerűségek vagy természeti törvények jellemző számai kerültek bele a Bibliába. Ez a reálisabb magyarázata a számok azonosságának. Mindez semmit se von le annak a föltételezésnek az értékéből, hogy Isten a teremtett világban (az embert is beleértve) különös helyet biztosított ezeknek a számoknak, s abból, hogy e számok a Bibliában is jelölnek valamit, ami több, mint a számérték.

Ha az ember üzenetet kíván küldeni egy földön kívüli föltételezett civilizációba, akkor üzenetközvetítő jelekként nem betűket, szavakat, hanem számokat, számcsoportokat, műveleteket, egyszóval számjeleket alkalmaz. A számok nem ütköznek „nyelvi” akadályba. Miért ne tehetne volna (és tehetné) ugyan-

ezt Isten? Az is lehetséges, hogy e számok föllelhetősége a Bibliában és a természetben amellest szól, hogy Isten ezáltal is üzeni kíván. Természetesen az említett jelszámokra gondolok itt. Hadd utaljak egy igére, amely összefoglalja, hogy Isten sokszor és sokféleképpen szólott, azonban legfontosabb szava Jézus Krisztus (Zsid 1:1—2). Mi Őt hirdetjük, Isten megtestesült, legérthetőbb szavát. Örülünk, ha fölfedezünk egy-egy más jellegű „bizonyítékot”. A jel nem vezet hitre, de megerősítheti a hitet. A Krisztus-keresők nemcsak jelt, de bizonyosságot is nyerhetnek.

3.

Az embert a Biblia egységes lénynek tekinti. Funkcionális szempontból nem állítja szembe a testet a lélekkel vagy a szellemmel. Mindamellest világosan beszél a testről, a lélekről és a szellemről, mint amelyek összehangolt működése teszi csak lehetővé a teljes értékű emberi életet. Hosszasan lehetne fejtegetni, hogy ezenkívül milyen szerepe van még a hármas számnak a Biblia embertanában, most azonban forduljunk inkább a test felé, amely emberségünk legszembetűnőbb része. Vajon föllelhetők-e — a valószínűség mértékén túl — a sokszor emlegetett ún. jelszámok az emberi testben? Mindössze mozaikszerűen szeretnék néhány adatot megemlíteni. Az agyhártya három részből áll (dura mater, arachnoidea, pia mater). 12 pár agyideg van. (Ha nem párban számolunk, a 24-es szám kerül elő.) A szemgolyó átmérője kb. 24 mm. Fala három rétegű. A szemmozgató izmok száma az embernél 6 (a szempárnál 12). A fül szintén három fő részből áll (külső, közép- és belső fül). A dobhártya rezgését 3 hallócsontocska közvetíti (kalapács, üllő, kengyel). A labirintus szintén 3 részből áll. Ezek közül az első (ductus semicircularis): a tér 3 síkjában fekvő félkörös ívjáratrendszer.

A gerincoszlop 24 valódi (7 nyaki, 12 háti és 5 ágyéki) csigolyából áll. A 12 pár borda csatlakozik a 12 hátcsigolyához. A szív falát 3 réteg alkotja. Szívverésünk átlagosan percenként 70.

A petesejt kb. 12 órán át fogamzóképes, a menstruációs ciklus rendszeren 28 napos (4×7). A terhesség ideje 40 hét (40×7), azaz 280 nap. Bővíthetnénk a felsorolást, azonban talán ennyi is elég ahhoz, hogy érzékeljük: kétségtől fontos szerep jut e számoknak az emberi test leírásában.

Jézus Krisztus — testi fölépítését tekintve — semmiben sem különbözött tőlünk. Feltűnő, hogy az Ő életében is fontos szerep jut e számoknak. Vegyünk néhány példát. 12 éves, amikor tanít a templomban. 30 éves, amikor bemerítkezik és megkezdí nyilvános működését. 40 napig böjtöl. 12 tanítványt választ. Később 70-et is kiküld a munkára. (Azért hetvenet, mert az Őszö-vetség 1Móz 10 szerint 70 nemzetről tud. Ez is érdekes! Az új fordítás 72 tanítványról beszél. Az eltérés abból adódik, hogy a héber szöveg 70, a görög 72 népet említ. A tanítványok kiküldésének szimbolikus üzenete: Az örömhírt terjeszteni kell Izráelben (12) és a világ összes népe között (70). Halálakor 3 órán át tart a sötétség. Harmadnapra támad föl. A föltámadás után 40 napig van még a földön. Nyilvános működése három és fél évre tehető: Félidő! Jelentése: még nincs teljesen befejezve. A 3 és fél év 42 hónapnak és 1260 napnak felel meg. Krisztus megtette a magáét. A Jelenések könyve utal a másik 1260 napra, ami kiegészíti (7 évre) az előzőt. Itt az egyházzól esik szó (12:6), amelynek szintén be kell végezni az Istentől kapott munkát, ki kell állnia a próbát. Krisztus műve akkor lesz teljessé, amikor visszaérkezik az Úr, és minden ember előtt leleplezi magát. Bezárul a kör.

Az apokaliptikus művek — különösen a Jelenések könyve — telve vannak a 3, a 7, a 12, a 24, a 40, a 70 és az ezekből adódó egyéb számokkal (1260, 144 000, 666 stb.).

Többször igyekeztem kifejteni, hogy kár lenne abba a hibába esnünk, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítsunk mindennek, amolyan elméleti kutatásba kezdve megfélekedezünk a ma is érvényes misszióparancsról. De az is hiba lenne, ha teljesen elkerülné a figyelmünket ez a kérdéskör.

Az Úr János által 7 gyülekezetnek üzen. Az üzenetek nekünk is szólnak. Szó van bennük 7 lélekről, 7 csillagról, 7 ágú mécs-tartóról. Nem közömbös, hogy értjük-e ezeknek és a többi szim-

bolikus számnak az üzenetét. Igyekezzünk egyre többet megérteni a Bibliából, de ne úgy, hogy Krisztustól kapott feladatainkat hanyagoljuk el elméleti kérdések miatt!

A BIBLIA ÉS A TUDOMÁNY

1. A hettitákról

A Biblia jó néhányszor említi a hitteusokat. Mivel azonban a ránkmaradt történelmi források ilyen népről nem tudtak, senki sem törődött velük, egy kis néptörzsnek vélték őket. Annak ellenére, hogy 2Kir 7:6 a hitteusok királyait az egyiptomiak királyaival együtt emlegeti.

A kisázsiai ásatások során a XIX. század közepétől kezdve különös leletek kerültek elő: Athén nagyságú városromok, ismeretlen jelekkel teleírt kövek. Az évek múltával óriási tömegű anyag gyűlt össze hatalmas területről, azonos stílusjegyekkel. A. H. Sayce, a neves archeológus ekkor merészen kijelentette, hogy ezek a leletek a Bibliában említett hettita kultúra maradványai. Sayce-t 1880-ban megtartott híres előadása után („A hettiták Kisásziában”) „kinevezték” a hettiták „föltalálójának”. A „föltalálás” nagyon is valóságos volt. Sayce föltételezése igaznak bizonyult. Ma már olvassuk a hettiták írását, értjük nyelvüket, s meg tudjuk húzni annak az óriás birodalomnak a határait, amely a maga korában olyan jelentős volt, mint a nagy Egyiptom.

C. W. Ceram (az Athenaeum Kiadónál 1964-ben magyarul is megjelent „A Hettiták Regénye” c. könyvében) megjegyzi, hogy a Biblia alapján „már jóval Sayce előtt felfigyelhettek volna a kutatók erre a névre (a hettitákra!), ha a tudomány a XIX. században nem tekintette volna a Bibliát olyan gyanúsnak.”

2. A Holt-tenger

Dr. Hédervári Péter: Születő Óceánok — Haldokló Tengerek (Kossuth, 1974) c. könyvében a neves tudós a következőket írja: „Ha az Afar-háromszögről azt mondtuk: pokoli hely, akkor igazán nehéz olyan jelzöt találni, amely a Holt-tengeri árokban uralkodó viszonyokat kifejezi! A hőség itt is elviselhetetlen, s minthogy itt olyan depressziók is akadnak, amelyeknek felszíne jóval több, mint 200 m-rel fekszik a tenger szintje alatt, a légnyomás sokkalta nagyobb, mint bárhol másutt a földkerekségen.

Az eső úgyszólván ismeretlen jelenség. Az árokban levő 76 km hosszú, 4—17 km széles sóstó, a Holt-tenger lefolyástalan. Felszíne 392 m-rel fekszik a tengerszint alatt (!!), legnagyobb mélysége 395 m. Élőlény (baktériumok kivételével) egyáltalán nincs benne. Vize túlságosan is sós ahhoz, hogy bármiféle állat vagy növény megmaradhasson ott. Környéke is olyan kopár, akár csak egy holdbeli tájé.”

Ezek után egy francia tudományos folyóiratból idéz: „A földkerekségen valóban semmiféle táj sem hasonlít a Holt-tengerhez; sehol sem öntöznek ilyen vizek ilyen partokat... Nyomasztó magány, ennek mélyén szunnyad az a tenger, amely a világon kétségtelenül leginkább rászolgál az elnevezésére. Az európai és az észak-amerikai jégkorszakoknak megfelelő negyedkor és a nedves korszakok folyamán a Holt-tenger szintjének több ízben is jelentősen emelkednie kellett. De ez nem minden. Vannak olyan jelek, amelyek alapján felismerhették a víztömeg hirtelen terjeszkedését. Ez a terjeszkedés a talajmozgás következménye volt. Mindössze 4000 évvel ezelőtt történt, hogy az árok feneke egy kis szakaszon még inkább lesüllyedt. A szerencsétlenség nyomait — helyesebben a katasztrófát — fel lehetett ismerni, mert embereket követelt áldozatul.”

— Akkor, körülbelül 4000 évvel ezelőtt alakult ki a Holt-tenger déli, sekély vizű része, valóban katasztrófaszerűen. Részletesen 1Móz 19-ben olvasható a történet a *Bibliában*.

3. Hat nap alatt?

A címet F. L. Boschke könyvének magyar fordításából kölcsönöztem.

Boschke könyvének tanulmányozása után eszébe ötlik az embernek egy mondat, amelyet még az előszóban olvasott: „...nincs messze már az az idő, amikor a tudományba vetett hit minden más hitnél erősebbé fog válni.” Sajnos! És most Krisztus meditáló kérdése áll elénk: „amikor az Ember Fia eljön, vajon talál-e hitet a földön?” (Lk 18:8/b). Ez a krisztusi mondat nyilván cselekvő istenhitről szól. A szerző reménysége és Krisztus kétkedő meditációja kiegészíti egymást.

Nem arról van szó, hogy a tudomány eredményeit mindenesetül elvetjük, nem arról, hogy a Szentírást választjuk egyetlen könyvünké, de arról igen, hogy életünkben Isten helyét nem adjuk át a tudománynak. Ma divattá vált „tudományosan” gondolkodni, beszélni, írni stb. Csak az a jó, ami „modern” és „tudományos”. Ezt az állásfoglalást — mondják — megköveteli a „kor”, a XX. század.

Az előszóból idézett mondat arra is utal, hogy a tudományos eredmények elfogadásához hitre van szükség. Természetes ez, hisz a tudomány eredményeit nem tudjuk mindig ellenőrizni. Kénytelenek vagyunk visszamenni a régen elhagyott hitért „tudományosságunk” érdekében. Ez a hit azonban már másfelé irányul. Célja nem Isten, hanem a tudomány. Az emberben hiszünk!

Szögezzünk le egy alapigazságot: a modern természettudományos világképeket megérteni nem lehet. Tételünk bizonyításához hívjuk meg a tekintélyes atomfizikust, Niels Bohrt. Könyvünk 307. oldalán a tőle idézett mondat így hangzik: „Valamilyen elméletet megérteni annyit jelent, mint hozzászokni.” Valóban így van. Megértésről szó sem lehet, hisz a hipotézisek alkotói is csak hiszik a maguk alkotta föltevéseket, bizonyítani vajmi keveset tudnak.

A Szentírás világképe bizonyos kor szabta korlátok között mozog. Ez a világkép azonban nem tartozik szorosan a kinyilatkoztatás lényegéhez. Éppen ezért fölösleges időtöltés a hívő gondolkodónak akár e világkép mellett, akár ellene disputálni. Gen

1—2-ben a kinyilatkoztatás lényege ez: Isten, az ÚR, Teremtő. A hogyanról senkinek nincs fogalma, és nem is lényeges kérdés.

„Mennyi idős a Föld? Mióta létezik a világegyetem? Van-e antivilág? Folyékony-e a Föld magja? Milyen hideg volt a jégkorszakban? Hogyan éltek az első sejtek? Hol ringott az emberiség bölcsője?” — megannyi érdekes kérdés. Egyértelmű, biztos választ azonban nem tud adni a tudomány, nyilván emlegetett könyvünk sem.

Egy példát arra nézve, hogy milyen labilis egy-egy biztosnak vélt kutatási eredmény. A 294. oldalon olvasunk a „szervezett elemek”-ről. Meteoritvizsgálatok alkalmával élő szervezetekre utaló maradványok bukkantak elő. A föltevés kézenfekvő: ezek a meteoritok olyan térségből érkeztek, ahol élet van, vagy legalábbis az élet kialakulásához megvannak a feltételek. A szóban forgó leletek közül az egyik leghíresebb az Orgeuil-meteorit. Boschke komoly elméletet épít a vizsgálat eredményére, hisz a meteorit steril volt, egy külső olvadékréteg védte, úgyanyira, hogy víztartalmáról is megállapították, hogy nem „földi víz”. A 299. oldalon a szerkesztő ennek ellenére a következő megjegyzést kénytelen tenni: „Az orgeuili meteoritban talált »organizált testecskék« a tüzetesebb vizsgálatok folyamán a laza állományú meteoritba a Földön bejutott törpe parlagfű (*Ambrosia eliator*) virágporának — pollenszemének — bizonyultak.”

Ha a törpe parlagfű virágporszemcséi áttörtek a szigetelő „zománcretegen”, mennyivel inkább bejutott a — szerkesztői megjegyzés szerint laza szerkezetű — meteoritba a „földi víz”.

A hasonló bizonytalanságok ellenére sem mondjuk azt, hogy a tudomány mindenestől hibás adatokat produkál. Nem, de annál inkább szeretnénk hangsúlyozni a tudomány másodlagos voltát a hittel szemben. Elképzelhető, hogy egyes tudományos eredmények megerősítik hitünket. Ennek a fordítottja is igaz lehet, ha a sorrendet megváltoztatjuk. Nem a tudomány változó áramlataihoz kell a Szentírást mérnünk, hanem fordítva! Világképi kérdéseknél természetesen nem döntőbíró a Bibliában található ptolemaioszi világkép, de minket nem is a világképek érdekelnek. Az a Döntőbíró, aki minden embert ítéletre hív, nem világképi problémák felől fog érdeklődni, hanem cselekvő hitet keres. Vajon talál-e?

4. Az élet fonala

A szóban forgó mű eredeti címe: *The Thread of Life*. Londonban, 1966-ban jelent meg. A magyar kiadó dr. Biró Endre jól sikerült fordításában közli (John Kendrew: *Az élet fonala*. Gondolat, Budapest 1968). A fordító érdemét növeli, hogy értékes magyarázatokat fűz olyan kérdésekhez, melyek az első publikáció óta megoldást nyertek vagy közeledtek a megoldáshoz. Az egész mű egy előadás-sorozaton alapszik, melyet a szerző a BBC fölkérésére tartott az angol televízióban. Ennek megfelelően hangvétele könnyed, az egyes kérdések boncolgatása szinte érdekfeszítő, és az e területen kevésbé járatos olvasó számára, aki a könyvben felölelt tudományos kutatások eredményeit még nem ismeri, szinte egy krimire emlékeztető élményt nyújt, amint egy-egy megoldhatatlannak látszó kérdés a kemény munka — de olykor a véletlenek játéka folytán megoldódik. Értékét növeli 18 ábra és 52 fényképmelléklet. Olyan képek, melyek a magyar olvasóközönség előtt szinte teljesen ismeretlenek voltak, és amelyekeken lépésről lépésre illusztrálva látjuk a fölvetett kérdések megoldását.

Tudósok között a szerző (John Cowdery Kendrew) közismert. Annyit szélesebb körben is tudnak róla, hogy a globuláris fehérjék kutatásában elért eredményeiért kollégájával, Max Ferdinand Perutz-cal együtt 1962-ben Nobel-díjat kapott.

Tíz fejezetben nyújt tájékoztatást a molekuláris biológia fejlődéséről az utóbbi néhány évtizedben. Ez a fejlődés egy kicsit a pozitív mutációhoz hasonlítható. Ugrásszerűen, szinte egyik napról a másikra omlottak össze olyan elméletek, melyeket már szinte klasszikusnak hittek, új nézőpontok születtek. A biológia, amely eddig csak a kémiát hívta segítségül, most kénytelen volt kitárni kapuit a fizika, főleg az atomfizika, és nem utolsósorban a matematika felé. Azok az új, rendkívül nehéz kísérletek, melyeknek elvégzése szükségszerűvé vált, elképzelhetetlenek a legmodernebb fizikai eszközök és számítógépek nélkül — ahogy Kendrew is megjegyzi.

Magyarázatot kapunk érdekes, olykor természetesen tűnő jelenségekre (megtudjuk, hogy miért nyúlik meg a nedves hajszál eredeti hosszának kétszeresére, 47. old.), ugyanakkor elké-

pesztő adatokat is megismerünk (pl.: „Egyetlen ember összes DNS-einek a teljes hossza hozzávetőleg akkora, mint a Naprendszer átmérője.” 71. old.).

A könyv középpontjában természetesen a biológiát ma leginkább izgató néhány betűs jelzés, a DNS áll. E három betű mögött bújik meg az a csodálatos molekula, amelyet dezoxiribonukleinsavnak nevezünk, és amely felelős öröklött jó és rossz tulajdonságainkért.

Szó esik a fehérjék szerkezetéről, a szaporodásról, az öröklésről, és ezzel kapcsolatban az RNS-ről (ribonukleinsav), magyarázatot nyernek a mutációk, szóba kerülnek a vírusok, az élettelen és élő anyag határára levő szervezetek. A mű utolsó fejezete erre a kérdésre keresi a választ: „Hogyan tovább?”

A könyv elolvasása után az az érzésünk támad: csodálatos az alkotás! Nem állhatunk meg azonban ennél a megállapításnál. Ha az alkotás ily csodás, mennyivel dicsőségesebb lehet az alkotó?! De van-e egyáltalán alkotó? — vetődik föl a kérdés az egyszerű emberekben éppúgy, mint tudós koponyákban. Válaszunk hitünkön alapszik és egyértelműen igenlő: van alkotó!

Nem bocsátkozhatok részletekbe, de kiragadnék egy kérdést. Sokat vitáztak már azon, hogy élők vagy élettelenek a vírusok. Nem táplálkoznak, nem növekednek, ha kedvük tartja, kristályosodnak, de mindezek mellett az élőkre jellemző módon szaporodnak is. Kendrew megjegyzi: „Ezek a viták csak akkor érdekesek, ha feltételezzük, hogy alapvető különbség van az élőlények és az élettelen anyag között, valamiféle határvonal, amelynek vagy az egyik, vagy a másik oldalán minden dolog elhelyezhető. A magam részéről nem hiszem, hogy bármi bizonyítaná az ilyen választóvonal létezését, azaz bármilyen lényegi különbség létezését az élő és az élettelen között, s gondolom, legtöbb molekuláris biológus osztja ezt a nézetet.” (101. old.) Találunk még néhány ilyen vallomásszerű mondatot a könyvben. A keresztyén teológiával — úgy tűnik — teljesen ellentmondásban van az efféle gondolkodás, hisz nagyon sokszor hangzott már el: produkáljanak életet a materialisták, és földadjuk hitünket. Büszkén hivatkoznak az ilyen gondolkodású hívők, esetleg teológusok Lepesinszkaja sikertelen életszintetizáló kísérleteire. Szerintünk nem feltétlen szükséges az ilyen harcias hangvétel.

Az utóbbi években különösen alá kell húznunk azt a bölcs mondást, mely szerint: „nem szabad Istent oda tennünk, ahol értelmünk megáll”, vagyis az érthetetlen dolgokat feltétlen isteni beavatkozással magyarázni, hisz ami ma még érthetetlen, holnap talán természetes lesz.

Hogy is állunk az élet szintetizálásának kérdésével? Kendrew nem nagyképűsködik, amikor azt mondja, hogy ebben a kérdésben (hogy ti. az élettelen és élő között nincs áthidalhatatlan szakadék) a legtöbb molekuláris biológus egyetért vele. Valóban így van; ez azonban nem jelenti azt egyértelműen, hogy ezek a biológusok hitetlenek. Most nem Kendrew világnézeti alapállását akarom tisztázni, csupán fölvetni egy olyan lehetőséget, hogyha Kendrew-éknek, tegyük fel, igaza lenne, ez akkor sem jelentené azt egyértelműen, hogy a keresztyénség hite kártyavárként összeomlik.

A hitvallási iratokra mindig jellemzőek egy bizonyos kor világképi korlátai. Nem áll ez egyértelműen a Bibliára is, hisz az Ige minden világképi kötöttsége ellenére, minden kor embere felé szól. Próbáljuk most a helyesen értelmezett Írást lektorul híva megvizsgálni a fölvetett kérdést! Dogmatikailag szét szokták választani az anyag és az élet megteremtését. Ennek a szétválasztásnak csak dogmatikai alapja lehet. 1Móz 1—2-ben ugyanis nincs szó arról, hogy Isten életet teremtett volna. Az élet a „kezdet”-ben (résit) már meglevő volt. Isten nem életet, hanem élőket, élőlényeket teremt. Az életet a d j a, l e h e l i az Úr. 1Móz 1—2-ben szó van élettelen dolgokról és élőlényekről, nincs azonban szó arról, hogy milyen kapcsolat van az élőlények egyes csoportjai és az élettelen anyag között.

Hogy szerzett magának megnyugvást e kérdésben korunk egyik tudós genetikus, az USA madisoni egyetemének professzora? (Az említett professzor dr. J. Ficsor, a következőket a vele való személyes beszélgetés, valamint levelezés alapján, engedelmével közlöm.)

Nem kell félnünk attól, hogy a modern biológia túl gyorsan fog laboratóriumi körülmények között valamiféle élő anyagot szintetizálni, azonban ennek elvileg, — hangsúlyozom — elvileg semmi akadálya nincs. Ez persze csak amolyan „másodlagos” élet lehet. Semmiképpen nem veszélyezteti a keresztyénség te-

remtészhet, hisz magas intelligenciájú (és már élő!) tudósok állítják elő a nagyon egyszerű plazmaszerű élőtet. Ilyen intelligenciájú tudósok jelenléte, sőt nagyon aktív munkája szükséges hozzá. Azt sem tudjuk eldönteni, hogy a mai, földi élet — nevezük elsődlegesnek — ugyanúgy keletkezett-e, mint az esetleg előállítandó másodlagos élet. Tegyük föl, hogy a mai nagy intelligenciájú embernek sikerül egy miniatűr élőtet létrehozni; mennyivel nagyobb intelligenciájú lényt kell föltételeznünk, aki az elsődleges életet képes volt „legyen” szavával előhívni, és olyan csodálatos lényt teremteni, mint pl. az ember, aki saját magát sem ismeri még, de akit már az élet szintetizálásának kérdése foglalkoztat.

Úgy gondolom, mi is megnyugodhatunk.

„Él, áll az Ige igazul,
Akárki vesse-hányja.”

(Luther, ford.: József A.)

Fontos azonban, hogy az Ige legyen a mérték, és ne a folytonosan fejlődő, olykor visszafejlődő „igei látás”.

IV.

Istennel az emberért

ÚTLEVÉL A POKOLBA

Ezzel a címmel jelentette meg a Politikai Kiadó 1970-ben, a magyar—román közös könyvkiadási program keretében Dic. Baboian könyvét.

A 19 fejezet végigolvasása, valamint a mellékelt fényképek (szám szerint 47) tanulmányozása után nem tűnik túlzónak az alcím: „A kábítószer lidérces kalandja”. Krimiket megszegyénítő történetek, egyéni és közösségi tragédiák hiteles képei peregnek előttünk, a „fehér mánor fekete szakadéka” — ahogy az 1. rész címe mondja. Íme néhány alcím: „Hulla a gépkocsiban”, „A bárónő és a marihuana”, „Drogfogyasztó csecsemők”, „A 10/A lakosztály titka” stb. Mintha egy „tehetséges” nyugati újságíró propagandakiáltásait hallanánk. — És ezek a hangzatos címek valóságos eseményeket fednek. Néhány adat: az ópiumnak és származékainak (morfium, heroin) 400 millió rabja van. 300 millió ember rág kókalevelet, másik 300 millió hasis- és marihuanacigarettát szív, a fiatalok százazreit pedig az LSD és az STP tartja fogságban vasmarokkal. Minden negyedik ember problémája a kábítószer. Számuk egy milliárdra tehető.

Mindebből világos, hogy az emberiség egyik legnagyobb problémája bomlik ki előttünk a könyv lapjain. A szocialista országok szigorú törvényekkel gátat vetettek a „fehér mánor” elé. Közvetlenül nem érezzük olyan nagy problémának az egész kérdés-komplexumot, mint amilyen, úgy tűnik, nem a mi asztalunk, mégis kötelesek vagyunk foglalkozni vele, hisz felelősek vagyunk az emberért.

Többnyire a kíváncsiság sodorja az embereket a kábítószer felé. Csodákat ígér a drog. De Quincey így ír: „... szörnyetegekkel birkózik álmában az ópiumélvező. Nyugtalan és vigasztalan

szomorúság, túláradó eufória, szárnyalás és feneketlen mélység váltogatják egymást. Természetfölötti képek, mitológiai tájak, szörnyű jelenetek elevenednek meg egy olyan világban, amely nem ismer tért és időt . . ." (70. old.)

Egy imádság: „Ó, te igazságos, te ravasz, ellenállhatatlan ópium! Ó, te igazságos, páratlan ópium! Csakis te nyitsz kaput a paradicsomba, ó, te igazságos, te okos, te mindenható ópium!” (70. old.)

Néhány — keresztyén szempontból is elgondolkodtató sor:

„Az ópiumevő az álmait benépesítő rossz szellemek hatalmába kerül.”

„A démon prédája lettél, minden ellenkezés hasztalan.”

„A hasis erkölcsi rombolásai oly nagyok, oly mélyek és oly veszélyesek, hogy akik sértetlenül megússzák, azok a poklot győzték le. Az izgató mérgek nemcsak a legrettenetesebb és legbiztosabb eszközök, amelyekkel a sötétség szelleme leigazza a szánalomra méltó emberiséget, hanem a szellem legtökéletesebb megtestesítői is.” (Baudelaire, 73. old.)

Szintén Baudelaire mondja a kábítószerrel, hogy az „a sátán tökéletes eszköze”.

Egy megdöbbenő tudósítás: „A drogok nagyarányú elterjedése az értelmiség soraiban, főként az érzékeny idegzetű művészek világában fokozza a kábítószeres veszélyét. A kapitalista világ nagy filmközpontjaiban minden második színész, rendező vagy szövegkönyvíró valamilyen formában a drogok adófizetője. A sajtó gyakran számol be öngyilkosságokról, halálesetekről vagy botrányokról, amelyeknek okozója minden esetben a kábítószer.” (80. old.)

Áldás lehetne, de átok! Négy évezredes múltja van a kábítószeres gyógykezelésnek. Nefru, egyiptomi hercegnő múmiája mellett barnás anyagot tartalmazó edényt találtak. A feliratokból kitűnt, hogy a hercegnőt „a szemét elhomályosító fehér lepel” kínozták. Szemészek segítségével megállapították, hogy szürkehályogról lehetett szó, s hogy a barnás anyag szemgyógyszer. Az érdekes az, hogy ma is pontosan azzal a készítménnyel kezelik az ilyen betegeket, mint amelyet a múmia mellett találtak. (107. old.) Ókori gyógyszerkönyvekből kiderül, hogy „a gyógy-

írók jó részének jótékony hatását az ópium használata biztosította”.

„Első számú áldozat — az ifjúság.”

E fejezetből csupán egy idézetet szemléltetésül: „New Yorkban Walter volt a legfiatalabb áldozat: 12 éves korában végzett vele a gyilkos drog... egyetlen betegség sem pusztít úgy az ifjúság soraiban, mint a heroin.” (183. old.)

Az ötödik rész címe: „Vészkiáltás”. Ismerteti azt a nemzetközi összefogást, amely — elsősorban az ENSZ keretében — igyekszik mindent megtenni a kábítószeres rohamos terjedése ellen. Bemutat néhány eredményes kezelési formát, amellyel ki lehet ragadni a kábítószer karmai közül a szerencsétlen áldozatot.

Útlevel a pokolba. Félelmetes cím. Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy egyre kevesebb ilyen útlevelet használjanak a boldogságot kereső emberek! Az utóbbi időben hazánkban is fel-feltűnő „divat” — akár gyerekekről, akár felnőttekről, akár technocol rapidról, túlzott gyógyszerfogyasztásról, gyógyszerek alkohollal való kombinálásáról, vagy kábítószeresről (mint pl. a morfium) legyen is szó — kötelezz bennünket arra, hogy ne járjunk csukott szemmel, s ha „vészkiáltást” hallunk, segítsünk. Ha általánosan igaz, úgy ebben a kérdésben különösen is: a megelőzés a leghatékonyabb „gyógymód”. Úgy vélem, mi, keresztyének sokat tehetünk e téren, akár ártatlannak tűnő „előkábítószeresekről” vagy a dohányzásról, akár pl. az alkoholizmusról van szó.

A „HALOTTLÁTÓ”

Nemrégiben — a televízió jóvoltából — széles körben ismertté vált a putnoki „halottlátó”. Korábban is sokan tudtak róla, most azonban egy csapásra országos és egyetemes híre lett, mindenki róla beszélt. Cikkek, rádiós, televíziós viták foglalkoztak vele. Az egyik fő vitatéma az volt, hogy miért engedik ma Magyarországon egy „halottlátó” legális működését. Nem akarok belebonyolódni jogi kérdésekbe, hogy engedik-e tényleg, s ha igen,

akkor ki vagy kik és miért, vagy ha nem, akkor miért „praktizálhat” mégis. Az mindenesetre tény, hogy ezt az asszonyt föl lehet keresni, fogad, „rendel”, s az is, hogy nem győzi a „pácienseket ellátni”.*

Végignézttem a filmet, és benyomásaim alapján teszem idézőjelbe a „halottlátó” foglalkozásmeghatározó „minősítést”. Szerintem ugyanis Jolánka — ahogy nevezni szokták bennfentes körökben — rendszerint semmit sem lát. Sztereotip fordulata: „Tessék kérdezni!” Ezt a parancsot a beszélgetés elején „bedobja” — kétségkívül hatásosan. A páciens úgy érzi, hogy az ő kérdései elengedhetetlenek ahhoz, hogy Jolán „lásson”, így aztán kérdez. Persze valóban szükségesek ezek a kérdések, de nem a látáshoz, hanem azért, hogy Jolánnak legalább valami fogalma legyen a szóban forgó esetről, s hogy ne mondjon túl nagy balgaságokat. Ha nem kérdez a páciens, újabb — immár ideges — parancsot kap: „Tessék kérdezni! — Így nem tudok mit mondani . . . mire kíváncsiak . . . !?” S ha netán teljesen „leblokkol” az áldozat — azt hiszem, méltán nevezhetem így Jolán pácienseit —, akkor újabb, szinte mindig visszatérő, általánosságba csomagolt mondatok következnek, mert hogy látni mégiscsak illik (vagy kell!) egy „halottlátónak”, különösen ha „hivatásszerűen” (így talán jobb: „iparszerűen”) űzi ezt az ősi mesterséget.

Jolán egyébként keveset bíz a véletlenre. Csak azokat szólítja be, akiknek már jelen van a halottjuk. Válogatós. Egyesek halottjai nehezen kerülnek elő — ki tudja, mi okból! Hajlok rá, hogy föltételezzem: Jolán jó érzéssel szelektál a várószobában ülők között, s talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy a szkeptikus várakozók, a józanabbak nem részesülnek túl szíves fogadtatásban sem Jolán, sem a halottak részéről. A betegesen hiszékeny, befolyásolható ember amúgy se veszi észre Jolán trükkjeit.

„Félre van a feje” — mondja Jolán, és lelkileg leterhelt, szinte transzban levő hallgatói (ehhez a lelkiállapothoz „hozzásegít” a vajúdás: elmenjek-e a halottlátóhoz, a szóbeszéd, az élmény-

* Vécsey Jolán tündöklése és bukása — ahogy a Világosság 1980. januári száma megjegyzi — nagyjából egybeesett, hisz nem sokkal a tévéadás után eltiltották „mestersége” gyakorlásától (Vö.: Schmidt Attila: „Még látja a halottakat, de már nem »beszél«, Jolánka borkimérést vezet.” Népszava, 1979. jan. 20., 4. old.) Mindenesetre 3 évtizeden át nemcsak „látott”, de beszélt is!

beszámoló, no meg a várószoba hangulata), szóval a páciensek máris emlékeznek: tényleg, mintha egy kicsit félrefordult volna a feje (akár a párnán, akár a kötélen, hisz a beszélgetésnek ebben a periódusában még az sem derül ki, hogy „ágyban, párnák közt”, vagy különleges körülmények között elhunyt hozzátartozóról van szó.

Hogy férfit vagy nőt kell-é látni?! Ha nő vagy nők jöttek, akkor szinte biztos, hogy férfit, ha férfi vagy férfiak, akkor nőt. Hogy szülőről vagy gyermekről kell-é beszélni, a páciensek korából nagyjából sejthető. Egy-egy „szegény édesanyám” kifakadás vagy sóhaj teljesen elég arra, hogy Jolán „mindent” tudjon. Kinek nincs vagy nem lehet olyan lelkiismereti feszültsége, hogy még többet kellett volna talán tennie szülei érdekében? Jolán erre is épít. S ma, amikor a „kriptakultusz” (talán ez a halottkultusz legdivatosabb válfaja — különösen vidéken!) elképesztő, egyre-másra épülnek az „összkomfortos” sírboltok, vajon ki az, akibe Jolán be ne tudná beszélni, hogy ő is valami ilyen tervet dédelget szíve mélyén a szeretett halottal kapcsolatban. Jolán azonban nagylelkű. Kijelenti, hogy a kedves halott nem kíván ilyen áldozatot, sőt már azt is sokallja, amit eddig tettek érte. Aki már elkészítette a kriptát, boldog, mert többet tett, mint amit várt tőle elköltözött szerette, a kisebb pénzü páciens pedig megnyugszik és boldog, hogy mégsem kell kriptát építenie.

A „halottlátó” egyébként merész, magabiztos, hogy ne mondjam, öntudatos, hivatásszerető, kötelességtudó. Valamit valamiért. Nem kér ugyan semmit, de mindent elfogad. Megvárja, míg a reszkető kezű és térdű öregasszony nagy keservesen előkotorássza zsebkendőbe kötött megkuporgatott pénzceskjét. Fogja a kilincset és vár. Percekig is, ha kell, hisz ő is a piacról él, sőt: adófizető polgár.

Hogy nem mindegy: késsel vagy injekciós tűvel szúrnak meg valakit, magyarul, hogy leszúrják, meggyilkolják, vagy éppen gyógyítják, az igaz, de egy „halottlátó” is tévedhet, láthat „homályosan”. Egyébként is annyi dolga van, fáradt, ki van borulva, ideges. — Nem is csoda, hisz időnként bajban van Jolán. Ha mondjuk a páciens belenémul a borzadályaiba, a holtak közelségének gondolatába, és egyetlen szót sem tud szólni, Jolánnak ekkor is látni kell. És a látnok kockáztat: „Látom, félre van a

feje...” „Fájlalja a mellét, itt... meg a hátát, meg a fejét...” — és ha nincs egy biztató pillantás, amolyan tudatalattiból táplálkozó igenlés: tényleg ott fájlalta, akkor Jolán folytatja, ha kell, bizonyára a végtagokig is. Valahol csak fájt neki. Miért ne fájhatott volna, még akkor is, ha esetleg makkegészséges volt, és mondjuk vonat gázolta el. „Miért fáradtok énmiattam?” „Jó helyen vagyok!” — Ezek, és hasonló általánosságok „nyújtának vigaszt” az áldozatoknak, a hiszékenységek, a babona, ez esetben Jolán praktikája áldozatainak.

Ha a kockáztatás nem jár sikerrel, akkor Jolán éppen nagyon fáradt, és ha kell, bezárja az üzletet.

Nem folytatom. Jolán — azt hiszem — besorolható (bibliai példát említve) mondjuk Simon mágus mellé. Rá és üzelveire nem érdemes több szót vesztegetni. Ez azonban nem eredményezheti azt, hogy tagadni kezdjük a túlvilágot. Vannak parapszichologikus, okkult jelenségek is. És vannak pozitív előjelű szellemi megnyilvánulások. Isten üzenete is sokszor jutott el emberekhez látomások, álmok, hallomások formájában, akár anyagi közvetítéssel is. Néhány jelenségről ezek közül a későbbiekben még fogok írni. Sőt: van halottidézés is. Isten olyasmit nem tilt, aminek nincs lehetősége sem, márpedig a halottidézést tiltja (5Móz 18:9—14). Lehet, hogy Jolánnak vajmi kevés köze van a holtakhoz, de ettől függetlenül realitás a holtakkal való érintkezés. Az endori asszony meg Saul esete ezt világosan bizonyítja (1Sám 28 kk). Tiltott lehetőségről van szó, s minden ilyen nagyon izgalmasnak ígérkezik. Isten szeretne bennünket megóvni a csalódástól. A Biblia a Sátán ígérte „ajándékokról” lerántja a leplet, figyelmeztet: nem lesztek bölcsebbek, okosabbak, s ha mégis valami titkot tudnátok meg, abból semmi hasznotok sem lehet. Ne a múlttal törődjétek, hanem a jelennel és a jövővel! Ne a holtakkal, hanem az élőkkel! És végül hadd álljon itt maga az Ige: „Ha majd azt mondják nektek, hogy forduljatok a halottidézőkhöz és jövendőmondókhöz, akik suttognak és mormolnak, ezt feleljétek: Nem Istenéhez kell fordulnia a népnek? A holtakhoz kell fordulni az élő helyett? A törvényre és az intelemre figyeljétek! Hiszen ők olyan dolgokról beszélnek, amelynek nincs jövője” (Ézs 8:19—20).

„AZ ÖRDÖG MESTERKEDÉSEI”

A „halottlátóról” szólva említettem, hogy általában kétféle veszedelem fenyegeti a keresztyéneket a parapszichológiai jelenségek vonatkozásában — s mindkettő egyformán veszélyes: Egyrészt az elzárkózás minden misztikus dologtól, beleértve a keresztyén műstérionokat, titkokat is, másrészt minden magyarázhatatlan, titkos jelenségnek automatikusan isteni eredet tulajdonítása. Természetesen az egyik legfontosabb s egyben legnehezebb feladat a „lelkek megítélése” — nem véletlen, hogy külön kegyelmi (kharizmatikus) ajándéknak számít —, a különbségtétel jó és rossz szellemi hatás, pozitív és negatív okozatú misztikus jelenség között. Ez azért nagyon fontos, mert végzetes következményekkel járhat, ha Isten hangjára (esetleg misztikus úton érkező üzenetére) nincs fülünk, elzárkózunk előle, arról nem is szólva, hogy ha éppen a misztikus elemek miatt ördögi eredetűnek nyilvánítjuk. Sámuel nem ismerte az Úr hangját. Meg kellett ismernie, és hallgatnia kellett rá. Éppúgy az is végzetes, ha vallásos köntösbe öltözött sátáni eredetű, alapvetően negatív „üzeneteket” az „öltözék” miatt isteni hitelűeknek ismerünk el. Feltétlenül szükséges tehát legalább a legfontosabb jelenségek ismerete és ismertetése annak érdekében, hogy mindent elfogadjunk, amit az Úr üzen, ugyanakkor győzelmesen megálljunk „az ördög minden mesterkedésével szemben, hisz nem test és vér ellen van harcunk, hanem erők és hatalmak ellen, a sötétség világának urai és a gonoszság lelkei ellen, amelyek a mennyei magasságban vannak” (Ef 6:11—12).

Igaz prófétaság és hamis prófétálás; a jövődő ismerete (Isten segítségével) és jóslás különféle módokon; a Szentlélek által való birtokba vétel vagy ördögösség; nyelveken szólás — mint kharizma — és nyelveken szólás — mint automatizmus, vagy mint negatív szellemi hatás eredménye —; csoda, amit Isten művel vagy az Ő szolgálai, és varázslás, démoni erők igénybevételével; illúziók, hallucinációk, víziók pozitív vagy negatív szellemi háttérrel — ilyen és hasonló „ellenpárok” mutatják, hogy magából a jelenségből, felszínes vizsgálódással nem állapítható meg a forrás. Természetes, hogy a keresztyénség a nem keresz-

tyén misztikus jelenségeket okkultnak, titkosnak, sőt, tilosnak minősíti. Az is természetes, hogy mondjuk egy sátáni befolyásolttságban élő médium a keresztyén értékeket fogja „leminősíteni”, sőt az is, hogy egy materialista mind a vallásos, mind az úgynevezett okkult jelenségeket tagadni próbálja. Vegyük pl. a babonát. Ha valaki titkos, isteni hatalmat tulajdonít bizonyos tárgyakkal, cselekedeteknek, olyan hatalmat, amivel ezek szerintünk nem rendelkeznek, babonásnak fogjuk mondani az illetőt. A babona a primitív vallásokat éppúgy kíséri, mint a keresztyénséget. De a vallástalanság sem biztosíték a babona ellen. Az embereknek van misztikus igényük, s ha a vallástalanságban elesnek a vallásos misztika — szerintünk semmiképpen sem káros gyümölcsseitől, amolyan „tudat alatti” valláspótlékként fordulnak az okkultizmushoz. A fenti okfejtés nyomán jutottak sokan arra a megállapításra, hogy a babona leghatásosabb ellenszere az egyéni meggyőződésen alapuló tudatos hitélet, a megtérés nyomán jelentkező bizonyosság s az élet kenyere: a Biblia. Mindezek mögött természetesen maga a megváltó Krisztus áll, aki legyőzte a halált, bement a holtak birodalmába és visszajött onnan, legyőzte a személyes gonoszt: a Sátánt. Ő, akinek nevére egyszer minden térd meghajol. Jusztinus mondja: „A kereszt jelére erőt vesz minden varázslat, a bűbájosok hatalma elenyészik, a bálványok hívek nélkül maradnak.”

A következőkben tekintsük át vázlatosan, hogy mi teszi alkalmassá az embert arra, hogy kapcsolatot tartson fenn, vagy egyszerűen érintkezésbe lépjen a szellemvilággal. Azokkal most nem vitatkozom, akik a szellemvilág létét megkérdőjelezzik, csak megjegyzem, hogy Isten és a szellemvilág nemléte éppúgy hitkérdés, mint léte, s mint ahogy a hitetleneknek nem tudjuk — számukra elfogadhatóan — bizonyítani, hogy van Isten, a tudomány sem képes kizárni Isten és a szellemvilág létének lehetőségét. Ha nem lehet kizárni, és egy sor jelenség mellette is szól, talán nem értelmetlen a mi hitünk sem, hogy tudnillik számolunk az anyagvilág mögött szellemi lényekkel, szellemi erőkkkel. A bennünket befolyásoló szellemi jelenségek sorravétele előtt tehát forduljunk magunk felé: Mi is tulajdonképpen az em-

ber? Mi teszi alkalmassá arra, hogy szellemi hatásokat is befogadjon?

Isten magáról azt mondja, hogy van. Ez az egyik jellemzője. Örök létező az esetlegesen és ideig-óráig létezőkkel szemben. Isten Isten. Ha ugyanilyen rövidek akarunk lenni az emberrel kapcsolatban, ezt mondhatjuk: az ember, ember. Ennyit és nem többet. Persze, mint ahogy Istenről is elmondható, hogy Atya, Fiú és Szentlélek, hogy Teremtő, Megváltó, Megszentelő, velünk lakozó, az emberről is tovább elmélkedhetünk, csak az a fontos, hogy az alaptételtől ne szakadjunk el: az ember, ember. Hogy van testünk (látható, tapintható, fájhat stb.), az biztos. Ezen senki nem vitatkozik. Vannak ún. lelki jelenségek, amelyek arra utalnak, hogy lelkünk is van. Hogy mi ez a lélek, ezen már nagyon sokat lehet vitázni. Azon pedig, hogy van-e szellemünk, és ha van, mi a funkciója, még többet. Vitaismertetés helyett forduljunk a Bibliához! Anélkül is, hogy eredeti kifejezéseket említenék, világos: Az embert Isten a *földből* formálta. Ez a „forma”, ez az anyag a test. Még nem ember, csak anyag. Mitől lesz élővé? Isten rálehel. Magából ad valamit. Isten *áradó Szelleme* az anyagot élővé teszi. Ami létrejött: „élő lélek”, az ember. A Biblia az ember vonatkozásában beszél testről, szellemről (Istennek az emberben maradó leheletéről, amit ha visszavesz, újból porrá leszünk) és lélekről. Hangsúlyozni szeretném, hogy az ember létrejöttének két alapvető „forrása” van, az anyagvilág és a szellemvilág. Az anyag találkozik Isten Szellemével. A keletkező lélek („élő lélek” = ember), ez a teljesen új valami nem fogható fel úgy, mint ami az anyag és a szellem találkozásának *eredménye*, terméke (Istennek is van Lelke, pedig vele kapcsolatban „anyagi részről” nem beszél az Írás), hanem csak úgy, mint Isten új teremtése, amely az anyag és a szellem találkozásakor keletkezett: „így lett az ember élő lélekké”.

Én, én vagyok, megismételhetetlenül egyedüli lény. Az Isten alkotása. Testemmel az anyagvilágba „gyökerezem”, szellememmel a szellemvilág felé kapaszkodom, és így vagyok én, az ember.

Kétfelől érhetnek hatások. Az anyagvilágból és a szellemvilágból. Pozitívak vagy negatívak. Testemnek jó, ha pl. langyos fürdőt veszek, rossz, ha pl. túvel megszűrnak. Szellemi „kapumon” jó, ha Isten világából irányítást, tanácsot, erőt, bátorítást

— esetenként feddést, útbaigazítást kapok. Rossz, ha sátáni befolyás alá kerülök, és negatív szellemi hatások érnek. Szellemem — ha tetszik — nem több, mint egy kapu, és én — a nagybetűs ÉN — döntök arról, hogy milyen befolyást engedek érvényesülni.

Az ember persze a bűn közbejötté miatt szellemi kapuját a gonosz felé tárta ki. Azért volt szükség Jézus áldozatára, hogy újabb döntési lehetőséget kapjunk: merre nyitunk? Jézus tette lehetővé, hogy újra nyithassunk Isten felé. De nyithatunk továbbra is a gonosz irányába.

Ettől a tudatos „nyitástól” függ a sorsom. Ha szellemem nyitott az Úr felé, Ő tart velem kapcsolatot, Ő vezet. Ha nem nyitott felé, előbb-utóbb új befolyás érvényesül, és ez pontosan az ellenkező eredménnyel jár: Vezetni kezd valaki, először nem ismerem, befolyásol valaki, először küzdök ellene, de hamarosan kiderül, ő az erősebb: a Sátán. Csak Krisztus különös kegyelme folytán van lehetőség a szabadulásra, a megtérésre, a megtisztulásra.

„Ha akarod, megtisztíthatok engem” — mondta egy gyógyíthatatlan beteg. Jézus akarja. Tárj kaput felé, és engedd be Őt, a Fényt, a sötétség erői helyett életedbe!

SZUGGESZTIÓ, HIPNÓZIS

Az ún. mélylélektani irányzatok egyike a pszichoanalízis (lélekelemzés). Ez föltételezi, hogy a személyiség — az én — három rétegből tevődik össze: 1. az „Én-felettes” (Superego), 2. a „reális-Én (Ego), 3. „Ős-Én (Id). Ha a három „Én” összhangban „működik”, egészségesek vagyunk. A lelki bajok akkor jelentkeznek, amikor zavar támad a három „Én” között. Ezek a rendellenességek sokszor testi betegségek okozóivá is válnak. A gyógyítás feladata tehát az, hogy a három „Én” összhangját helyreállítsa. De hogyan fedezhetjük föl az „Ének” között feszülő ellentétek okait? Ebben segítenek az ún. szuggesztiós eljárások. Ezek közül legfontosabb az éber szuggesztió és a hipnózis. Mind-

kettő alkalmas arra, hogy a tudatosan rejtett titkokat felszínre hozza, és ezek segítségével terápiát javasoljon.

Hiábavaló kísérlet lenne a modern pszichológia szakkifejezéseit összhangba hozni a Biblia kifejezéseivel. A pszichológia ugyanis az embert önmagából próbálja megérteni, a Biblia viszont emberfölötti, isteni kijelentéssel segíti az értelmezést. Bizonyos értelemben eleve behatárolt területen mozog az ember, amikor saját értelmével próbálja fölfedezni saját „szerkezetét” és „működését”. Ha arra gondolunk, hogy egy állat vagy egy növény életfolyamatait a náluk sokkal magasabb rendű ember alig-alig ismeri — arról nem is szólva, hogy az élettelen világ legegyszerűbb alapjelenségei előtt is sokszor értetlenül állunk, a fölfedezések egyben újabb kérdéshalmazt zúdítanak ránk — szóval, ha a bennünket körülvevő világgal is alig tudunk mit kezdeni, akkor hogyan reménykedhetünk reálistan abban, hogy önmagunkat „megmagyarázzuk”.

Nem akarom teljességgel megkérdőjelezni az önértelmezési kísérletek hasznosságát, akár elméletileg, akár a gyógyászat szempontjából, de arra szeretnék rámutatni, hogy a Biblia emberképe egyrészt sokkal egyszerűbbnek, másrészt sokkal bonyolultabbnak tűnik. Miért egyszerűbb? Azért, mert különösebb ön-elemzés nélkül — hit által — elfogadható a kijelentés, hogy ti. az ember Isten műve, alkotás, bár olyan nagyszerű teremtmény, hogy maga is képes tervezésre és alkotásra, sőt az önértelmezésre is bizonyos fokig, de Isten szempontjából mégis csak alkotás. Az anyagnak és Isten Lelkének találkozásakor keletkezett lény. Mindenekelőtt egységes, ember. És miért bonyolultabb? Azért, mert addig, amíg a pszichológia a bajok okát az emberben, a föltételezett „Én”-ek összhangzavarában látja mindössze, addig a Biblia szerint az ember további bonyolító „tényezőkkel” érintkezik, az egymásnak feszülő jó és rossz szellemvilág „között” helyezkedik el, Isten vagy a Sátán befolyása érvényesülhet életében. A bajok oka tehát nem *csak* magunkban lehet. Nem csak az lehet hiba, ha a „reális-Én” az „ÉN-felettséssel” vagy az „Ős-Énnel” nem tud összhangra jutni, hanem *az is*, ha az „Én” (beleértve most a föltételezett mindhármat) szembekerül az Alkotóval, Istennel. Ez a szembekerülés természetesen a gonosz szellemvilág felé való közeledést jelenti. A Sátán viszont

— nevéhez híven — bomlasztja az összhangot befolyása révén. (A Sátán bibliai neve a Diabolosz. Alapkifejezésének jelentése: Átdobni. Tökéletesen érzékelteti azt a zavart, amit a becsapás okoz, különösen, ha a mai magyar nyelvben nagyon is divatos „átdobni” vagy „átvágni” kifejezésekre gondolunk.)

Mi a szuggesztió? Ha egy szóval akarunk válaszolni, azt mondhatjuk: *befolyásolás*. Eszköze rendszerint a beszéd (lelkes, szívre ható szónoklat, vagy az értelmet megragadó, logikailag jól fölépített érvelés stb.). De szuggesztív hatásúak a fel-felvillanó fényreklámok, a bömbölő hangszóró — és sorolhatnánk. Vannak szuggesztív egyéniségek, akikről köztudott, hogy hatásosan tudnak beszélni. Nincs is semmi baj addig, amíg a szuggesztiót nemes cél érdekében használja egyik ember a másikkal (vagy tömegekkel) kapcsolatban. Sajnos azonban a szuggesztió negatív töltésű is lehet, gyűlöletet, haragot is továbbíthat. Arról nem is szólva — és ez újból többlet, sajnos „negatív többlet” a pszichológiához viszonyítva —, hogy a gonosz szellemvilág is használhat eszközként szuggesztív egyéneket céljai elérésére. Mindez — hála az Úrnak — pozitív előjellel is igaz: Isten is használ embereket, akiket Ő indít, vezet, s akik a jó érdekében szólnak és tesznek.

A *hipnózis* szuggesztív úton előidézett állapot, amit leginkább a mély alváshoz lehet hasonlítani. (A görög *hüpnosz* álmot jelent. Az Újszövetségben a természetes álm jelölésére használt kifejezés.) A szuggesztió hatása alatt álló ember éber, gondolkodik, mérlegel és dönt. Döntését persze befolyásolja a szuggesztió. A hipnózisban azonban a tudat beszűkül, és megszakad a kapcsolat a külvilággal. A hipnózis legmélyebb szakaszát transznak szokták nevezni. (A transz jelentése: révület, elragadtatás. Az Újszövetség görög szövegében az extaszisz jelöli.) A transzban levő emberben a hipnotizőr által „diktált” események a teljes valóság élményével jelennek meg, olyannyira, hogy ha pl. cukrot „etetünk” a pácienssel, átmenetileg megemelkedik a vércukorszintje. Sorolhatnánk tovább az érdekesnél érdekesebb kísérleteket, de ezekről szinte minden szakkönyv beszámol. Nem is ez a célunk. Mindenesetre azt érdemes megjegyezni — ahogy az előbbi példa is igazolja —, hogy a szellemi hatás fizikai vonatkozású változásokat eredményez! Úgy tűnik,

fantasztikus képességek vannak bennünk, s ezek szellemi indításra aktivizálódnak — pedig itt egyszerűen csak arról van szó, hogy egyik ember hat a másikra. Mennyivel inkább áll ez a tétel, ha a szellemvilág hatására gondolunk.

A hipnózisra is igaz, hogy lehet a Sátán vagy Isten eszköze. Péter és Pál apostol életéből említ egy-egy esetet az Újszövetség (ApCsel 10:10, 11:5, 22:17). Mindkét esetben éber állapotban következik be a transz (a Károlyi-szövegben az extaszisz helyén elragadtatást, az új fordításban révületet olvasunk). Pétert meg akarja győzni az Úr, hogy bátran induljon Kornéliuszhoz és változtasson nézetén. Fontos, sürgős üzenet, hisz a transz alig múlik, máris megérkeznek Kornéliusz követői. Pált tulajdonképpen révületben rendeli az Úr a pogányok apostolává. Konkrétan utasítja, hogy hagyja el Jeruzsálemet. Amint az Újszövetségből is látszik, Isten ritkán használja ezt a módot az üzenetközlésre, de használhatja.

Az ártatlannak mondható, ember és ember (pl. orvos és beteg) viszonylatában gyakorolt hipnózissal kapcsolatban is nyomatékos figyelmeztetésekkel találkozunk szinte minden szakkönyvben. Azért veszélyes a hipnózis, mert az ember „döntő szervét”, az „Ént” (a Biblia szívnek mondja) kapcsolja ki, és helyébe teszi a hipnotizőr énjének döntését. Semmi biztosítékunk nincs arra, hogy a hipnotizőr (legyen a legkiválóbb szakorvos is, és legyen a legjobb szándékú) teljes bizonyossággal fölismeri, hogy mire van szükségünk, hogy kellene bizonyos kérdésekben helyesen döntenünk. Arról nem is szólva, hogy nagyon könnyen negatív szellemi befolyás áldozatai lehetünk. A gyógyszereknek rendszerint van mellékhatása. Nem mentes ettől a hipnózis sem. Nem „üdvözítő” gyógymód, hanem veszélyes kísérletezés. Kérdéses, hogy a haszna (ha van egyáltalán) arányban van-e azzal a kárral, amit mindenképpen okoz az „éncsere”.

A Biblia egy sokkal tisztább utat javasol azoknak, akik konfliktusba keveredtek önmagukkal vagy Istennel. Ez az út az *imádság*. Ebben lehetőségünk van arra, hogy problémáinkat Isten elé tárjuk és átvegyük az Ő üzenetét, tanácsát a rendezésre vonatkozóan. Jól tudja a ti mennyei Atyátok, a teremtő

Isten, aki a legapróbb részletekig ismer benneteket testileg és lelkileg, hogy mire van szükségetek, és megadja néktek. Aki kér, az kap. A zörgetőnek megnyitják. De kérjétek hittel, semmit sem kételkedve!

AZ ÁLOM

A szuggesztió és a hipnózis kissé távoli, elméleti kérdésnek tűnhet egyesek előtt, az álom azonban olyan hűséges „társunk”, „akivel” naponta találkozunk. És ez így van jól. Szervezetünk regenerálódása szempontjából éppoly fontos az álom, mint az alvás — ha nem fontosabb. Vannak persze, akik makacsul állítják, hogy ők sohasem álmodnak. Igaznak vélik állításukat, pedig nem igaz. Mindnyájan álmodunk, de nem mindnyájan és nem mindig emlékszünk álmainkra. Rövid idő alatt befejeznénk földi életünket vagy tébolydába kerülnénk, ha minden álmunkból fölriasztanának bennünket. Manapság már vannak olyan műszerek, amelyek segítségével pontosan lehet érzékelni, hogy mikor kezdődik az álom egy-egy alvó embernél. Ha csak néhány napig ébresztenek valakit minden álmának kezdetén, már akkor is egészen súlyos lelki sérülések tünetei jelentkeznek az illetőnél. Ha viszont engedik az álmot „végigélni” és utána ébresztik föl, teljesen tünetmentes marad a kísérleti személy. Az álom különlegesen értékes ajándéka Istennek!

Nem az a célom, hogy sorra vegyem a Bibliában előforduló álmokat — amelyeknek jelentőségét, üzenetközlő jellegét egyetlen hívő sem vitathatja —, csupán néhány általános igazságra szeretném fölhívni a figyelmet az álommal kapcsolatban. Az a célom, hogy bátorítsak. Merjünk szembenézni álmainkkal! Ne féljünk tőlük! (Olykor az emlékezetünkéből is igyekszünk kitörölni egy-egy álmot!) Az álom — ha tőlünk teljesen idegennek is látszik, ha borzasztó, ha hozzánk méltatlannak tűnik, ha kísértő, ha bűnös — figyelmet érdemel, hisz „Isten elfelejtett nyelve”.

Örömmel vettem a kezembe a Református Sajtóosztály kiadásában megjelent kis kötetet, dr. Gyökössy Endre: Magunkról

magunknak c. könyvét. A szerző a pásztori szolgálat mellett egy életen át figyelemmel kísérte a pszichológiai kutatás eredményeit, és igehirdetéseiben is gyakran utalt lélektani vonatkozásokra. Egy régi előadásorozatának a címét idéztem az imént: Isten elfelejtett nyelve: az álom. Az immár 2. kiadásban megjelent könyvben is találunk néhány utalást az álomra.

E témakörben is az a *kettős veszély fenyeget*, hogy vagy túl nagy jelentőséget tulajdonítunk az álmoknak, vagy semmit. Az áldásos szerepéről mondtak azt a lehetőséget eleve kizárni látászanak, hogy „leírjuk” az álmot, mint ami teljesen jelentéktelen és értéktelen „képződmény”. Az is hiba lenne, ha megpróbálnánk valamilyen örök érvényű álomjelképtant összeállítani, és belevesznénk saját álmaink vagy mások álmainak elemzésébe, végzettszerű hatalmat tulajdonítva az álomnak. Azt viszont látunk kell, hogy az *álom* — azon túl, hogy a mindennapi, vágyott vagy elutasított események tükröződése, napi munkánk vagy gondolataink (agytevékenységünk) „folytatása” — lehet *Isten kezében is eszköz*, nyelv, képnelv az Ő üzenetének továbbítására: „*Hiszen beszél az Isten így is, meg amúgy is, de nem törődnek vele. Álomban, éjszakai látomásban, amikor mély álomba merül az ember, vagy a fekvőhelyén szendereg, akkor ad kijelentést az embernek, és intelmeire pecsétet tesz*” (Jób 33:13—20).

Az Úr szólhat hozzánk; álomban, látomásban, mély álomban vagy szendergés közben. Az imént idézett ige folytatásából kitűnik, hogy Isten célja az, hogy *kijelentést adjon, eltérítsen a rossztól, óvjon a kevélységtől, fegyelmezzon* — s mindezt azért akarja tenni, *hogy megőrizze lelkünket* a sírtól (a héber SAHAT valóban gödröt, sírt jelent, de általában a halottak tartózkodási helyét jelöli, igei alakban pedig a megrontásra utal — a LXX a THANATOST használja), és életünket (testünket) a fegyvertől.

Istennek kettős végső célja lehet az álommal: megmenteni lelkünket, és megmenteni testünket (életünket). Mindkettőt mi is szeretnénk! Jobban oda kellene tehát figyelni erre az elfelejtett nyelvre.

Álmainkban gyakran küszködünk felismerhetetlen alakokkal. Üldöznek bennünket. Menekülünk. Sőt: olykor meghalunk. Az üldöző rendszerint nem az, akivel ébredés után azonosítani pró-

báljuk (főnök, tanár, edző stb.), hanem tudatos énünk megszemélyesült árnyképe, az arc nélküli tudatalatti. Hadd idézzem dr. Gyökössyt:

Ez a mi sötét „barátunk”. A legközelebbi felebarát, mert hozzánk tartozik. Tudatos életünk élő árnyéka a tudattalanban. Ez az élő és ható árnyék *igen nagy*. Neves mélypszichológusok szerint úgy viszonylik éntudatunkhoz, mint a jéghegyek vízből kiálló kis csúcsa — a víz alatt rejtőző, hatalmas tömbhöz. És annyira egy is vele.

Jellemzői: Neveletlen „fráter”. Mást mond, mint amit az „én” mondana. Szüntelen elszólja magát. Mást is tesz, mint amit „mi” tennénk.

Rendkívül indulatos, agresszív. Néha olyan hangon és olyasmit mond ki a szánkon, amit egyébként „mi” ki nem mondanánk. Úgy cselekszik, hogy utólag szégyenkezünk, s nem tudunk eléggé bocsánatot kérni: „Magam se tudom, hogy tehettem ilyet, nem ismerek magamra, ez *nem is én* voltam . . .”

Parázna szemű. Nézi a templomban az Ūr asztala körül menőköt, és gondolatban képes levetkőztetni valakit . . .

Ūnneprontó. Minél tudatosabban készülünk pl. egy karácsonyra, annál inkább elrontja. Ezért is félnek olyan sokan a karácsonytól. Nem véletlen, hogy ma már van ún. „karácsonyi neurózis”-szindróma (tünetcsoport) a pszichológusok szótárában.

Lélegzetelállító képet fest az árnyékszemélyiségről Pál apostol: „. . . amit teszek, azt nem is értem, mert nem azt cselekszem, amit akarnék, hanem azt teszem, amit gyűlölök. . . . Akkor pedig már nem is én teszem azt, hanem a *bennem lakó bűn*.”

Árnyékszemélyiségét *bűnnek* nevezi, de *benne lakónak* is ugyanakkor. Az ige és a mélylélektan egyvalamiről („valakiről”) beszél, csak két különböző szóval. Tipikus illusztráció pl. Saul király, aki maga mellé veszi Dávidot, kitünteti, vezérévé, vejevé fogadja — árnyékszemélyisége pedig el akarja pusztítani . . .

Hol találkozunk vele? Álmainkban. Az árnyékszemélyiség mindig azonos nemű az álmodóval, és arctalan. (Mert az álmodó *önmagával* találkozik, saját arcát ezért nem látja.) Arc nélküli fantommal birkózunk. Előle futunk . . . Esetleg útmutatást, intést, óvó figyelmeztetést kapunk általa egy-egy álmainkban . . .

Mit tehetünk mi?

Semmiképpen se tegyünk úgy, mintha nem volna, nem élne bennünk ez a mi sötét „barátunk” . . . Ha gyűlöljük, azzal csak tápláljuk . . . Megtapasztalhatjuk a jézusi „honfoglalást”, ha Jézus lényét (életét és igéjét) önként beengedjük lényünkbe. (Ő erőszakkal nem tör be!) Ha pedig Jézus növekszik, mi egyre „kisebbé” leszünk. Sötét „barátunk” a „sarokba szorul” és „összszeszugorodik”. Helyette Jézus, a mi világos, fénylő Barátunk veszi át a szót *bennünk*.

Ez az új „Lakó” éppen olyan váratlanul és meglepetésszerűen szólal meg bennünk, cselekszik általunk, mint egykor a sötét „barátunk”, árnyékszemélyiségünk. — Így látja Gyökössy Endre.

Szoltunk arról, hogy álmainkban gyakran jelentkezik meg személyesült tudattalan énünk. A jelentkezés célja rendszerint „önvédelmi szolgálat”. Figyelmeztethet bennünket olyan veszélyekre, amelyek „önmagunkból” (rendezetlen lelki élet, családi problémák, túlfeszített élettempó stb.) fenyegetnek bennünket. Érdeemes figyelni ezekre a jelzésekre.

Egyéni életünk kérdésein messze túlmutató, isteni üzenetet hordozó álmaink is lehetnek. Pál apostol egy álmokép nyomán (az álmot nagyon nehéz elhatárolni az ún. éjszakai látomástól) — amelyben egy macedon férfi hívja — indul Európába (ApCsel 16:9). Pétert egy furcsa „álommal” a szívében indítja az Úr Kornélius házához, hogy merje hirdetni az evangéliumot a pogányoknak (ApCsel 10). És sorolhatnánk.

Egy-egy furcsa álm után fölvetjük-e a kérdést magunk felé: Vajon nem az Úr üzent-é? És ha igen, akkor mit? Kérjük-e Isten segítségét ahhoz, hogy megértsük üzenetét. József, amikor látta a pohárnok és a sőtömester izalmát, megkérdezte tőlük, hogy mi a bajuk. Amikor azok elmondták álmaikat, József ezt mondta: „*Istennél va a megfejtés*”. Amikor a fáraó később így szólt Józsefhez: „Rólad azt hallottam, hogyha meghallod az álmot, meg tudod fejteni” — József így válaszolt: „*Nem én, hanem Isten adhat választ . . .*”

Nebukadneccar furcsát álmódott. Azt kívánta bölcseitől, mondják meg, hogy mit. A hivatásos álmofejtőknek megállt a tudománya. Dániel — társaival együtt — imádkozni kezdett. „Ekkor, a titok lelepleződött Dániel előtt éjszakai látomásban, Dániel pe-

dig áldotta érte a menny Istenét” — és a király elé állt. A király megkérdezte: „Képes vagy arra, hogy megmondd, milyen álmot láttam, és mi annak a magyarázata? Dániel így válaszolt a királynak: *A titkot, amelyet a király kérdezett, bölcsék, varázslók, mágusok és csillagászok nem tudják megfejteni a királynak. De van Isten a mennyben, aki a titkokat feltárja*” — és elmondta az álmot a megfejtéssel együtt.

Íme a legnagyobb álmofejtők se vették maguknak a bátorságot ahhoz, hogy önerőből kezdjenek álmofejtésbe. Akkor azonban, amikor a titok feltárult előttük, szégyenkezés és húzódozás nélkül előálltak, és mertek Isten nevében szólni.

Mielőtt bárhogy is értelmezni kezdenénk álmainkat vagy mások álmait, feltétlenül forduljunk a Titkok Feltárójához, aki — *ha akarja* — megfejtheti az álmot. Nélküle soha ne kezdjünk magyarázkodásba, még akkor sem, ha tudjuk, hogy bizonyos egyszerű álmok „megfejtése” nem mindig ütközik nagy nehézségekbe, a körülmények és az álmodók — no meg a szimbólumok világában való jártasság esetén.

Persze az álmoknál van egy sokkal biztosabb út, a *Szentlélek által megvilágosított Ige*, de az álmot is lehet Isten üzenetének eszköze. Jól tesszük, ha *erre* is figyelünk.

A GONDOLAT SZÁRNYÁN

A gondolatnak természetesen nincs szárnya, de szárny nélkül is fantasztikus sebességre képes. Nem véletlen, hogy a mesékben, ha valaki nagyon gyorsan, szinte idő nélkül kíván eljutni valahová, úgy a gondolat szárnyán „közlekedik”. A Bibliában is sok olyan történet található, amelyből kitűnik, hogy a gondolat gyors szárnyú, alkalmas „távközlésre”, távgyógyításra és egyéb különös dolgokra.

Mi is tulajdonképpen a gondolat? Hogy jön létre? Hogy rögződik vagy hogy vész el a semmibe? Egyáltalán elvész-e egyetlen gondolat is? Hogyan indít bennünket cselekvésre? Ezek a legegyszerűbb kérdések a gondolattal kapcsolatban, s ennek elle-

nére — ha becsületesek vagyunk —, csak annyit válaszolhatunk, hogy „mi így vagy úgy gondoljuk”, képzeljük, de végső soron fogalmunk sincs arról, hogy tulajdonképpen hogy is játszódnak le ezek a dolgok bennünk vagy másokban.

És ott vannak még az olyan kérdések, mint a gondolatátvitel, akaratátvitel (gondolati közléssel!), gondolatolvasás, távolbalátás, egyáltalán, bizonyos energiák közlése gondolati úton (pl. távolból gyógyítás) stb. Vegyünk néhány bibliai példát! Az Úr Jézus a samariai asszony gondolatait pontosan ismeri. Megmondja neki, hogy öt férje volt, s az, akivel most együtt él, nem férje. *Gondolatolvasás.* Péter apostol fölismeri Anániás és Szafira titkos gondolatait. Az *akaratátvitel* csodás gyógyítással együtt jelentkezik egy bélpoklos esetében. A beteg ezt mondja: „Uram, ha akarod, megtisztíthatsz engem.” Jézus erre így szól: „Akarom, tisztulj meg!” — és a beteg *azonnal* meggyógyult. Itt ugyan nem gondolati a közlés, hanem szóbeli, de az akarattovábbítás egy különös megnyilvánulása áll előttünk (Mt 8:1—4). A római százados szolgáját már távolról gyógyítja meg Jézus. Különös, hogy a százados nem is igényli azt, hogy az Úr fizikai érintkezésbe lépjen a beteggel. Természetesnek érzi, hogy Jézus távolból, gondolatai útján gyógyító erőt is tud továbbítani. Jézus gyógyító igéket sem mond. A szolgálta mégis „*abban az órában*” meggyógyult (Mt 8:5—13).

Az idői egybeesés fontos kérdés. Azok, akik föltételezik, hogy a gondolatnak valamiféle hordozója van, természetesen számolnak azzal, hogy nagy távolságok esetén bizonyos mérhető idő szükséges a gondolat továbbjutásához, még akkor is, ha óriási sebességgel száguld. Azok a kísérletek, amelyeket a világ különböző intézeteiben folytatnak, nem bizonyítják, hogy a távolság növekedésével növekedne a gondolatátvitelhez szükséges idő. L. L. Vaszilijev professzor, többszörösen kiténtetett, Lenin-rendes szovjet tudós, magyarul is megjelent két könyvében foglalkozik a témával (*Az emberi pszichikum titokzatos jelenségei*, Kossuth Kiadó, Bp., 1964., *Telepátia*, Gondolat Kiadó, 1964.). Vaszilijev egyik összegzésében megállapítja, hogy a tudomány valójában eddig még semmit sem oldott meg a telepátikus jelenségek rejtélyeiből, de az a reménye, hogy aktív kutatással megoldható a titok: hogyan is terjed a gondolat, milyen energiákat

képes hordozni, mi a mechanizmusa pl. egy gondolatközlésnek, távgyógyításnak, megézésnek stb. Vaszilijev, Telepátia c. könyve mottójául K. E. Ciolkovszkij sorait választotta: „*A telepátia jelenségei valóságos tapasztalatok. Ehhez nem fér kétség...*” A Szovjetunióban, a Leningrádi Egyetem Fiziológiai Intézetében 1960-ban alakult meg az első speciális laboratórium, amelynek feladata a telepatikus jelenségek vizsgálata. Vaszilijev, a laboratórium vezetője a következőképpen definiálja a telepátiát: „*A telepátia az élőlények közötti információnak vagy közlésnek az a különös formája, amely abban jut kifejezésre, hogy az egyik lény pszichikus és idegfolyamatai közvetlenül (azaz az általunk ismert érzékszervek közbeiktatása nélkül) befolyásolják a másik lény pszichikus és idegfolyamatait.*”

Az ún. spontán telepátia *legegyszerűbb foka* a megézés. Pl. valaki különösen rossz közérzetbe kerül. Később kiderül, hogy ugyanabban az időben egy közeli ismerősével *valami történt* (baleset érte, meghalt stb.).

A *következő fokon* már biztosan érzi, hogy *kivel történt* valami.

A *harmadik helyre* szokták sorolni azokat az eseteket, melyekben *azt is megtudja* a telepatikus „vevő”, hogy *mi történt* azzal a bizonyos konkrét személlyel — rendszerint szimbolikus formában látja a történetet. Idézem Vaszilijev egyik példáját: „Egy éjszaka álmomban azt láttam, hogy ismerősömmel, G.-vel a westminsteri apátság folyosóin járkáltam. Hirtelen elbúcsúzott tőlem, mondván, hogy be kell mennie valamelyik sírba. Könnyörögtem neki álmomban, hogy ne menjen oda, hanem velem együtt jöjjön ki a folyosókról. »Nem, nem! — válaszolta. — Menem kell, a sors rendelte így.« Ezzel ott is hagyott, odament a sírhoz, és elnyelte a föld. A reggeli posta levelet hozott bátyjától, amelyből megtudtam, hogy G. az éjszaka szívbaja következtében meghalt.”

A *negyedik fokon* még pontosabb az információ. A vevőnek *egyértelmű látomásban* van része. Azt az embert látja — mintegy „fantomként” (kísértetként) —, akivel történt valami. Vaszilijev megjegyzi, hogy még az ilyen fokú közlés (telepatikus hallucináció) is igen gyakori. Az ő példái helyett hadd álljon itt most egy levélrészlet. A levél írója özv. Mohácsi Antalné (Kis-

kunlacháza, Bajcsy-Zs. u. 26.). Az ő házában vannak a gyülekezeti alkalmak. 1979. március 6-án kaptam tőle a következő sorokat tartalmazó levelet: „Első Fiam, Mohácsi Zoltán (aki a fronton volt) megjelent az ágyam fölött háromszor és ezt mondta: Meghalt Zolid! — Én hangos zokogásba kezdtem... Másnap jött a hír, hogy meghalt. Huszonhárom éves volt...”

Bizonyára sok hasonló történetet hallottunk már.

Íme, két ember között ilyen kapcsolat alakulhat ki! Mennyivel inkább lehetséges, hogy Jézus Krisztus — akinek szellemi ereje minden emberit fölülmúl — jelenjék meg valakinek. Saulnak a damaszkuszi úton, hogy apostolává tegye. Egyik levelében mély alázattal így emlékezik erre: „Legutoljára pedig az összes között, mint egy torzszülöttnek, megjelent nekem is” (1Kor 15:8). Ez a „legutoljára” szerencsére nem azt jelenti, hogy Pál után Jézus Krisztus senki másnak nem jelent meg, csak azt, hogy az apostolok közül ő volt az utolsó. Sokaknak megjelent Pál után is, akiket szintén megragadott és szolgáljává tett. Egy példa: Sundar Singh neve nem ismeretlen. A fiatal indus nagy ellensége volt a keresztyéneknek. Nyilvánosan széttépte és megégette a Bibliát. Ez 1904. dec. 16-án történt. A bibliaégetés nem nyugtatta meg. Másnap elhatározta, hogy vonat elé veti magát, ha reggel 5 óráig valamilyen módon bizonyosságot nem nyer Isten felől. Tízennyolcadikán hajnali 3-kor megfürdött, majd szikh vallásának megfelelően imába merült. Az idő múlt. Mint beszámolt róla: Fél öt körül nagy fényesség töltötte be a szobát. Amikor fölnézett, egy arcot látott a fényben, és hindusztáni nyelven ezt hallotta: „Miért üldözöl? Gondold meg, hogy az életemet adtam érted a kereszten!” A fényből kibontakozott Jézus alakja. Sundar eléje borult, s míg a bizonyosságra jutott ember hálaszavait rebegte, házuk mellett elrobogott a gyorsvonat.

Bizonyára Jézus Krisztus a legerősebb „telepatikus adó”. Vajon figyelünk-e Rá? Lehet, hogy csak a *legegyszerűbb fokon* közeledik hozzád: Érezteti szeretetét, gondoskodását, vezet, tanácsol, de ezek nyomán is megbizonyosodhatsz léte felől. Tamás látni, tapintani akarta a tanítványok közt megjelent föltámadott

Krisztust. Nekünk is szól, amit az Úr neki mondott: „boldogok, akik nem látnak és (mégis) hisznek”. Ha találkozál vele, légy hálás és engedelmes, ha még nem, keresd Őt! Aki keres, az talál. A zörgetőnek megnyitják az ajtó.

ÖRDÖGŪZÉS, 1979

A középkori rémkép, a villás ördögök, boszorkányok, varázslók képe már a múlté. A bűzös, kénköves, tüzes pokolkép is letűnt, s így van ez rendjén. Az ördögökkel és pokollal való ijesztgetés — mint evangelizációs „fogás” — szintén idejétmúlt. Ördögről beszélni — enyhén szólva is — korszerűtlen dolog.

Itt-ott mégis — talán egyre gyakrabban — előkerül a téma. Nemrégiben egy amerikai faluban — az egyszerű lakosság követelésére — a bíróság kénytelen volt foglalkozni egy boszorkányperral. A község lakói szerint teljesen biztos, hogy a vádlott az ördöggel cimborál, boszorkány. A Magyar Televízió is bemutatott a közelmúltban egy filmet, amely az ördögűzés egyházi formájával foglalkozott.

Az *ördögűzés* a megszállottság (ördöngösség) gyógymódként jön számításba. De vajon lehet-e manapság egyáltalán megszállottságról beszélni? Ha nem, akkor az ördögűzés valóban szükségtelen, de ha igen, akkor már alaposan mérlegelni kell a kérdést.

Próbáljuk megszólaltatni most a Szentírást, és vessük össze a bibliai tanítást tapasztalatainkkal!

A BIBLIA SZÁMOL AZ ÖRDÖGGEL, mint Isten ellenségével. Sokszor nevezi Sátánnak. Tud arról, hogy vannak alattvalói (angyalai). Jézus Krisztus maga is szembekerül a Sátánnal, ördögökkel, démonokkal. A Biblia szerint *a Sátánnak van módja arra, hogy egyes embereket hatalmába kerítsen*. Korábban foglalkoztam a szuggesztíóval és a hipnózissal. Az Ördög fegyvertárában is szerepel mindkettő, mint a befolyásolás alapvető eszköze. Az ördöngösség viszont egy olyan állapot, amelyben az em-

bernek szinte egyáltalán nem marad önálló akarata, teljes egészében eszköz lesz, a Sátán eszköze.

A Biblia szerint — és ez különösen látszik Jézus magatartásából — **AZ ÖRDÖNGÖS EMBER NEM ÖNMAGÁBAN GONOSZ** (rontó erővel rendelkező, ördöggel cimboráló, kiirtandó gonosztevő, ahogy a középkorban vélték), **HANEM ÁLDOZAT, AZ ÖRDÖNGÖSSÉG NEM GONOSZSÁG, HANEM BETEGSÉG**, nem mágikus varázsigéket ordító varázslót vagy ugyanezt mormoló hívőt, nem is boszorkányperben jártas „tudós” bírót igényel, hanem *orvost*. Olyan orvost, aki tud mit kezdeni az ilyen betegséggel is.

A bibliai ördögösök Istenről, Jézusról elismerőleg szólnak. Jézust pl. Isten Fiának, Szentjének mondják, Pált és Szilást a nagy Isten szolgáinak. Tisztában vannak az erőviszonyokkal. Az ördögök bizonyágtételét sem Jézus Krisztus, sem Pál apostol nem fogadja el. Mindketten elnémítják az ördögöket, kiűzik őket, s a beteg meggyógyul.

A Biblia szerint a gonosszá lett szellemvilágot is Isten teremtette. Az egyik főangyal ellene szegült Istennek, így lett a neve is ellenszegülő, vádló (Sátán). Lehetőséget kapott Istentől arra, hogy bizonyítson: az a jó, amit ő elképzel, Istennel szemben, Vele küzdve is van esély a boldogságra. A Sátán mindent meg is tesz a „bizonyítás” érdekében. Mindebből nem következik, hogy Isten szabad kezet adott a Sátánnak a teremtettség fölött. Csak bizonyos határok között mozoghat. Az embert is csak akkor veheti birtokba, ha az — trükkjeinek, ígéreteinek bedőlve — „engedélyezi” saját megszállását.

A Biblia szerint *a megszállottság tünetei sok tekintetben az elmebetegség tüneteivel*. Nagy tévedés lenne azonban minden elmebetegséget ördögösségnek minősíteni! Az is igaz, hogy nem egyszerű a megkülönböztetés. Nem lenne szerencsés megkülönböztetési alap, ha pl. a ma még gyógyíthatatlan elmebetegség-féleségekre mondanánk, hogy ördögösség, hisz könnyen előfordulhat, hogy hamarosan gyógyítható lesz egyikük-másikuk. Az elmebetegség közvetlen (kiváltó) oka lehet kimutatható szervezeti elváltozás. Ha ezt az elváltozást pl. egy bal eset okozta, világos, hogy nem kell ördögösségre gondolnunk. De ha semmiféle „balesetről” sincs szó, viszont köztudott pl.,

hogy a beteg spiritiszta szeánszokra, halottlátóhoz vagy jóskhoz szokott járni — esetleg maga is médium volt —, könnyen lehet, hogy annak a bizonyos kimutatható rendellenességnek éppen ez az oka, a közvetett ok, de valóságos ok. Lehet, hogy semmiféle szervezeti elváltozás sincs, de az őrültség tünetei nyilvánvalóak. Ilyen esetben igen gyakran a megszállottság, a szellemi befolyásoltság a közvetlen ok.

A Biblia szerint *Jézus soha nem diagnosztizált*, nem foglalkozott azzal, hogy megállapítsa, mi a baja a betegnek. Mondhatná valaki: neki erre azért nem volt szüksége, mert mindig pontosan tudta, hogy milyen betegséggel áll szemben. Ez igaz. Csakhogy Jézus tanítványaitól sem kérte, hogy szolgálatukat — ami a gyógyítást illeti — betegségmegállapítással kezdjék, pedig ők esetleg nem mindig ismerték föl a baj okát. *Miért nem volt szükség diagnózisra?* Azért, mert a gyógyítás eredményessége nem függött tőle! Jézus *mindenféle* betegséget meg tudott gyógyítani és a tanítványoknak is azt parancsolta, hogy mindenféle gyengeséget, betegséget gyógyítsanak (Mt 10:1). JÉZUS HATALMA VOLT AZ EGYFÉLE, DE MINDIG BIZTOS „GYÓGYSZER”. Ezt a hatalmat adta a tanítványoknak is. Lukács evangélista különbséget érez — s mint orvosnak, igaza van — a beteggyógyítás és az ördögűzés között (Lk 9:1), de ő is tudja és megírja, hogy *Jézus mindkettőre hatalmat adott az övéinek*. Nem kis dolog az, hogy egy béna járni kezd, egy poklos megtisztul, de egészen más, *sokkal nagyobb jelentőségű*, ha egy megszállott megtisztul.

A Biblia nem gyógyszerellenes. Mi is tudjuk, hogy az Istenről tudni sem akaró orvostudomány is csodálatos eredményekre képes. De azt is látjuk, hogy *vannak határai*. Mondhatja valaki, hogy ezek a határok egyre kitolódnak, s igaza van. Csakhogy *Jézus gyógyító hatalma két évezrede is határtalan volt, az ma is, és az lesz holnap is*. Kevés hangsúlyt szoktak tenni arra a tényre, hogy *Jézus az ördögűzést épp olyan feladatává tette a lelkigondozónak, mint a prédikációt* vagy a gyógyítást (Mk 3:14—15, Mt 10:1). Hogy ez a megbízatás nem csak a tizenkettennek szól, az látszik abból, hogy a 70 (vagy 72) tanítvány kiküldésekor is megismétli Jézus, s abból, hogy általában is a tanítványság természetes következményének tekinti: „Azokat pe-

dig, akik hisznek, ezek a jelek követik: az én nevemben ördögöket űznek ki . . . betegekre teszik rá a kezüket, és azok meggyógyulnak” (Mk 16:17—18).

A római egyház a Biblia alapján feladatának érzi az ördögűzést (exorcizmus). *Protestáns területen* is találkozunk vele. Pl. E. Thurneysen, a neves lelkigondozó egyik könyvében külön fejezetben foglalkozik a témával: „A lelkigondozás mint ördögűzés” címmel. Sajnos azonban általánosságban igaz, hogy vagy „mechanikusan”, vagy nagyon is misztikusan (talán jobb így: mágikusan), vagy liturgikusan közelítik meg csupán ezt a témát az egyházak. Olykor beszélni is szégyellnek róla, szükségtelen, korszerűtlen dolognak tartják. A Sátán szempontjából ez a legszerencsésebb.

MIT TEGYÜNK? Mindenesetre ne kezdjünk ördögűzésbe — mágikus-liturgikus módon — a saját felelősségünkre! De ne engedjük magunkat befolyásolni abba az irányba se, hogy a kérdés korszerűtlen, le kell venni a napirendről.

FIGYELJÜNK AZ IGÉRE!

Ha komolytalanul, a magunk erejével próbálunk ördögöt űzni, úgy járunk, mint Szkéva fiai (ApCsel 19:14—16).

Ha azt állítjuk, hogy ebben a kérdésben *nincs tennivalónk*, szembekerülünk Jézus konkrét parancsaival (Mt 10:1).

Ha teljes odaszánással, a Krisztusnak való engedelmisség jegyében nagy alázattal *gyakorolni kezdjük*, nem biztos, hogy mindig sikerül (Mt 17:14—21).

Ha sikertelen a próbálkozásunk, figyeljünk Jézus tanácsára, amelyben egy mindenki által járható utat ajánl, az imádságot és a böjtöt (Mt 17:21).

Ha az Úr Jézus megbízása alapján, az ő nevében, a Szentlélek konkrét indítására eredményes szolgálatot végzünk az ördögűzés területén — mint a 70 tanítvány —, soha ne feledjük Jézus szavait: „NE ANNAK ÖRÜLJETEK, HOGY ENGEDELMESKEDTEK NEKTEK A LELKEK, HANEM INKÁBB ANNAK, HOGY A NEVETEK FEL VAN ÍRVA A MENNYBEN” (Lk 10:20)!

„LEGYEN MINDENKI JÓLLAKOTT!”

Fritz Baade népszerű könyvének a címe ez a fölszólítás. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1969.) Baade professzor már előző könyvével megnyerte a magyar olvasóközönséget (Versenyfutás a 2000. évig). Egyetértünk a marxista kritikával, mely szerint a szerző helytelenül értékeli a mai kapitalista társadalmat, azonban nyilván nem bíráljuk világnézeti beállásáért, mely sok tekintetben hasonló a miénkhez.

A „Versenyfutás . . .” mottója: „szeressétek ellenségeiteket!”. A végkövetkeztetés megfogalmazásánál is az Igét veszi kölcsön, Krisztust idézve: „Boldogok a szelídek, mert ők örökségül bírák a földet.”

A „Legyen mindenki jóllakott” kilenc fejezetben, 268 oldalon elemzi az éhség elleni harc lehetőségeit.

Az I. fejezet a máról úgy beszél, mint a szuperlatívuszok koráról. A. E. Stevenson, az USA ENSZ-képviselője 1963-ban, New Yorkban tartott előadásában három szóban próbálta összefoglalni az emberiség legégetőbb problémáit: „bombák, bábik, bulldózerek”. Szerzőnk részletezi, hogy mennyire valóságos problémákat takar e három szó. A jelzett problémák megoldása az emberiség létkérdése.

A II. fejezetben taglalja az „Éhség tábornok” elleni harc esélyeit. Hivatkozik az 1963-as „Világélelmezési Kongresszus”-ra, melyet Kennedy elnök nyitott meg. Az elnök kijelentette, hogy ez a küzdelem „az emberiség tényleges felszabadításáért folyó harc”, amelynél „nincsen fontosabb és becsületesebb küzdelem sem a földön, sem a világűrben”.

Ahhoz, hogy ez a harc eredménnyel járjon, tisztában kell lennünk azzal, hogy mennyibe fog kerülni a győzelem, és hogy ezt a pénzt honnan teremtsük elő. Az összeg — a szerző becslése szerint — megközelíti a második világháborúra költött összeget (1500 milliárd dollár!). Hogy honnan teremthető elő ez az irdatlan pénzmennyiség, arra nézve idézem a szerzőt: „Ezeket a kiadásokat a ma jólétben élő országok csak akkor tudják fedezni, amellet pedig lakosságuk igényeit, a magasabb reáljövedelmet úgy tudják biztosítani, ha csökkentik legimproduktívabb kiadá-

saikat, a fegyverkezési költségeket. A fegyverkezés csökkentésével megtakarítható összegek nagy részét aztán az éhség és a nyomor ellen folyó világméretű küzdelem szolgálatába állítják.” (26. old.) Egy idevágó idézetet még: „Első ízben találjuk szemben magunkat azzal a ténnyel, hogy az éhség elleni győzelemhez szükséges anyagi eszközök a segélyező országok jelenlegi pénzügyi struktúrája mellett nehezen teremthetők elő a szóban forgó országok életszínvonalának túlzott visszaszorítása nélkül. Nem marad tehát más hátra, minthogy Keletnek és Nyugatnak meg kell egyeznie a fegyverkezési kiadások paritásos alapon történő csökkentésében, és az így megtakarított összeg egy részéből további segílyt kell nyújtani a rászorulóknak, az éhség és nyomor ellen folyó világméretű harc jegyében. A Kelet és Nyugat iparilag fejlett országaiban 100 milliárd dollárnyi összeget fordítanak fegyverkezésre.”* (145. old.)

A fejlődésben levő országokat öt csoportra osztja helyzetüket és a segítségadás milyenségét tartva szem előtt. Nem ad teljes felsorolást — tudatosan —, csupán típuseseteket ragad ki.

1. csoport: függetlenné vált országok, melyeknek adományokra már nincs szükségük, csupán kölcsönökre.

2. csoport: van föld- és energiatartalékuk, irányításra alkalmas kormányuk, de bizonyos ideig még pénzsegélyre szorulnak.

3. csoport: nagy tartalékokkal rendelkeznek, de ingatag kormányaik képtelenek kihasználni a lehetőségeket, megállítani az inflációt. A segélyezés hatékonysága bizonytalan.

4. csoport: ez országok lakossága ugrásszerűen szaporodik, és nincsenek nagy föld-, ill. energiatartalékaik, de gazdag kőolajmezők ellensúlyozzák a hiányt.

5. csoport: a lakosság szintén gyorsan szaporodik, nincs föld- és energiatartalék, sőt kőolaj sem. Ez a legkritikusabb frontszakasz.

A III. fejezetben három ország kiugró fejlődését mutatja be

* A Financial Times 1979. febr. 13-i közlése szerint ez az összeg ma világvizonylatban már 450 milliárd dollár évente. Még néhány friss adat: Egy tank árából 30 000 iskolai férőhelyet lehet építeni, egy harci repülőgép árából pedig pl. 40 000 gyógyszerkészletet. A fegyverkezési kiadások 0,5 százalékával az ezredfordulóra önellátó szintre lehetne emelni minden ország mezőgazdasági termelését.

(Görögország, Spanyolország, Mexikó). Sajnos a görögországi helyzet azóta alapvetően megváltozott.

A IV. fejezet Törökország, Pakisztán és India helyzetét elemzi. India és Pakisztán esetében a Kelet és Nyugat közötti együttműködésről szóló részt idézzük: „Az Indiának nyújtandó segély hatékonyságát jelentősen megnövelné, ha a Nyugat és a Kelet segítőképz országai között együttműködés valósulna meg. A szerző az egyik moszkvai tudományos intézmény meghívására 1967-ben előadást tartott »A Kelet és a Nyugat szövetsége az éhség elleni világméretű küzdelemben« címmel. . . Kifejtette, hogy már a taskenti konferencia idején együttműködés jött létre az Indiát és Pakisztánt segélyező országok között. . . Világos volt, hogy a továbbiakban egyik ország sem fog segélyt kapni (sem Keletről, sem Nyugatról), ha el nem fogadják a Szovjetuniónak az értelmetlen háború beszüntetésére irányuló javaslatát. A Taskentben eredményesen megkezdett együttműködést folytatni kell. . . * Csökkenteni kell a fegyverkezési kiadásokat mind a segítőképz, mind pedig a segélyt igénylő országokban. Ez az a varázsigé, amivel győzni lehet az éhség és a nyomor ellen folyó világméretű harcban. Századunkban már a fegyverkezési hajsza és az annak nyomán kirobbant világháborúk borzalmas szerencsétlenséget idéztek elő. Örömeinkre szolgálna, ha a későbbi történetírás századunk második felére vonatkozóan megállapítaná: »az egyre nagyobbá váló, világméretűvé szélesedő gazdasági csoda korszaka, amely helyesen tervezett, világméretű gazdasági segélyezés nyomán valósult meg.«.” (156. old. kk.)

Az V. fejezet az éhség elleni küzdelemben mellettünk álló „szövetségesek” seregszempléje. Ilyen szövetséges a víz (öntözés, elektromos energia), a műtrágya, a munkaerő-mozgósítás, a napfény (mint a gyümölcstermelés és a turistaforgalom egyik alapja).

A VI. fejezet az ésszerű segítésre ösztönöz. Komoly tudományos fölmérés kell hogy megelőzze (világméreteken) a segélynyújtás stratégiájának kialakítását.

A VII. fejezet gazdasági szempontból taglalja a lehetőségeket.

* Azóta mind India, mind Pakisztán helyzete megváltozott.

A VIII. fejezet fölteszi a kérdést: „Miért kell ekkora áldozatot hozni a nyomorgó népek megsegítése érdekében?” A választ idézem: „Néhány évvel ezelőtt így válaszoltunk volna erre a kérdésre: azért, hogy eredményesen harcolhassunk a kommunizmus terjedése ellen. Még ma sem ritkaság, hogy Európa, sőt az USA egyes vezető politikusai ezzel érvelnek. Az, aki a tényeket józanul szemléli, tudja, hogy ez az érvelés teljesen téves. Igen kevés azoknak az országoknak a száma, amelyek kizárólag csak Nyugatról kapnak segítséget. A legtöbb ország mindkét oldalról, Nyugatról és Keletről is támogatást élvez. Ezt a segítséget természetesen továbbra is igénybe veszik. Egyik országban sem várható, hogy a Kelet »legyőzi« Nyugatot, vagy fordítva . . . Évről évre világosabbá válik, hogy éppen a legfontosabb országok terveikben egyre jobban számítanak a Kelet és a Nyugat segítségére. Még talán azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy egyik oldalon az Egyesült Államok, másik oldalon a Szovjetunió kezdi belátni, hogy a cél tulajdonképpen közös, amelynek elérése érdekében már ma együttműködést kellene kiépíteni. Nyugat és Kelet közös célkitűzése az éhség és nyomor felteti győzelem.” (256.)

A IX. fejezet szinte prédikáció. Alapigének tekinthető a 4. boldogmondás: „Boldogok, akik éheznek és szomjúhozni az igazságot, mert ők megelégtetnek”. A könyv német címe („ . . . denn sie sollen satt werden”) e boldogmondás ígéret része. E fejezet címe viszont az ígéret feltétele: „ . . . akik éheznek és szomjúhozni az igazságot”.

Baade szinte bűnbánatot tart, hogy a fizikai éhségre vonatkoztatva idézi Krisztus szavait, holott Ő az igazság utáni vágyra gondolt. Mentségére hozza föl, hogy a fizikai éhség és az igazság utáni vágy korunkban szinte elválaszthatatlan egymástól. Megemlíti, hogy pl. az NSZK-ban 15-ször, az USA-ban 40-szer akkora az egy főre jutó nemzeti jövedelem, mint Indiában. Csak akkor érhetünk el eredményt — mondja —, „ha mi, azaz a jól táplált és általános jólétben élő népek éhezünk és szomjúhozunk az igazságot, és ha tetteinket ez az érzés irányítja . . . Ha így cselekszünk, akkor az éhség ellen vívott harcunk az emberiség történetében példa nélkül álló győzelemmel végződik . . . Ez a vál-

lalkozás fölülmúl minden eddigi felebaráti szeretetet és segítséget.”

Ami Baade professzor bűnbánatát illeti, úgy érezzük, szükségtelen, hisz Jézus nagyon is szem előtt tartotta a szociális kérdéseket. Az említett ige „igazságfogalma” pedig az „eszmei igazságon” (ha van ilyen!) túl, a nagyon is gyakorlatias igazságosságot jelenti.

Baade nem borúlátó, hanem reálisan méri föl a helyzetet. Hogy nem áll egyedül véleményével, arra nézve hadd idézzünk itt dr. G. Lahrson, az Amerikai Baptista Szövetség volt európai titkárának nyilatkozatából néhány sort: „Ma minden keresztyének és egyháznak is speciális gondja az elmaradt és a fejlődő nemzetek szükségleteinek fedezéséről gondoskodni. Ezek a szükségletek oly nagyok, hogy óriási hozzájárulást igényelnek egyének, egyházak és államok részéről.”

Tegyünk meg mindent a magunk helyén, sajátos eszközeinkkel azért, hogy mind a szellemi, mind a testi táplálék eljusson az éhezőknek, hogy felénk is elhangozzék Jézus szava: „Éheztem, és ennem adtatok . . .”